

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 28 (2490)
ПЯТНІЦА
10
прасавіка 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цэна 8 кап.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙТЕ:

РЫХТУЕЦЦА ПОМНІК АХВЯРАМ КУРЛОЎСКАГА РАССТРЭЛУ

Стар. 3.

ТЭАТР І ГЛЯДАЧ

Артыкул А. ЧАРНУШЭВІЧ.

Стар. 4—5.

ПЕРАД УСЕСАЮЗНЫМ КАНГРЭСАМ ПЕРАКЛАДЧЫКАЎ

Артыкул Я. СЕМЯЖОНА. Стар. 5.

ЁСЦЬ ТАКАЯ ВЁСКА— НЕ Г Л Ю Б К А

Нарыс першы.

Стар. 8—9.

ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ

Вершы Жэні ЯНІШЧЫЦ, апавяданні
Адольфа ВАРАНОВІЧА.

Стар. 9—10—11.

ПРАЦЯГ АПОВЕСЦІ ПРА ХЭМІНГУЭЯ

Стар. 14—15.

Анатолій Васільевіч Луначарскі. Рэвалюцыянер, вучоны, літаратар. Верны папечнік Уладзіміра Ільіча Леніна. Першы нарком асветы Савецкай Рэспублікі. Чалавек, які стаяў ля вытокаў новай сацыялістычнай культуры...

Гэты здымак Анатоля Васільевіча ўзяты намі з дакументальнага фільма «Вуліца памятае», створанага на Гомельскай студыі тэлебачання. Рэцэнзію па яго чытанні па 7 стар.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

8 красавіка адбыўся пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі. З дакладам «Аб мерах па паскарэнні тэхнічнага прагрэсу ў прамысловасці, будаўніцтве і на транспарце рэспублікі» выступіў сакратар ЦК КПБ А. А. Смірноў.

У спрэчках па дакладзе выступілі тт. І. Я. Палякоў — першы сакратар Мінскага абкома КПБ, Я. П. Юшкевіч — начальнік упраўлення Беларускай чыгункі, І. М. Макараў — старшыня Белсаўпрофа, А. Ф. Нічыпар — міністр лёгкай прамысловасці БССР, Г. А. Крыўлін — першы сакратар Магілёўскага абкома КПБ, І. В. Эрдман — сакратар парткома будтрэста № 16 «Нафтабуд», К. В. Гораў — віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, В. А. Гваздзюў — першы сакратар Гомельскага абкома КПБ, Л. С. Фірысанюў — сакратар Віцебскага абкома КПБ, В. І. Шарапаў — першы сакратар Мінскага гаркома КПБ, М. Ц. Архіпец — міністр прамысловага будаўніцтва БССР, Н. І. Еўціхевіч —

фрэзероўшчык Мінскага дзяржаўнага падшыпнікавага заводу, старшыня гарадскога савета наватараў, І. Р. Сідаровіч — дырэктар Беларускага аўтамабільнага заводу, У. А. Кароль — старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах будаўніцтва, Г. М. Каваленка — начальнік СКБ «Меліярамаш», Н. З. Марціновіч — майстар тэрмічнага цеха Мінскага аўтазавада, П. П. Сівакоў — сакратар Гродзенскага абкома КПБ, В. А. Белы — рэктар Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, Я. М. Чайка — сакратар Брэсцкага абкома КПБ, І. П. Кацяноў — дырэктар заводу «Гомсельмаш».

На пленуме з прамовай выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КП Беларусі П. М. Машэраў.

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык сектара аддзела машынабудавання ЦК КПСС А. Н. Дубаў.

Па абмеркаваным пытанні прынята пастанова.

КАСМІЧНАЕ ПРЫЦЯГНЕННЕ

Звініць капеж, цурчаць па дарогах ручаі. 12 красавіка. Дзень касманаўтыкі. Ён стаў усенародным святам у нашай краіне.

12 красавіка 1961 года ў кругасветлае падарожжа на караблі «Усход» адправіўся грамадзянін Саветаў Саюза лётчык-касманаўт Юрый Аляксеевіч Гагарын.

Гагарын быў першым касмапраходцам. Але ён верыў, што за ім у далёкую і цяжкую дарогу пойдучы іншыя героі. Ён гаварыў: «Я думаю пра тых, чые імёны пакуль яшчэ невядомыя, — пра будучых касманаўтаў».

Усяго дзевяць гадоў аддзяляе нас ад гістарычнага налёту савецкага касмічнага Калумба — Юрыя Гагарына. А космас ужо стаў аб'ектам. Цэлая эскадрыля лётчыкаў-касманаўтаў пакінула свае зорныя аўтографы на трасах Сусвету.

Новыя імёны. Новыя падзвігі. Новыя слаўныя старонкі ў історыі касмічнай прасторы.

Першы ўзлёт чалавека ў космас, першы выхад яго ў бяскошчэ Сусвету, першы групавы палёт на некалькіх караблях — усё адбылося ў нас, у краіне вялікага Леніна.

З году ў год ускладнялася праграма пакарыццельнага космасу, удасканалвалася лятальная тэхніка. Нястрымнае імкненне савецкіх

людзей да адкрыцця таямніц зорнага акіяна, нястомная іх прага да пазнання Сусвету ў імя чалавечага шчасця, добра і міру на зямлі.

Штурм космаса працягваецца, нягледзячы ні на цяжкасці, ні на ахвяры. Выходзячы на арбіту ўсё новых і новых героі, запускаюцца штучныя спадарожнікі Зямлі — «Космас», колькасць якіх на сённяшні дзень складае ўжо 329.

Я добра знаём з касманаўтам № 4, Героем Саветаў Саюза лётчыкам-касманаўтам палкоўнікам Паўлам Паповічам. Гэта чалавек на дзіва тонкай натуры. Яго жыццярэчаснасць, невычэрпная энергія, эрудыцыя ва ўсіх пытаннях, шматгранная дзейнасць у прафесіянальнай і грамадскай рабоце заўсёды здзіўляе мяне.

Звязджаючы ўсяго на некалькі дзён у адначынак да сябе на радзіму — пасёлак Узін Кіеўскай вобласці, ён знаходзіць час пагутарыць з землякамі, як дэпутат Вярхоўнага Савета УССР, пабываць у гасцях у калгаснікаў, піянераў.

Помініца, аднойчы ў Узіне застаў яго за гімнастычным практыкаваннем. Усё рабілася ў самым поўным аб'ёме. Заўважыўшы на мам твары здзіўленне, Павел Раманавіч, адказаў у бок тры і ўсміхнуўся:

— Хіба адным палётам я зада-

воліўся? Думаю яшчэ раз пакурціцца вакол шарыка, а то і на месяц махнуць. — сказаў, гарэзліва зыркнуўшы карымі вачыма. — Таму і нельга мне сваю сілу траціць.

Космас любіць дужых і смелых людзей. Такіх, якія маглі б вытрымаць усе выпрабаванні на шляху.

Зорная навігацыя ў разгары. Выбар кандыдатаў ідзе па самым строгім рахунку. Летась у школу касманаўтаў паехаў і быў прыняты мой аднапалчанін — першакласны лётчык, інжынер, камуніст. Жалюціх было многа, але «фартуна» ўсміхнулася толькі яму.

Гаворыць «Касмічная эра». І тут жа ўспамінаецца адна старая фатаграфія, вядомая цяпер усяму свету. 7 лістапада 1918 года. Красная плоніца. На трыбуне Ленін. Ільч глядзіць у неба, дзе лупае лёгкія матарны малахуткасны аэраплан. Адзін з іланогіх, што быў на ўзбраенні Чырвонай Арміі.

Сёння, напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння Ільча мы з гонарам адзначаем нябачны ўзлёт нашай касмічнай тэхнікі і подзвігі нашых касманаўтаў.

Як ніколі прароча гучаць зараз словы Уладзіміра Ільча Леніна аб тым, што розум чалавечы адкрыў многа дзіўнага ў прыродзе і адкрые яшчэ больш, павялічваючы тым сваю ўладу над ёю.

Мы верым у геніяльнасць Ільчовых прадбачанняў. Мы бачым — яны становяцца явай. Будучы поўны адкрыццямі. Будучы новыя стары ў космас.

Старшы лейтэнант А. КОСАЎ, супрацоўнік аддзела авіяцый газеты ЧБВА «Во славу Родины».

ЭКЗАМЕН ТРЫМАЕ КНИГА

15-га красавіка ў Маскве ў парку Сакольнікі адкрылася Міжнародная выстаўка кнігі, прысвечаная ленинскому юбілею. Яе дэвіз: «Ленін і рэвалюцыйнае пераўтварэнне свету». Масквічы і госці сталіцы падзяляюцца з міжнароднымі сябрамі саюзных рэспублік і сацыялістычных краін. Паказваюць свае кнігі і прагрэсіўныя выдавецтвы капіталістычных дзяржаў. На стэндах трох выставачных павільёнаў будзе экспанавана каля 25 тысяч кніг, альбомаў, плакатаў і іншых друкаваных выданняў.

Свой раздзел на Міжнароднай выстаўцы кнігі будзе мець Беларусь. Лейтматынам гэтай экспазіцыі будуць словы Янкі Купалы: «Беларусь, мая радзіма, як жа расціла ты!».

Экспазіцыя беларускага раздзела адкрываецца першым Я. Купалы «А хто там ідзе?». На стэндах многа кніг. Розныя вокладкі, намеры, рознае афармленне. «Святло ленинскага вясняна» — першы раздзел. Тут сабраны больш як 80 кніг. Сярод іх творы У. І. Леніна — і ўнікальныя даражальныя выданні і нашых сённяшніх.

На стэндах «У бітвах за волю, за Савецкую Радзіму» сабраны кнігі, якія расказваюць пра Кастрычнік на Беларусі, пра героізм беларускага народа ў дні Вялікай Айчыннай вайны.

Шмат ураці аддасца паказу працоўнага подзвігу беларускага народа пры адраўненні разбураных фашысцкімі акупантамі гарадоў, вёсак, фабрык, заводаў, школ. Шматлікія экспанаты выстаўкі ўзгадваюць росквіт прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі і культуры ў нашы дні.

Працягвае ўвагу наведвальнікаў стэнд «Лічы і факты». Тут яны даведваюцца, як развіваецца кнігавыдавецтва справа і паліграфічная прамысловасць у Беларусі, як распаўсюджваецца друкаванае слова.

У дні работы Міжнароднай выстаўкі кнігі ў рэспубліцы будзе праведзена рад масаных мерапрыемстваў па распаўсюджванні літаратуры па розных галінах ведаў. З 15-га красавіка пачынаецца месічны ленинскі кніжны. На пачатках, у парках і скверах гарадоў і раённых цэнтраў адбудуцца кніжныя базары, а на працягу прыместваж, у навучных установах і кніжных магазінах сустрачы з пісьменнікамі, работнікамі выдавецтваў, ветэранамі партыі, знатнымі людзьмі рэспублікі.

29-га красавіка на выстаўцы — Дзень кнігі Беларускай ССР.

В. ВІЛЬГОЎСКИ, дырэктар Беларускага раздзела на Міжнароднай выстаўцы кнігі.

У ШМАТГАЛОССІ РОДНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

8 красавіка ў клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 130-годдзю з дня нараджэння рэвалюцыйнага дэмакрата, паэта Францішка Багушэвіча.

Вечар адкрыў сакратар праўлення Саюза СП БССР Янка Брыль. — Напярэдняк Купалы, Коласа, Багдановіча Францішак Багушэвіч, — гаворыць Янка Брыль, — першы ў гісторыі развіцця беларускага народа звярнуўся ў сваёй творчасці да чалавеча працы, паказаў яго сапраўдную веліч і годнасць. Многа напісана і сказана пра яго. Але думалася, што яшчэ больш будзе сказана і напісана. Пакуль жа мы ўсведамляем і радуемся ад таго, што яго словам узбагаціліся нашы банкі і мы, і верым, што ім будучы жыццё пашы дзеці і ўнукі.

Змястоўны даклад аб жыццёвым шляху і творчай дзейнасці Францішка Багушэвіча зрабіў навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН БССР, кандыдат філалагічных навук Адам Маладзіс.

— Сёння, — сказаў ён, — мы зноў глядзім Багушэвіча «буйным планам». З нагоды 130-годдзя з дня нараджэння паэта і 70-годдзя з дня яго смерці варта нам пагаварыць аб тым, што зроблена нашым багушэвіцызмам і што трэба зрабіць у будучым. Калі ў напярэдняе дзесяцігоддзе ў працах В. Барысенкі, М. Ларчанкі, С. Майхровіча і інш. была дадзена ідэяна-эстэтычная ацэнка спадчыны Багушэвіча, то ў апошнім дзесяцігоддзі багушэвіцызма пайшоў нібы «ўглыб» — на шляху выўлення невядомых твораў паэта, усталявання фактаў яго жыццёвай і творчай біяграфіі. Дзякуючы гонашам С. Аляксандравіча, Г. Кісялёва, У. Казьбера, Э. Янкоўскага сёння ўведзены ва ўжытак апавяданне «Тралялячка», пісьмы да Я. Карловіча і Э. Ажэшкі, карэспандэнцыя для пенярбургскага часопіса «Край». Удзячнасцю Багушэвіча ў Віленскай гімназіі і Пенярбургскім універсітэце, абстаўлена выданні зборніка «Душка беларуская» дакладна ўстаноўлена месца нараджэння палымнага дэмакрата. Аднак многае для нас яшчэ невядома. Многа загадкавага ў біяграфіі паэта. Патрэбны новыя пошукі.

Доктар філалагічных навук Алег Лойка падзяліўся ўражаннямі аб святкаванні 130-годдзя Ф. Багушэвіча на радзіме паэта — у вёсцы Жупраны Ашмянскага раёна.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

— Усё навокал, — зазначае А. Лойка, — здавалася, гаварыла пра яго, народнага песьняра: калгаснікі спявалі яго песні, чыталі вершы, апавяданні. Алег Лойка перадаў Саюзу пісьменнікаў Беларусі падарункі ад землякоў Ф. Багушэвіча.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

ГЭТА—КЛОПАТ АГУЛЬНЫ

Сярод літаратураў і дзейноў мастацтва часам можна пачуць такое нараканне:

— У працу фізіка, хіміка, інжынера ніхто не ўмешваецца, а вось у нас дарадцаў — не аграбешае.

І так сапраўды бывае. Але наракаць няма падставы. Літаратура датычыць кожнага. Кім бы ні быў герой твора — фізік ці хімік, токар ці трактарыст — ён перш за ўсё чалавек, і яму не ўсё роўна, якім мастак паказаў яго, як выказаў думкі і імкненні нашага часу. Ён мае права высока ацаніць твор або крытыкаваць яго. І нават калі ён не ведае сакрэтаў творчасці, то мае галоўнае — свядомасць і пачуцці, якія або прымаюць, або не прымаюць мастацкі твор.

На кожнага чалавека, якую б ён ні займаў пасаду, месца ў грамадстве, літаратура і мастацтва аказвае вялікі ўплыў. Надзежда Канстанціна Круцкая ў артыкуле «Ленін і Чарнышэўскі» ўспамінае: «Калі даводзілася ў партыйнай рабоце перажываць цяжкія моманты, Ленін любіў паўтараць словы Чарнышэўскага: «Рэвалюцыя — гэта не тратуар Неўскага праспекта».

Пісьмы Леніна, яго артыкулы аб Талстым гавораць, якое велізарнае значэнне мела і як моцна ўплывала прагрэсіўная літаратура на рэвалюцыйны рух у Расіі. Вялікую, высакародную справу рабіла і робіць наша савецкая літаратура, у тым ліку і беларуская. І крыўдна і балюча, калі з'яўляецца твор, які ўносіць разлад у сэрца савецкага чытача, засланяе высакародныя мэты, аслабляе энергію будаўніцкай камунізму.

Аб такіх творчых гавораць на пленумах праўленняў творчых саюзаў, на ідэалагічных нарадах. Размова не заўсёды прыемная, але патрэбная.

Таму-сяму часам здаецца: сярод масы добрых кніг з'явіўся і ідэяна-хібны твор. Ну і што! Чытач прачытае, абурыцца, крытычна ацэніць такі твор і вострай адчуе тую праўду, якой у ім няма. Але нашы літаратура і мастацтва даўно ўжо выйшлі на міжнародную арэну, нашы творы робяць велізарны ўплыў на будаўніцкую новага жыцця ў іншых сацыялістычных краінах, натхняюць барацьбітоў за лепшую будучыню ў капіталістычных краінах. Калі ў рукі такіх чытачоў трапляе твор, які скажае нашу рэчаіснасць, то ён у лепшым выпадку можа здзівіць і нават расчараваць нашых шчырых сяброў.

Зразумела, што буржуазныя выдавецтвы ахвотна пархопіваюць такія творы, даюць ім «зьялёную вуліцу», аб'яшчаюць іх «адзінай праўдай аб Саветскім Саюзе».

За мяккой нашым пісьменнікам-турыстам даводзілася не раз прымаць удзел у гарачых спрэчках аб нашым жыцці, нашай літаратуры. І не раз іх з'едліва ўпікалі:

— Гэта гаворыце вы, а вось што піша...

І называлі імёны некаторых пісьменнікаў.

Канечне, у ідэянай барацьбе двух светаў антысавецкай радыёстанцыі і выдавецтваў могуць выкарыстоўваць радкі з нашых мастацкіх твораў, якія востра і зусім слушна закранаюць праблемныя пытанні нашага жыцця. У такіх выпадках мы не можам кінуць літаратуру папрок, што ён лье на млын антысаветызму. Але разумець, як могуць быць выкарыстаны творы пісьменніка, трэба. І з большай сілай адчуваць сеаю адказнасць перад сабой і грамадствам.

Наша літаратура і мастацтва на першай лініі барацьбы за душу чалавека, за ленинскія ідэі. І не абараняцца нам трэба, а наступаць. А гэта дасягаецца творчай і грамадскай працай.

Зразумела, што галоўная грамадская праца пісьменніка — яго творчасць. Есць у нас пісьменнікі, якія, апрача сваёй галоўнай працы, выконваюць і іншую грамадскую работу — яны і дэпутаты, і члены розных камісій, іх можна ўбачыць на сходах, канферэнцыях, сярод чытачоў. Яны ў віры жыцця. Але ёсць, на жаль, і пісьменнікі, якія лічаць, што грамадская праца пераходзіць творчасці. Яны выйграюць час для творчай працы, але трацяць галоўнае — сувязь з масамі, якая дае пісьменніку натхненне, магчымасць глыбей пазнаць жыццё, адчуць, што хвалюе нашага сучасніка.

Ленинскі прынцып партыйнасці якраз і азначае дзейсны ўдзел мастака ў агульнапартыйнай, агульнадзяржаўнай рабоце. Творчы рабoтнік не можа і не павінен праходзіць міма пытанняў, якія хвалююць грамадства, чытачоў свайго вырашэння. Якраз у гэтым карэнае адрозненне партыйнага мастака ад тых, хто лічыць за лепшае позу «незалежнага» назіральніка.

У свеце ёсць мільёны прыхільнікаў і сяброў нашай літаратуры і нашага мастацтва: яны з вялікай прыемнасцю і асагадой слухаюць нашу музыку, глядзяць нашы фільмы, чытаюць нашы творы. Мастацкія творы савецкіх пісьменнікаў, прасякнутыя вялікімі ідэямі Леніна, хвалююць простых людзей на ўсёй зямлі. І мы можам і маем падставы ганарыцца гэтым.

ВЕЧНЫ АГОНЬ ПАМЯЦІ

ЗАКОНЧЫўСЯ УСЕСАЮЗНЫ АГЛЯД МУЗЕЯў

У БЕЛАРУСІ наля 350 народных музеяў, больш за сорак дзяржаўных. Яны вядуць вялікую работу па камуністычным выхаванні працоўных, асабліва моладзі. Паляпшэнню іх дзейнасці паспрыяў Усеаюзны агляд, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, які пачаўся для нас у студзені і закончыўся сёлета ў сакавіку.

За час агляду музеі сабралі шмат матэрыялаў аб Леніне і яго папеліках, тэлеграмы і пісьмы працоўных Беларусі правядуць, рэдка выданні твораў Ільіча. Дзяржаўны музей БССР сабраў творы Леніна, выдадзеныя на беларускай мове, а таксама выданні на нацыянальных мовах народаў нашай краіны. У фондах музея з'явіліся матэрыялы пра нашых землякоў, братоў-бальшавікоў Дзмітрыя і Канстанціна Басалыгаў. Яны з'явілі ўдзел яшчэ ў Лонданскім зездзе партыі.

Жыхары Крычаўшчыны ганарача сваім земляком, героем Кастрычніка А. Попелем. Гэта ён па даручэнні Падвойскага даставіў Леніну арыясенне аб узяцці Зімянага павулі дзяржаўнага Часовага ўрада. Летась у Крычаўскім краязнаўчым музеі

з'явілася спецыяльная выстаўка, прысвечаная змяшчэнню. Шмат цікавых матэрыялаў аб дзейнасці папелікаў Леніна адшукалі супрацоўнікі Гомельскага, Магілёўскага, Полацкага, Мазырскага і іншых музеяў.

Але музей — гэта не склад старых рэчаў, не архіў. Шмат каштоўных экспанатаў, другое — паказаць іх так, каб яны загаварылі. Але і гэта яшчэ не ўсё. Супрацоўнікі музеяў чытаюць лекцыі і даклады, арганізуюць сустрэчы са старымі бальшавікамі, ветэранамі вайны, перадавікамі працы.

Вельмі цікаваю сустрэчу ўдзельнікаў Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны арганізаваў, напрыклад, Бярозаўскі гісторыка-рэвалюцыйны музей (адзін з пераможцаў агляду) у калгасе «Запаветы Леніна», якія падтрымлівалі сувязь з воінамі, якіх вызвалілі раён ад фашыстаў, з былымі вязнямі канцлагера

Бяроза-Картузская.

Агляд паказаў, што краязнаўчая работа музеяў пзлепшылася. Яны сталі арганізатарамі руху юных спадарожцаў, які праводзіцца пад дэвізам: «Ніхто не забыты, нішто не забыта». Трэба і далей развіваць гэтую работу, выходзячы ў моладзі цікавасць да роднага краю, павагу да працоўных і ратных подзвігаў бацькоў і дзядоў.

Неўзабаве мы будзем святкаваць 25-годдзе перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Справа гонару музеяў — паказаць ва ўсёй красе і велічы неўміручы подзвіг савецкага народа ў барацьбе за свабоду і незалежнасць Радзімы, Беларусь — партызанская рэспубліка, і гэта павінна знайсці адлюстраванне ў экспазіцыях і выстаўках. Спецыяльныя экскурсіі, лекцыі, гутаркі ля музеяўных стэндаў, на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах, стацыянарных і перасоўных вы-

стаўкі — вось далёка не ўсе формы і метады работы, якія выкарыстоўваюць музеі Герояў Савецкага Саюза К. Заслонова і М. Шмырова.

Закончыўся агляд. Падведзены вынікі. Больш трыццаці музеяў узнагароджаны дыпламамі Міністэрства культуры рэспублікі. Сярод пераможцаў — Дом музей 1-га з'езда РСДРП, народны музей У. І. Леніна ў Магілёве, музей Ф. Э. Дзяржынскага ў Івянцы, музей і вецца-польскай баявой садружнасці ў вёсцы Леніна, Дзяржаўны мастацкі музей БССР, літаратурны музей Янкі Купалы і Якуба Коласа, народны музей ў вёсках Дукора, Іканы, Чапля і інш.

Узнагароды, вядома, рэч добрая. Але галоўны вынік агляду — тое, што музей назапасілі вопыт работы, які трэба зрабіць здабыткам усіх. Каб маглі ім пакарыстацца і народныя музеі, якіх у нас становіцца ўсё болей. Яны, дарэчы, чакаюць метадычнай дапамогі ад сваіх «старэйшых братоў» — дзяржаўных музеяў.

Кожны музей гасцінна адчыняюцца дзверы музеяў. У залах — цішыня. Ідзе маўклівы дыялог чалавека з рэчамі...

ВОВА ХОЧА ў КІНО...

Надаўна мне давялося бачыць як на Бульвары Шаўчэнка з'явіўся размаляваны аўтобус з надпісам «Малютка». Не паспеў ён спыніцца ў адным з двароў, як дзетвара хуценька спыніла свае гульні з поклічам: «Кіно прыехала, кіно прыехала!» акружыла гэты аўтобус і невялікім салоне стракатаў кінапраектар і здалёк было чуваць вясёлы смех дзяцей...

Вядома, у кожнай сям'і бацькі час ад часу чуюць галасы сваіх дзяцей:

— Хачу ў кіно!..

Гэта датычыць і дашкольнікаў, і тым больш вучняў. Кіно ў нашы дні стала звычайнай, будзённай справай. Мы без яго не можам уявіць нашага жыцця, як без электрычнасці ці радыё. Для самых маленькіх кіно — цікавая забава, для вучняў — гэта сэнсны пазнанні жыцця, іх мастацкага і патрыятычнага выхавання.

Вось чаму гэтае важнае пытанне было гэтай абмеркавання на чарговым пасяджэнні выканкома Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных, з удзелам работнікаў кінафіліяльнай, народнай асветы, устаноў культуры.

Там прыводзілі цікавыя лічбы і факты. Я назваў некаторыя з іх: у мінулым годзе ў кіназатрах нашай сталіцы было дзевяць каля дзевяці тысяч дзіцячых сеансаў, на якіх пабывала амаль паўтара мільёна юных кінагледцоў. Акрамя гэтага, у дванаціці вясельных школьных кіназатрах «Спадарожнік», які працуюць як філіялы дарослых кіназатраў, адбылося 856 сеансаў, якіх прагледзела больш за 90 тысяч дзяцей і падлеткаў.

Практыка і вопыт школ паказваюць — дзе сістэматычна і добра наладжана дэманстрацыя кінакарт з улікам вучэбнай праграмы, тым лепшыя поспехі ў вучэб.

На пасяджэнні выказвалася ўражанне, што да гэтага часу дрэнна наладжана кінаабслугоўванне дзяцей і школьнікаў у такіх новых мікрарайонах, як Чыжоўка I і II, Зялёны Луг, Ракаўская шаша, Розы Люк-

сембург. Дастанкова сказаць, што такіх бубіных кіназатраў, як «Цэнтральны», «Сіні», «Авангард», «Змена», «Вымпел», «Іскра» дагэтуль не маюць у школах сваіх дзіцячых філіялаў.

Часта ў кіназатрах пры падборы карцін не ўлічваюцца ўзрост аўдыторыі, не тэсты, запатрабаваны, школам не хапае кінафільмаў на пытанні літаратуры, гісторыі, музыкі. Работнікі кінафіліяцы пры складанні дзіцячых рэпертуарных планаў не прыцягваюць да гэтай работы вопытных педагогаў.

У сваім рашэнні выканком гарадскога Савета дэпутатаў працоўных абавязаў упарадкаваць кінафіліяцы, гарадскі і раённы аддзельнікі народнай асветы, краёўскай кіназатраў і школ палепшыць кінаабслугоўванне юных гледцоў. З гэтай мэтай утварэў гарадскі метадычны савет па каардынацыі вытанчана кінаабслугоўвання гледцоў дзіцячага ўзросту. Пры гэтым сярэдніх школаў (№№ 31, 33, 35, 37, 40, 46, 68, 107, 108, і 112) будуць абсталяваны дзіцячымі кіназатраў «Спадарожнік», а пры кіназатрах «Камсамолец», «Змена», «Маяк» хутка адкрыюцца дзіцячыя філіялы пад назвай «Бураціна», дзе раз у тыдзень самыя маленькія грамадзяне змогуць убачыць свае любімыя мультыплікацыйныя фільмы.

Дарэктарам кіназатраў і школ прапанавана часцей праводзіць кіналекцыі і тэматычныя кінакажы з удзелам старых бальшавікоў, герояў вайны і працы, наладжваць сустрэчы з аўтарамі фільмаў, дзесячымі літаратуры і мастацтва.

Прапанавана таксама палепшыць работу гарадской канторы кінапракату і фільматэкі па адборы дзіцячых мастацкіх і вучэбна-выхаўчых фільмаў. Уводзіцца больш аператыўная і надзейная каліграфічная забеспячэння навуцальных устаноў кінафільмамі.

Усё гэта робіцца дзеля таго, каб Воўка і яго сябры маглі выбраць сабе на душы любую дзіцячую кінастужку.

С. ВАНІН.

НА ПАЧАТКУ ДАРОГІ

З красавіка пачынае выходзіць Інфармацыйны навукова-метадычны бюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» — орган беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Хай цябе, чытач, не палюхае сухаватае слова «бюлетэнь», ды яшчэ «навукова-метадычны», — новае выданне мае быць жывым, шматколерным. На праўдзе, яму падыйшла б і назва «часопіс», а зрэшты, — не ўсё ў назве...

Выданне ставіць сабе мэту: актыўна садзейнічаць патрыятычнаму выхаванню савецкіх людзей на гераічным мінулым, на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях народа, з яго старонак павінна на поўны голас загаварыць культурная спадчына беларусаў — іх дойлідства і фальклор, тэатр і літаратура, жывалі і этнаграфія. Тут, мабыць, знойдзе сваё асвятленне гістарычнае жыццё народа, які ў найцяжэйшых умовах, побач з народамі-братамі, няспынна змагаючыся за свабоду і сацыяльную справядлівасць, перадаваў з пакалення ў пакаленне здабыткі свайго розуму, сэрца і таленту. Бюлетэнь будзе расказваць пра тое, як мы шануем, ахоўваем і вывучаем гэтыя здабыткі, як мы зарываемся ім у мэтах камуністычнага выхавання.

Яго мэтай будзе інфармаваць, як працуе Беларускае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, дапамагаць метадычным парадамі і прапагандай вопыту лепшых аддзяленняў.

Рэдакцыйная калегія «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» спадзяецца, што новае выданне зацікавіць гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, фалькларыстаў, пісьменнікаў і мастакоў, разлічвае на іх дапамогу і супрацоўніцтва.

Намеры бюлетэня — 4 друкаваныя аркушы, перыядычнасць — 4 нумары ў год, рознічная і падпісная цана — 50 капеек.

Ф. БАРЫСЕВІЧ,
намеснік старшыні прэзідыума
Цэнтральнага савета Беларускага таварыства
аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Праект скульптураў У. Ананькі, А. Засціцкага, В. Палічэўска, архітэктараў Ю. Градэва, Л. Левіна, В. Пушкіна.

А Х В Я Р А М КУРЛОЎСКАГА РАССТРЭЛУ

18 кастрычніка 1905 года...

На плошчы ля Віленскага вакзала сабраліся на мітынг 10 тысяч мішан. Мітынг быў бурны. Толькі-толькі пракацілася па Расіі ўсеагульная палітычная стачка, яшчэ якія абмеркаванні царскага маніфесту, яшчэ сустракаліся людзі, якія не згубілі веры ў цара-башчыню...

Мітынг запатрабаваў ад губернатара выпусціць на волю палітзавольных. У адказ на патрабаванні рабочых прагучалі стрэлы. Рота Окскага пяхотнага палка заняла выхад з плошчы, савіновы гвалд сылаўся на людзей з вокнаў вакзала... Натопіў хвалімі крвавага на плошчы, а залпы секлі і секлі бездапаможных людзей...

Гэта было запланаванае, добра падрыхтаванае забойства. У той дзень на плошчы перад вакзалам загінута сто чалавек, паранена было разна ў тры больш.

На другі дзень мінская група РСДРП выпусціла лістоўку. Вось вытрымка з не: «...ляхай кроў забітых пра цароў свабодзе навучыцца... жыццё разумець і змагацца за сапраўдную свабоду, да канчатковага звяржэння самодзяцтва».

Бывшым ахвярам курлоўскага расстрэлу вырашана пабудаванне помніка. Сёння мы можам пазнаёміцца з пяціцю праектамі гэтага помніка. Выстаўлены яны для грамадскага абмеркавання ў памяшканні Саюза мастакоў Беларусі.

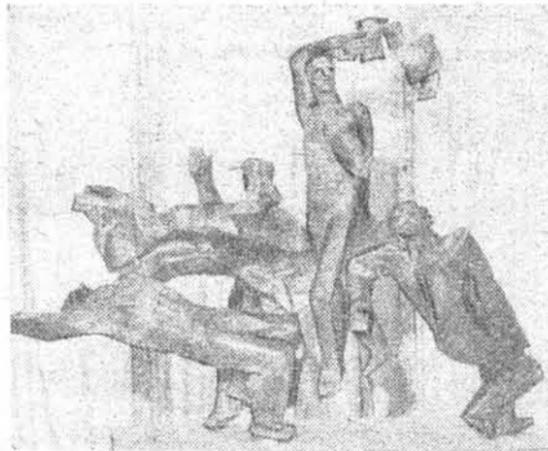
Сярод праектаў аднафігурныя і шматфігурныя кампазіцыі з бронзы, каменю, чыгуна. Праекты вельмі розныя па кампазіцыі, па пластычным вырашэнні. Але галоўнае тэма, якую вырашалі аўтары, адна — тэма гніе і заліўку да барацьбы. Кожны з прадстаўленых праектаў — усхваляваны расказ пра мужнасць і непараможнасць працоўных, гатовых на ахвяры дзеля перамогі над уладай зрытакратаў і буржуа.

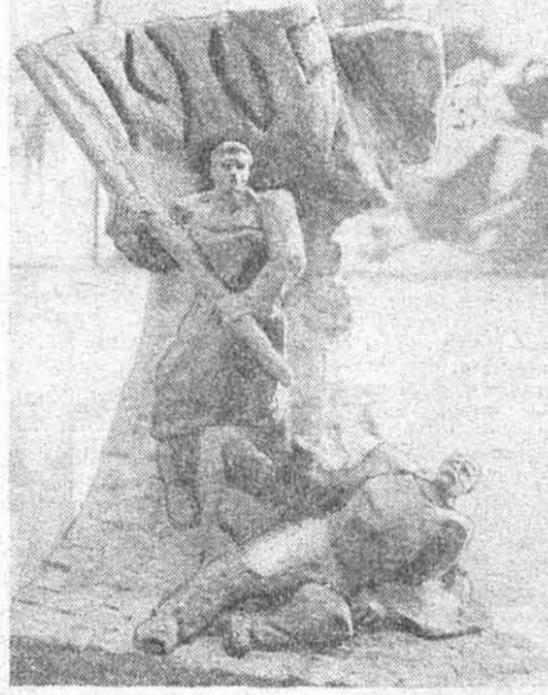
Праект скульптураў У. Ананькі, А. Засціцкага, В. Палічэўска, архітэктараў Ю. Градэва, Л. Левіна, В. Пушкіна.

Праект скульптураў А. Аршмоўца, С. Ларчанкі, архітэктара А. Становіча.

Праект скульптураў Л. Давідавічы, Л. Зільбера, архітэктараў С. Неўміна і Ю. Патапава.

Праект скульптураў А. Анікевічы, Л. Гумілеўска, М. Рыманкова, архітэктараў В. Аладана, В. Марошкі, М. Ткачука.

НЕ ТАК ДАЖНО добра відомая насценная газета «Родзі і капыты» «Клуба 12 крэслаў» змясціла аб'яву наступнага зместу: «Мясцоваму тэатру трагедыі і камедыі патрабуюцца гледачы. Аплата працы здзелляна. Іншагароднім прадастаўляецца інтэрна».

Тыя, хто чытаў гэтую аб'яву, відаць, пасмяяліся і забыліся аб гэтым. І нікому, відама, не прыйшло ў галаву, што магчыма калі-небудзь іешта падобнае дзевяццацца вывесіць адміністрацыя іх мясцовага тэатра.

Жарт...

Але ці такі далёкі ён ад ісціны?

Мне прыгадваецца адзін выпадак. Я сяджу ў перапоўненай глядзельнай зале аднаго з нашых абласных тэатраў. Ідзе спектакль з ліку так званых «насаваў». Публіка напружана сочыць за падзеямі... Раптам адзін з гледачоў, які сядзеў у другім радзе партэра, пачаў гучна кінуць нейкую рэпліку. Абапёршыся на спілку крэсла і павярнуўшыся тварам да глядзельнай залы, ён бесцырымонна абмацаваў зашмаленым (не ад спектакля) позіракам публіку ў пошуках магчымага апанента, з якім можна было б тут жа, неадкладна вырашыць сумненні, што ўзніклі ў яго. Хутка сігнал яго быў «прыняты» другім гледачом, які сядзеў ззаду. Завязалася ажыўленая дыскусія. І, нібы з-за нейкіх чараў, у зале імгненна адбылося расслабленне. Большасць публікі маўкліва ўключылася ў гэтую спрэчку, сёй-той абуралым шэптам заклікаў п'яных малойчыкаў да парадку. І толькі вязыначная частка гледачоў стаічна сачыла за тым, што адбываецца на сцэне.

Ледзь дачакаўшыся антракту, бягу за кулісы да акцёраў. Не можна быць, каб яны не заўважылі гэты дыялог — бо было гэта ля самай рампы. У думках перабраю пытанні і адначасова шукаю падбазэрваючыя словы.

Але яны не спатрэбіліся. Радасна ўсхваляваныя твары акцёраў менш за ўсё гаварылі аб перажытых непрыемных мінутах.

— Глупства, — сказалі яны. — Галоўнае — поўная зала...

Поўная зала... Нібы каштоўны падарунак паднеслі гледачы тэатру сваю прысутнасць. А за такі падарунак не прынята крыўдаваць. І ці варта было звяртаць увагу на тое, што нейкія дзевяць васьць так выказалі сваю думку...

Няважна, у якім з абласных тэатраў гэта адбылося. Напэўна, час ад часу аналагічныя выпадкі здараюцца ў кожным. Або пустуюць глядзельныя залы, што акцёры ўспрымаюць куды больш хваравіта. І хіба толькі ў абласных?

Вось што пісала народная артыстка БССР З. Браварская аб рэакцыі работнікаў абутковага аб'яднання «Прамень» на спектакль у тэатры імя Я. Купалы: «Ішоў спектакль па п'есе Б. Брэхта «Што той салдат, што гэты». Спачатку быў урачысты сход, потым... Потым было сумна. Таму што большасць гледачоў сядзела ў буфэце, а пасля антракту многія наогул пайшлі дадому. Страсная, антыфашысцкая п'еса не кранула, не ўсхвалявала іх» («Вячэрні Мінск», 3.VI.69 г.).

Праблема «Тэатр і глядач» у апошні час усё часцей і часцей пачала хваляваць нашу тэатральную грамадскасць. І не можа не хваляваць, калі адразу пасля прэм'еры на спектаклі «Ягор Булычоў і іншыя» ў Магілёўскім тэатры зала была запоўнена толькі на адну трэць («Літаратура і мастацтва», 31.V.1968 г.). Не можа не хваляваць, калі на вытанне галоўнага рэжысёра тэатра імя Я. Коласа С. Казіміроўскага — хто сёлета быў у тэатры? — пастаўленае рабочым віцебскай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі», у кожным цэху ўзялося не больш трох рук (з выступлення на апошнім пленуме БТА).

Дзе ж выйце? «Я зусім не пра тое, што патрэбны загонычыкі-засывалы, якія любымі спосабамі распаўсюджваюць білеты...» — пісала І. Кліманшэўская ў артыкуле «Ягор Булычоў і яго гледачы», які ўпамінаўся вышэй. — Я аб тым, што патрэбны педагогі і бацькі, якія з дзевяціх гадоў выхоўвалі б у дзіцяці цікавасць да тэатра, вучылі б яго азбуцы тэатра, фарміравалі б добры, здаровы густ». Педагогі, бацькі... Але яны таксама могуць быць рознымі гледачамі!..

«...Яшчэ ніводнага адказнага работніка ў вобласці не папракнулі за тое, што лодзі яго калектыву не бываюць у тэатры. Або інашэ — студэн-

ты вельмі лёгка знаходзяць рубель, каб «скінуцца на трых», але зусім не лічаць магчымым выдаткаваць яго на тэатр» (С. Казіміроўскі).

Мне хочацца запярэчыць. Есць пэўная заканамернасць эстэтычнага ўспрыняцця — эстэтычная асалода, блізкая да пачуцця свабоды, і ўсялякая спроба выключыць свабоду з эстэтычнай асалоды непазбежна ператворыць яе ў пакуту. Можна прымусіць жыць мужа з нялюбай жонкай (або наадварот жонку з такім мужам), але ад гэтага яны не стануць адзін аднаму больш прывабнымі. Магчыма, можна прымусіць гледача хадзіць у тэатр. Але ці стане тэатр яму блізкі, родны, а глядач тэатру — аднадумцам?

Што ж рабіць?

рыстаючыся азначэннямі-характарыстыкамі герояў сучасных вадэвіляў, якія ідуць на сцэне тэатра імя Я. Купалы, назаву яго пакуль што ўмоўна — «крытык са стажам, якому шанце ў любові» з боку прэсы (як чытач, напэўна, здагадаўся, я аднаведна, павінна быць «крытыкам без стажу, якому не шанце ў любові, і прыхільнасці» з таго ж боку). Дык вось: выказаўшы думку аб спектаклі «Дзесяць сутак за каханне», я даю слова свайму апаненту.

— Спектаклі, створаныя для забавы гледача, — кажа ён, — таксама патрэбны. І гэтыя спектаклі могуць быць сур'ёзным мастацтвам, калі яны адзначаны добрай рэжысурай і акцёрскімі работамі. Ці чыталі вы ў свой час «Мінскую праўду», якая брала

са стажам». Таму я паспяшыла звярнуцца да аўтарытэтаў.

Выдатны савецкі пісьменнік С. Маршак некалі сказаў, што калі б ён сустраў чалавека, які не любіць вазаю, дык пачаў бы так доўга чытаць яму цудоўныя вершы, што той палюбіў бы іх.

— Зноў промах, — думаю я, — гэта ж пра пазію. — Але ўголас даю: — Жарт С. Маршака, відаць, можа быць аднесены і да тэатра. — І зноў чую незадаволены голас майго апанента. — Афішу тэатра імя Я. Купалы ўпрыгожвалі і ўпрыгожваюць сапраўды цікавыя і значныя спектаклі. Возьмем хача б «На дне» М. Горькага (рэжысёр Б. Эрын). Усяго 17 разоў прайшоў ён і... перастаў існаваць. Але ж менавіта гэтому спектаклю было прысвечана найбольш водгукаў у друку — 6 рэцэнзій (на долю трох іншых прэм'ер сезона прыйшлося тры рэцэнзіі). Або спектакль «Што той салдат, што гэты» Б. Брэхта (рэжысёр В. Раеўскі), пра які ўжо гаварылася...

Перш, чым запярэчыць суб'есідніку, мне хочацца падзяліцца некаторымі назіраннямі.

...Закончыўся спектакль «Традыцыйны збор». Гледачы, чакаючы ў гардэробе, дзеліцца ўражаннямі. Чую ўрыўкі размовы:

— Акцёры іграюць добра!
— Добра, то добра, але ж спектакль не скончаны... Так хацелася даведацца, кім жа працуе Усаў, ці жанаты ён, ці кахае ён Агнію!..

Мне хочацца ўмяшчаць ў размову, параіць добра падумаць — бо ў спектаклі ўсё ясна, усё растлумачана. Але ці пераканана? А гледачы забіраюць паліто, павольна ідуць да выхаду, і больш я з імі, відама, не ўбачуся.

Другі прыклад. Тыя, хто знаёмы з п'есай «Нічога не здарылася», відаць, памятаюць, што гэта пахітрая лірычная камедыя аб каханні. Пра-рознаму ставача герол п'есы да кахання. І рознае стаўленне да гэтага пачуцця, а, значыць, і да жыцця, адных герояў аб'ядноўвае, другіх разлучае... Пасля спектакля ў тэатры імя Я. Коласа я зноў чую тыя самыя незадаволеныя галасы гледачоў:

— Так крыўдна. Абарвалі спектакль на самым цікавым.

Такія размовы аб «незакончаных» спектаклях лішні раз паўтараюць увогуле вядомую, даўно адкрытую ісціну, што глядач — недолучаны да тэатральнага мастацтва або «арганізаваны», калі карыстацца тэрміналогіяй А. Вольскага, — не прылучаны да асацыятыўнага мыслення. І як жа яму так раптам разабрацца ў п'есах Б. Брэхта, з яго хорамі і зонгамі, закліканымі стымуляваць цікавасць гледача да дзеяння, а не да развязкі. Як жа яму так зняцка прывыкнуць да герояў яго п'ес — не рэальных, канкрэтных людзей, а персанажы-абагульненні? Тым больш, калі ўлічыць, што п'еса Б. Брэхта ў нас у рэспубліцы ставіцца ўсяго другі раз.

І тут напрашваецца сустрэчнае пытанне.

А ці спрабаваў тэатр пазнаёміць свайго гледача з драматургіяй Брэхта? Ці спрабаваў ён падрабязна абмеркаваць з гледачамі рэжысёрскі план і мастацтва сродкі будучага спектакля, пагаварыць з ім аб пастаноўках гэтай п'есы ў іншых тэатрах, выкарыстоўваючы для гэтага, скажам, тэлебачанне? Бо глядач, аматар і прыхільнік «закончаных» спектакляў — таксама любіць сядзець ля тэлевізара.

Цікавая, на мой погляд, форма сувязі тэатра з гледачом нарадзілася ў нас у Мінску вясною 1968 года па ініцыятыве гарадскога студэнцкага клуба «Мара» пры Мінскім гарком камсамола і камсамольскай арганізацыі Рускага драмтэатра імя Горькага. Гаворка ідзе пра «СТВ» — студэнцкую тэатральную вясню. Прагляд спектакляў удзельнікамі СТВ заканчваўся дыскусіямі. І калі ў 1968 годзе ў СТВ прынялі ўдзел студэнты політэхнічнага, радыётэхнічнага інстытутаў, БДУ і артысты Рускага драматычнага тэатра імя Горькага, дык у СТВ-69 удзельнічалі ўжо ўсе тэатры Мінска, усё вуні і тэхнікумы.

Пачыні добры! Яго б падхапіць і абласным тэатрам рэспублікі.

Студэнты, як вядома, народ больш падрыхтаваны да ўспрыняцця мастацтва. А хто ж зоймецца выхаваннем эстэтычнага густу рабочай моладзі, скажам, таго ж абутковага аб'яднання «Прамень», значная частка работнікаў якога, так і не прыняўшы спектакль «Што той салдат, што гэты», пасля антракту пакінула тэатр.

— Калі я вас правільна зразумеў, — нарэшце бярэ ініцыятыву ў рукі мой апанент, — тэлевізійны перада-

Ала ЧАРНУШЭВІЧ

ГЛЕДАЧАМІ НЕ НАРАДЖАЮЦА

Зала перапоўнена. У зале смяюцца. Гучаць апладысмента. А вы... вы вяртаецеся дамоў з пачуццём незадавальнення. Вы лічыце, што дарма страцілі вечар...

А бывае наадварот. Вы з вялікай асалодай глядзіце спектакль. У ім глыбокі роздум пра жыццё, цікавыя складаны характары, высокі прафесіяналізм стваральнікаў. А зала — паўпустая. У чым справа, чаму так адбываецца? Аб гэтым разважае ў сваім артыкуле маладая журналістка Ала Чарнушэвіч.

«Вось аб гэтым і трэба было б нам падумаць. Усім. Разам. Разам з гледачом», — прапануе дырэктар Тэатра юнага гледача А. Вольскі ў артыкуле «Галоўная праблема» («Неман», № 6, 1969 г.), цалкам прысвечаным гэтай тэме.

Ад імя гледачоў мне і хочацца выступіць. Але гледачоў шмат і ўсе яны розныя. Таму, натуральна, мая думка асабістая. Але спрэчка ёсць спрэчка.

Перш за ўсё хочацца яшчэ раз напамінаць агульнавядомыя, шмат разоў цытаваныя словы Станіслаўскага аб уплыве тэатра на гледача: «Тэатр — двухбаковавостры меч; з аднаго боку, ён змагаецца ў імя святла, з другога — у імя цемры. З той жа сілай уздзеяння, з якой тэатр надае высакароднасць гледачам, ён можа разбэшчываць іх, прыніжаць, псаваць густы, зневажаць чысціню, узбуджаць дрэнныя страсты, служыць пошласці і маленкай мядчанскай прыгажосці».

Эстэтычнае выхаванне гледача, на думку Станіслаўскага, гэта перш за ўсё клопат саміх дзеячоў тэатра — рэжысёраў, акцёраў, мастакоў. Ад іх залежыць, наколькі абраны імі твор будзе садзейнічаць мастацкаму развіццю гледача і абуджэнню ў яго высакародных імкненняў.

А цяпер глянем на афішу вядучага тэатра рэспублікі — тэатра імя Я. Купалы. Як часта на ёй мільгае блізкая сэрцу любога тэатральнага адміністратара зазыўная назва — «Дзесяць сутак за каханне». Спектаклю яшчэ і года няма, а ён ужо адсвяткаваў свой соты паказ і ўпэўнена заваёўвае сэрцы новых прыхільнікаў.

А чаму можа павучыць гледача гэты спектакль?

Можна, таму, што перш чым развядзіцца, трэба ўсё добра абдумаць і ўзважыць? Або таму, што палітыка неўмяшання ва ўнутраныя справы малых з боку дэцхчы — самая добрая палітыка? Або што і юрысты маюць права на каханне?

Тут хачу агаварыцца, што глядзела я афішу тэатра імя Я. Купалы не адна, а з апанентам. І ўся мая гутарка аб гледачы таксама будзе з ім. Хто ён, мой апанент? Аб гэтым вы даведаецеся ў канцы артыкула. Ка-

Інтэрв'ю ў вядучых акцёраў, занятых у спектаклі? Л. Рахленка, напрыклад, гаварыць: «Таких роляў у мяне яшчэ не было, работа вельмі, вельмі цікавая, але і складаная — вадэвіль!» А вось што сказала С. Станюта: «Я іграла з вялікім захапленнем, імкнучыся даставіць як мага больш радасці гледачам» (Мінская праўда I.VII.69 г.).

Я не буду сутыкаць з гэтым выказваннямі думку У. Дзядзішкі, які пісаў, што купалаўцы аднойчы не сказалі «не!» камедыі «Мільён за ўменшкі» і тым самым дазволілі, потым з'явіцца «Дзесяці суткам за каханне». Не буду, бо прывяду іншы аргумент. Тэатралы ведаюць, што акцёры ўпятай нават любяць час ад часу іграць у пасрэдных рамесніцкіх творах, бо ім здаецца спакуслівым сыграць «нешта» там, дзе ў драматургічным матэрыяле «нічога» або «амаль нічога» няма. Гэта таксама своеасаблівае акцёрскае прафесіянальнае псіхалогія. І нічога крыўднага для артыста, калі яму напамінаюць пра гэта, няма. Тым больш, што «Дзесяць сутак» якраз той прыклад, дзе колькі хочаце эскізных накідаў і «намёкаў» на характары, а характары — калі ласка, стварай ты, акцёр!

Адкрыўшы мне гэтыя таямніцы акцёрскай прафесіі, апанент каршуном глянуў на мяне і падвёў рэзюме:

— Гледачам спектакль падабаецца. Акцёрам таксама. Тэатральная крытыка, апроч памылкага вышэй артыкула «Мінскай праўды», маўчыць, а значыць згаджаецца. Дык ці варта бурчаць з гэтага поваду?

Цяжка ўсталяць перад такім напорам аргументаў. Усё гэта было б справядліва і правільна, калі б... тэатр не наслў ганаровага звання — акадэмічны. А гэтае званне, як сцвярджае «Тэатральная энцыклапедыя», даецца ў СССР буйнейшым і старэйшым тэатрам. І ён, напэўна, павінен быць узорам, арыенцірам для іншых тэатраў.

Мой сусед, малады, таленавіты фізік, калі ў нас з ім зайшла спрэчка пра гледача, з уласцівай яму разкасцю і шчырасцю зазначыў:

— Калі вядучы тэатр рэспублікі папулярнае сумніцельнай каштоўнасці вадэвілі, дык якое ж дава, што ў Мінску публіка не тэатральная і больш аддае перавагу цырку...

ПЕРАКЛАД — ГЭТА НЕ НА ПЛЯЧО З ПЛЯЧА

Язэп СЕМЯЖОН

чы аб тэатральным мастацтве і дыскусій навіны зрабіць пераварот у душах глядача, у яго адносінах да тэатра. Мусіць насяга гэтага ён не толькі будзе хадзіць на спектаклі, а нават выступіць з кваліфікаванымі рэцэнзіямі ў друку?

Зусім не. Калі глядаты жадаюць выступаць з рэцэнзіямі, то тэатральным крытыкам і тэатразнаўцам, вядомым, прыйдзецца хадзіць на перакладчыку, каб дачакацца сваёй чаргі і надрукавацца. На жаль, праблемам тэатра наш перыядычны друк, асабліва маладзёжныя газеты, удзяляюць менш увагі, чым было б жадаана. Звернемся да статыстыкі.

Як, напрыклад, рэагавалі мінскія газеты на нараджэнне новых спектакляў у драматычных тэатрах сталіцы ў мінулым сезоне?

За сезон 1968—69 года тэатр імя Я. Купалы выпусціў чатыры прэм'еры, Руска тэатр імя М. Горькага — сем, тэатр юнага глядача — пяць. Усяго — шаснаццаць прэм'ер. Прэм'ерам Тэатра імя Я. Купалы сталічныя газеты прысвяцілі шэсць рэцэнзій, Рускага тэатра імя М. Горькага — пяць, Тэатра юнага глядача — чатыры. Пятнаццаць рэцэнзій.

А з сямі газет, у якіх былі змешчаны гэтыя рэцэнзіі — «Звязда», «Советская Белоруссия», «Літаратура і мастацтва», «Знамя юности», «Чырвоная змена», «Вясніні Мінск», «Мінская праўда» — глядач выпісвае не больш адной — дзве. Калі размеркаваць пятнаццаць рэцэнзій на сем газет, дык акажацца, што кожная з іх у сярэднім асвятляе толькі дзве прэм'еры (з шаснаццаці). Практычна ж яшчэ менш, бо большая частка рэцэнзій публікуюцца на старонках «Літаратуры і мастацтва», якая мае больш спецыфічнае кола чытачоў.

Вось і атрымліваецца, што ў поле зроку радавога чытача-гледача пры ўмове, што ён рэгулярна праглядае газеты, трапляе самае большае тры чатыры рэцэнзіі ў год.

Але ж вы самі гаварылі, што спектаклі нязвычайны, незвычайны, дык што пра іх пісаць... — зноў чую я іранічны голас апанента.

Гэта праўда. Не надта часта псеўда глядач нашы тэатры цікавымі спектаклямі. Але хіба кішынёўскі рускі драматычны тэатр імя Чэхава, які гастраліраваў у чэрвені 1968 г., прывёз да нас толькі этапы спектакляў? А ім жа было прысвечана чатырнаццаць рэцэнзій... Ці Ленінградскі акадэмічны тэатр камедыі, які ў мінулае лета за месяц гастроліў сабраў 17 рэцэнзій, г. зн. больш, чым тры мінскія тэатры за сезон?..

Не, не, я зусім не супраць таго, каб старэйшаму тэатру краіны аддавалі так шмат увагі. Я толькі за тое, што, напэўна, і прэм'еры беларускіх тэатральных калектываў маглі б асвятляцца ў друку часцей і лепш.

Больш таго, нашы газеты маюць магчымасць выявіць розныя пункты гледжання, розныя думкі аб спектаклях, каб тым самым памагчы чытачу свядома выпрацаваць сваё, самастойнае стаўленне. Мне здаецца, у гэтым сэнсе цікавая размова разгарнулася на старонках «Літаратуры і мастацтва» аб спектаклях «Марыя Сцюарт» у тэатры імя Я. Коласа і «Пасажыр без багажу» ў Руска тэатры.

І перш чым завяршыць артыкул, я зноў даю слова свайму апаненту:

— (У даным выпадку шмат кроп'е азначае набліжана-іранічную ўсменску майго суб'ядседніка). Хіба ж могуць тэатральныя рэцэнзіі, ніхай самыя дасканалыя або дыскусійныя, ніхай самыя масавыя, абудзіць у чалавеку, які рэдка наведвае тэатр, цікавасць да яго? Асабліва, калі гэтым чалавеку ўжо за сорок. Гэта ўсё роўна, што даць дзецім лімончыя цукеркі ці рознакаляровыя карцінкі, замест таго, каб адказаць на іх бяскошчым «чаму». Рэцэнзіі ён проста прапусціць, як нешта неістотнае, а на дыскусіі яго нічым не задзігне...

Сапраўды, напэўна цяжка абудзіць любоў да тэатра ў закарэнелага ненавісніка тэатральнага мастацтва. У яго ўжо скарэліся эстэтычныя прынцыпы, ад якіх ён не збіраецца адступіць. Магчыма, з гэтай задачай справіцца сацыялогія. На яе зараз ускладаюць вялікія надзеі. Але тая ж самая сацыялогія сцвярджае, што больш паловы людзей, якія запаўняюць глядзельныя залы — моладзь. Гляньце паўважлівей ёй у вочы — колькі ў іх жадання цікава і змястоўна праводзіць свой вольны час. Дык дапамажыце ёй — я да вас звяртаюся, дзеячы тэатра і работнікі перыядычнага друку...

Наша гутарка з «крытыкам са стагам» закончана. Сумна, але прыйдзецца развітацца. Застаецца толькі назваць яго імя, як і абяцала. Але што гэта? Здаецца, ён не хача. Ён абядае выступіць сам наступны раз і наспрачацца са мной.

Што ж, Я буду чакаць!

У канцы мая гэтага года Саюз пісьменнікаў СССР склікае ў Маскве 3-ю Усеагульную нараду перакладчыкаў. Апошні раз такая сустрэча савецкіх літаратараў, што працуюць у галіне мастацкага перакладу, адбылася на пачатку шаснаццаціх гадоў.

Нарада з'явіцца, як мы чакаем, шырока прадстаўленым форумам усіх пісьменніцкіх арганізацый, на якім будзе абмяркоўвацца і вырашана пытанне аб пераходзе ў пераходны перыяд існавання савецкай літаратуры творчых і арганізацыйных пытанняў. Нарада будзе праходзіць у памянальны год славутага ленинскага юбілея, і зразумела што адным з першых дакладаў на ёй будзе даклад аб ленинскім перыядзе перакладу. Як вядома, у І. Леніна сам быў бліскучым бібліятэчна-падрабавальным да сябе перакладчыкам марксісцкай літаратуры і высокаадукаваным рэдактарам. Асабліва ленинскія спадчыны ў гэтай галіне — святая абавязка вялікай арміі савецкіх літаратараў і перакладчыкаў.

Подаць з іншымі дакладамі аб развіцці і дасягненнях савецкай школы мастацкага перакладу асаблівае месца ў рабоце нарады навінна будзе заняць дыскусія на такіх пытаннях, як стан перакладчыцкай справы ў саюзных рэспубліках, інтэрнацыянальнай

СУЧАСНЫ БЕЛАРУСЬКІ МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД

САЧАСНЫ БЕЛАРУСЬКІ мастацкі пераклад стаў з'явавай нашай літаратуры. Гэта — бесспрэчны факт. Лепшыя яго ўзоры, што належыць буйнейшым майстрам роднага слова — народным паэтам і пісьменнікам рэспублікі П. Броўку, А. Куляшоў, К. Крапіве, М. Танку, а таксама пісьменнікам старэйшага і сярэдняга пакалення — М. Лужаніну, А. Вялюгіну, Ю. Гаўруку, Ул. Дубоўку, К. Кірэенку, Я. Брылю, Н. Гілевічу, А. Зарыцкіму, Р. Барадзіну і іншым — не толькі пашыраюць геаграфію мастацкай літаратуры, але і ўзбагачаюць яе выяўленчыя сродкі. Разнамоўныя кнігі, таленавіта і ўмела перакладзеныя нашымі пісьменнікамі на сваю родную мову, не страцілі ў сваіх мастацкіх вартасцях таго багацця ідэйнага зместу і дасканаласці формы, налітры і чысціні мовы, якія былі ўласцівы арыгіналу.

Майстэрства перакладу, як від творчай дзейнасці — занятак не лёгкі і не кожнаму па плячы. Хоць наш тэрмін «пераклад» паходзіць ад дзеяслова «перакладаць», але гэта — не з пляча на плячо. Праца ў вышэйшай ступені творчай, ён, мастацкі пераклад, па сваёй прыродзе павінен быць прыдатны для асобы творча адоранай, самай прыродай надзеленай талентам і тым неацэнным матэрыяльным дарам, без якога наогул немагчыма кінуць зерне на ніве роднай літаратуры — дасканалым валоданнем роднай літаратурнай мовы.

Факты гісторыі любой літаратуры — як кравае таму сведчанне. І нашай — таксама. Ад «лучынага агеньчыка праўды», якім лічыў на зары поэзія Адрэджэня з'явілі аб сабе свайму «люду паспалітаму» і цэламу свету Францішак Скарына — наш першы асветнік і мысліцель, паэт і перакладчык, а амаль разам з ім і вялікі паэт нашых продкаў Мікола Гусоўскі, да трыбунага голасу Янкі Купалы і Якуба Коласа, што імкнуліся гутарку весті не толькі з «цэлым народам», але і з цэлым светам і не інакш, як праз мастацкі пераклад — вось які доўгі і біты шлях беларускага мастацкага перакладу. На гэтым шляху пакінулі свой глыбокі след М. Багдановіч і З. Бядуля, К. Чорны і М. Зарэцкі, А. Дудар і Ю. Таўбін — многія з тых дзеячоў нашай літаратуры, якіх даўно ўжо няма сярод нас.

Аднак, як каза наша народная мудрасць, жыць навіны думаць пра льево. І гэты рэтраспектыўны позірк у гісторыю нам здаецца неабходным толькі для таго, каб, адчуўшы трывалы грунт пад нагамі і глыбока ўсвядоміўшы, што мы не «без

роду і племя», не столькі падсумоўваць вынікі гаспадарчага года, колькі гаспадарску прыкінуць і спланаваць нарад на заўтра.

Сучасны стан нашай літаратурнай мовы, яе лексічнае багацце і дасканалая сінтаксічная распрацаванасць дае пісьменніку і перакладчыку амаль неабмежаваныя магчымасці для выказвання на ёй самых танчэйшых адценняў інашмоўнага арыгінала. Герцён пранікліва ўгадваў толькі яе патэнцыял. Нам жа, сучаснікам сённяшняга росквіту сваёй нацыянальнай культуры, ва ўмовах савецкай рэаліснасці аддае яна ўсё сваё шмат разоў памножанае багацце. Бары — і карыстайся на вечныя часы. А як мы ім карыстаемся?

Адной з самых «модных» і небажальных хвароб нашага мастацкага перакладу досыць часта якраз і з'яўляецца моўная «бледная немач». Адкуль і якім паветрам заносіцца да нас гэтая хвароба? Не высыхае ж і не мяльчае спрадвечная крыніца ў сваіх глыбінях. Народ гаварыў і гаворыць на багатай, выразнай і адзіліфанаванай ва ўсіх гранах і адценнях мове. Ён, стваральнік і тонкі знаўца мовы, слова ў побыт не скажа. Давайце прыслухаецеся да дзядзькі брыгадзіра ці будаўніка ў нашых новых калгасных вёсках і ў рабочых пасёлках. Ён дзесяць раз прымерыць — якая дзе сітуацыя і якое вобразнае хрышчэнне ёй даць. І дае. А мы, літаратары, выразнікі дум і спадзяванняў сваіх сучаснікаў, часам застаёмся няўважлівымі да самай дакладнай з дакладных гуманітарных навук — слоўтворчасці, і бяром са скарбонкі роднай мовы толькі верхні, найбольш хадавы і сцёрты пятак.

Назіранні і некаторыя вопыт шматгадовай працы і ўдзелу ў прыёмных іспытах у старэйшай вуну рэспублікі — Белдзяржуніверсітэце імя У. І. Леніна — глыбока мяне пераконваюць у тым, што за апошнія два дзесяцігоддзі сярэдняй школы рэспублікі, асабліва ў гарадах і гарадскіх пасёлках, даюць такі кантынгент абітурientаў для філалагічнага і журналісцкага факультэтаў, які ў пераважнай сваёй большасці ведае вельмі слаба беларускую мову. Пры тых тэмпах урбанізацыі насельніцтва, якія назіраюцца ў рэспубліцы за апошні дзесяць — пятнаццаць гадоў, не цяжка прадбачыць, да чаго можа прывесці існуючая ў нас сістэма выкладання роднай мовы і літаратуры ў сярэдніх школах. Дрэва вырастае з караня — даўня народная мудрасць. А карань, скажам шчыра, — часам падразасца «дзякуючы» недасканалай, распрацаванай адвольна ў свой час праграмай і сённяшай вучэбнай гадзіна на выкладанне роднай мовы і

літаратуры ў пачатковай і сярэдняй школах рэспублікі.

Добрай традыцыяй беларускага мастацкага перакладу як у дакастрычніцкі перыяд, так і ў савецкі час быў агульнапрыняты прыклад: перакладаць не пасрэдна з арыгінала. Лепшыя творы як з роднасных славянскіх моў, так і з літаратурна-іназемных, праз рускую мову — мову-насрэднік — у нас амаль не перакладалі. У творчай дзейнасці беларускіх перакладчыкаў у першыя два дзесяцігоддзі савецкага часу так званай праблемы перакладу з падрадоўніка, здаецца, ніколі не ўзнікала.

Але ўжо на пачатку трыццаціх гадоў, у выніку культурнай рэвалюцыі, беларуская перакладная кніга патаком рушыла да чытача мільёнамі экзэмпляраў, знаёмячы яго з узорамі прыгожага пісьменства не толькі класічнай і сучаснай літаратуры рускага народа, але і ўсіх братніх народаў нашай краіны і прагрэсіўнай літаратуры свету. Тады і пазыўся, як эрзац арыгінала, нямоўны падрадоўнік. І кадры рэдактараў у нашых кніжных выдавецтвах і рэдакцыйных літаратурных выданняў аказаліся не на адпаведнай вышыні. У выніку шэраг выдатных твораў зарубежнай класікі і савецкіх нацыянальных літаратур трапілі да чытача ў недасканалых, рамесніцкіх перакладах.

На жаль, і цяпер такое становішча мала ў чым перамянілася к лепшаму. Ні перакладчыкаў, ні рэдактараў, што валодаюць мовамі многіх народаў СССР і зарубежных краінах, з літаратуры якіх робяцца, выдаюцца пераклады ў нас, у Мінску, які не хапала, так і не хапае.

Дзе ж выйце і з гэтага «вузкага месца»? А ці не пераняць нам добры вопыт другіх рэспублік — хоць бы нашых суседзяў-літоўцаў, латышоў, эстонцаў? Доўгі час у Эстоніі таксама не хапала перакладчыкаў з моў многіх народаў Савецкага Саюза, лепшыя мастацкія творы з іх літаратур перакладаліся праз насрэдніка — рускую мову. Але выйце было знойдзена. На дамоўленасці рэдактараў рэспубліканскіх вуну з універсітэтамі другіх рэспублік нашай краіны быў наладжаны абмен студэнтамі — пачынаючымі пісьменнікамі і філолагамі, якія праяўлялі здольнасці да літаратурнай працы, у тым ліку і да мастацкага перакладу. І вось ужо па працягу некалькіх гадоў такіх юнакоў-філолагаў, што скончылі альбо займаліся на старэйшых курсах Тартускага дзяржаўнага ўніверсітэта, пасылаюць у вышэйшыя наву-

чальныя ўстановы іншых рэспублік — Грузіі, Азербайджана, Арменіі, Казахстана і іншых, — і гэта дае плённыя вынікі. У межах адной краіны такі метад падрыхтоўкі кадраў для нацыянальнай літаратуры нам здаецца найбольш рацыянальным і ўсебаковым апраўданым.

Змагла ж Беларусь накіраваць цэлую групу (больш 10 студэнтаў) на чатыры гады вучыцца ў Літаратурны Інстытут імя М. Горькага ў Маскву, каб папоўніць рады перакладчыкаў з беларускай і польскай мовы на мову рускую. А чаму таго ж самага мы да гэтага часу не можам — ці не дагадваемся — зрабіць для роднай літаратуры?

Наша сталіца, цудоўны новы Мінск, па праву лічыцца другім цэнтрам краіны (пасля Масквы) па масавай падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў па замежных мовах. На шматлікіх факультэтах Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў дзеці Беларусі вось ужо блізка дваццаць год — выпуск за выпускам — авалодваюць дванаццацю замежнымі мовамі, каб стаць пасля сканчэння Інстытута выкладчыкамі, навуковымі работнікамі і перакладчыкамі — гідамі. Але ні ў гэтым Інстытуце, ні ў двух універсітэтах рэспублікі, ні ў адным з шасці педагагічных інстытутаў рэспублікі ў вучэбных праграмах не значыцца і не выкладаецца хіба б курсоўна такая навука, як асновы тэорыі мастацкага перакладу.

Абякавае стаўленне да перакладу як адной з галін філалагічнай навукі з боку гуманітарных вуну рэспублікі мае сваім непазбежным вынікам і застою ў навуковай распрацоўцы тэарэтычных праблем перакладу. Мастацкі пераклад не заняў у вуну рэспублікі належнага яму месца даследчай філалагічнай дысцыпліны, нягледзячы на тое, што асноўная маса беларускіх літаратуразнаўцаў і крытыкаў працуе іменна ва ўніверсітэце і Інстытуце, у сектары міжнародных сувязей Інстытута мовы і літаратуры Акадэміі навук БССР. Пакуль што ў рэспубліцы няма вучоных, якіх б спецыялізаваліся ў гэтай галіне.

Ваюся, што агульным месцам у пераліку недахопаў будзе яшчэ адзін напрак у адрас нашай крытыкі, калі скажу, што ў нашым перыядычным друку нават вельмі добрыя перакладныя кнігі, што выходзяць у рэспубліцы, не рэанімуюцца.

З такімі думкамі ідзем мы, беларускія перакладчыкі, насустрэч маючай адбыцца 3-й Усеагульнай нарадзе перакладу.

НЯСМАЧНЫ, ГОРКІ, ЧУЖЫ...

Буржуазныя літаратуразнаўцы будуць розныя хлуслівыя тэорыі аб савацкім памфлете, сцвярджаюць, што нібыта ён знаходзіцца ў заняпадзе, паменшылася яго сацыяльна-грамадская роля, наступальны дух, ды і наогула быццам ён знікае са старонак газет і часопісаў. А тым часам мы даволі часта сустракаем памфлеты-артыкулы, памфлеты-песні, памфлеты-песні і нават памфлеты-рамані. Апошні жанр асабліва цікавы. Бо ён патрабуе ад творцы багатай палітычнай аргументацыі, сацыяльнага асэнсавання фактаў і падзей. Своеасаблівае раман-памфлет выяўляецца ў асноўным у двух напрамках — не толькі на мастацкую выразна адлюстраванне падзей, стварэнне дэкладнага вобраза, але і выкрыццё, асуджэнне пэўную сацыяльную з'яву.

Пра гэта думаеш, калі чытаеш раман-памфлет Ільі Гурэкага «Чужы хлеб», надрукаваны ў дванадцатым нумары часопіса «Полымя» за мінулы год.

У пачатку рамана сюжэт развіваецца дынамічна. Письменнік знаёміць чытача з усё новымі дэючымі асобамі, паказвае падзеі апошніх дзён вайны, крах захоніцкіх плаваў гітлераўскай Германіі і яе паслугачоў — буржуазных нацыяналістаў. І. Гурекі нібыта аднаўляе эпо-

ды таго, як паганяныя здраднікі радзімы Станкевіч, Абрамчык, Астроўскі, Ганько, Родэшка, Баавітаў і іншыя, не згавораючыся, кінуліся на захад шукаць сховішча ў сваіх гаспадароў-фашыстаў. Яны мітусіцца, як загнанія зяры, лаюцца, прыпамінаючы, хто з іх больш нарабацаў добра, наварыўшы залатых зубоў у забітых...

Далей письменнік гаворыць пра тых, хто абівае парогі фаншэціх імперыялістычэскіх «прэзідэнтаў», «віцэ-прэзідэнтаў», пінатлікіх «міністраў» так званай «беларускага ўрада». Гітлераўскі кат Ота Скарэні і беларускі «прэзідэнт» Астроўскі нараджаюць гандаль. Спекулюючы нашай радзімай, Астроўскі вымагае віскі, кансервы, цыгарэты. Пачынаецца палітычная клаунада. Прадаўшы радзіму адзін раз, цяжка ўстрымацца, каб не прадаць яе ў другі. Шырокія матчымасіні памфлета даці падставу І. Гурэкаму паказаць гэты агідны акт асабліва востра. Письменнік падкрэслівае, што нацыяналісты могуць прадаць усё: сумленне, радзіму, бацьку і маці. Трапнымі прыкладамі аўтар высмейвае «планы і падзеі» такіх «герояў», паказвае іх імкненне любымі сродкамі ўтрымацца на ільіні жыцця.

У рамане шмат даволі яркіх, вырынальных эпізодаў, уплечаных у канву твора. Успомнім, напрыклад, тое, як рэдактар «Бацькаўшчыны» гартае наплект сваёй газеты. Мільгала адны і тыя ж прозвішчы: Станкевіч, Сядура, Казак, Шчарбакоў, Качан... «Не густа, — думалася рэдактару. — З імі не вельмі пухліш туман у вочы амерыканцам».

Варта таксама адзначыць палемічна стрыжань твора, яго публіцыстычнасць. Перапляценні вобразнай, мастацкай тканіны рамана-памфлета з публіцыстыкай дапамагае аўтару, як пісаў В. Бялінскі, выкалікаючы у чытача «пацучыя палітычнай нянавісці».

У канцы рамана Ілья Гурекі ставіць чытача перад гістарычным фактам: здраднікі радзімы знікаюць з твару зямлі адзін за другім. Знікаюць на-розныму. Адны гінуць ад рукі сваіх жа сяброваў, другія — у сквапнай пагоні за грашма, трэція — маральна: іх думкі, жаданні, мэты даўно куплены разведкаю капіталістычных дзяржаў, прамяняны на доллары і віскі.

Праўда, уважлівы чытач заўважыць у творы ілюстрацыі, павярхоўнасць у паказе асобных сцэн і эпізодаў, пэўную грубаватую зварочынасць мовы. Усё гэта зніжае мастацкую вартасць памфлета, стрымлівае баяны, наступальны дух жанру.

А. СЛУКА.

Упершыню ў Беларусі адкрылася выстаўка венгерскага эстампа. У намішчаны Сярод мастакоў, дзе экспануецца выстаўка, эсклібрысы, станковыя графіка, кніжныя ілюстрацыі.

На гэтых адмыках вы бачыце эсклібрысы венгерскіх мастакоў Антала Феры, Ежэфа Меньгарта, Ласла Кекешы, Ферэнца Бордаша.

РАЗМОВА 3 АДНАГОДКАМІ

Другі зборнік вершаў маладога паэта Міколы Кусянкова «Без прывалу» адкрываецца вершам «Цячэ рэчка Цеціва...» — вершам аб Радзіме. Адкуль яна пачынаецца, Радзіма? Пра гэта напісана нямагла. І усё ж верні М. Кусянкова хвалюе — сваёй шчырасцю, незвычайнай смяротнай цэльнай паэтавага голасу:

Не знаю сам, дзе саўтра
з'явіўся,
Яні спавіваю праі,
Ды ў родны кут
Прыду —
І там,
на ўсходзе Беларусі,
Спаўну:
«Радзіма пачалася тут».

Не пройдзе, думаецца, чытач і міма верша «Ветэраны», верша, у якім сцвярджаецца вернасць і адданасць сённяшняга маладога пакалення справе бацькоў. Лрычны герой верша горача прымае эстафету ад былых франтавікоў і абяцае «мацаваць плёткі — ліха з імі!».

Мікола Кусянкоў. «Без прывалу». Вершы. Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1969.

абарону на тым рубіжы, дзе стаялі намерцць... ветэраны — салдаты апошняй вайны».

Пра многае гаворыць паэт сваімі аднагодкамі. Але пра што ён ні гаварыць — ці то пра лёс сённяшніх хлапчукоў і дзедчынак («Першыя кветкі»), ці то пра будучае нашай прыроды («Зішчым лес...»), ці то пра лёс народнай песні («Чуў хлапчуком я многа песень...»), — ён забудзі гаварыць з вялікай ухваліваецю і паэтычнай шчырасцю.

Нямала ў кнізе паэта і вершаў пра каханне, пра першае юначые пачуццё, чыстае і незамутненае. Лепшыя з іх, на маю думку, — «Ты не знаеш, не гадаеш...» і «Людскія плёткі — ліха з імі!».

Асобна хочацца сказаць некалькі слоў пра паэму «Пераправа», якая влічачэ зборнік «Без прывалу». Твор гэты пра тое, як сённяшні юнак разам з былым франтавіком, у якога «...даўно сівая гадава... Шрам пачылаецца ля

нуха, скасіўшы потым паўбрыва», ранній вясной перапраўляецца праз горную таёжную рэчку. Па меры таго, як юнак знаёміцца бліжэй са сваім спадарожнікам, скептычнасць яго адносіны да пакаленага дзядзькі мяняюцца, у хлопца нараджаецца ў душы ўсё больш паваргі і захапленні да гэтага чалавека, які ў гады вайны перазоўі праз раку «бобэзпасы на плячце».

У паэме ёсць нямагла добрых, кранальных мясцін, аднак увогуле твор нельга залчыць да ўдачы маладога паэта. Шмат у ёй наўнага, нявыверанага, а то і проста несур'ёзнага.

Пэўны налёт гэтай хлапчачай наўнасці заўважаш і ў некаторых іншых творах, сабраных у кніжцы. Напрыклад, нельга прыняць усур'ёз такога прызнанне аўтара (няхай сабе лрычнага героя), выказанае ў адным з вершаў: — прызнанне ў тым, што яго вабілі ў тайгу

Зусім не грошы,
а туманы...

Невыразны па думцы і верні «Спрэчка».

І усё ж размова М. Кусянкова з аднагодкамі атрымалася ўвогуле цікавай, хвалюючай.

М. ІВАНОУ.

Вышлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

БУДНІ БЕЛАРУСКАГА ЧЫР-ВАНАСЦЯЖНАГА. Выданне другое, перапрацаванае і дапоўненае. Мастак С. Шэвероў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 9 000 экз. 272 стар. Цана 58 кап.

З ЛЕНІНЫМ ЗАУСЕДЫ БЕЛАРУСЬ. Вершы, апазданні. Укладальнікі: Ніл Гілевіч, Сяргей Грахоўскі, Васіль Хамчанка. Мастак Аляксандр Дэмарын. 1970 г. Тыраж 9000 экз. 360 стар. Цана 1 руб 7 кап.

МІХАСЬ ЛЫНЬКОУ. Векпомныя дні. Раман у чатырох кнігах. Кнігі трэцяя і чацвёртая. Мастак А. Дэмарын. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 100 000 экз. 656 стар. Цана 1 руб. 20 кап.

КАНСТАНЦІН ЦІТОУ. Проста пра каханне. Вершы. Мастак Ю. Кухараў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 7 000 экз. 72 стар. Цана 31 кап.

У АДЗІНЫМ СТРАІ. Успаміны ўдзельнікаў партызанскага руху ў Беларусі. 1941—1944. (Аўтары — грамадзяне СССР, ПНР). Мастак Г. Скрыпнічэнка. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 25 000 экз. 532 стар. Цана 95 кап.

ВЫДАВЕЦТВА

«НАРОДНАЯ АСВЕТА»

В. ЖУКОўСКАЯ. Гутаркі аб выхаванні. Адазны на пытанні бацькоў. Выданне другое, перапрацаванае і дапоўненае. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 62 000 экз. 120 стар. Цана 16 кап.

КАЗКІ НАРОДАУ СССР. Сілавальнікі М. Грынблаг і А. Гурскі. Мастак І. Андрэянаў і Ул. Круглоў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 200 000 экз. 224 стар. Цана 46 кап.

ЧАСОПІСЫ Ў КРАСАВІКУ

«ПОЛЫМЯ»

Чацвёрты нумар часопіса цалкам прысвечаны ленынскому юбілею. Ён адкрываецца вялікай нізкай вершаў Максіма Танка, Анатоля Вялюгіна, Васіля Макаравіча, Сяргея Грахоўскага, Алеся Бачылы, Піліпа Пестрака, Анатоля Грачанікава, Эдзі Агняцэв, Уладзіслава Нядзведскага і Генадзя Бурэўкіна пад агульнай назвай «У вянок Ільічу», а таксама вершы Анатоля Астрэйкі і Антона Бялэвіча.

Часопіс друкуе аповесць Івана Шамякіна «Асветлены лёс», нарыс Янкі Сіпакова «Там, дзе Сібір».

Публіцыстыка прадстаўлена артыкулам Юрыя Васільева «Ленін і сацыяльнае

прадбачанне» і Варлена Баркана «Ваяўнічы атэзм».

У раздзеле «Успаміны, дзённікі, дакументы» надрукаваны матэрыял Цімафея Каравікова «На ўсё жыццё». Пад рубрыкай «У свеце мастацтва» з артыкулам «Вобраз Леніна ў беларускім жывалісе» выступае Леанід Дробаў.

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» змешчаны матэрыялы Васіля Старавойтава і Рымы Касцюковіч «Партыйнасць літаратуры і мастацтва ў святле вучэння У. І. Леніна» і Лідзіі Голубевай «Пра дзяцей і для дзяцей».

Раздзел «Сярод кніг». Тут чытачы пазнаёмяцца з рэцэнзіямі Кастуся Цвіркі (на кнігу вершаў Л. Дайнекі «Галасы»), Алега Лойкі (на кнігу Адама Міцкевіча «Зямля навагрудская, край мой родны...» ў перакладзе на беларускую мову), Рыгора Бярозкіна (на кнігу М. Ю. Лермантава «Выбраная паэзія» ў перакладах

А. Куляшова), Міколы Ермаловіча (на кнігу «Нарысы па гісторыі народнай асветы і педагогічнай думкі ў Беларусі»).

«МАЛАДОСЦЬ»

Першыя старонкі часопіса адведзены Анатолю Сорбятковічу: надрукаваны яго вянок санетаў «Васілёк». З новымі вершамі ў нумары выступаюць Барыс Белжэнка, Уладзімір Скаржынкі, Усевалад Раждзественскі (пераклады Ул. Паўлава). Увазе чытачоў прапанаваны апазданні Васіля Хамчанкі «Сустрэча з зямлякамі», Рыгора Набатава «Карл — Ільіч», Аляксандры Ус «Як закрусе жыта...», «Дзяўчына ў белым», «Крысмас», а таксама пачатка аповесці Івана Сяркова — «Мы — хлопцы жывучыя».

У раздзеле публіцыстыкі змешчаны артыкулы Генадзя Анціпава «Запаветам Леніна верныя», Эдуарда Карніловіча «Зары насустра», Аляксандра Садоўскага «У Шуванскім», Яна Скятніцкага «Настаўнік рускай славеснасці», Яўгена Васільева «Здымак з аўтографам», Ісака Аксельрода «Ленінскі Маўзэлей», Анато-

ля Процкага «Памятныя медалі».

Часопіс друкуе рэпартаж Валянціна Ждановіча «Пачатак», нататкі Рыгора Бакевіча «Гаспадары», інтэрв'ю Л. Здановіча з дырэктарам Інстытута матэматыкі Акадэміі навук БССР, Героем Сацыялістычнай Працы Мікалаем Паўлавічам Яругіным «Матэматыка і жыццё», артыкулы Ул. Ліўшыца «Вуліца Бруцара — Ефрасіўская», Ефрасіні Бондаравой «Ленінскія крытэрыі мастацтва» і Сымона Букчына «На паліцах Крамлёўскай бібліятэкі».

У нумары змешчаны рэцэнзіі Уладзіміра Юрэвіча (на 1—5 тамы «Успаміны пра Уладзіміра Ільіча Леніна»), Мікалая Багаўленскага (на кнігу В. Грыцкевіча «Падарожжа нашых землякоў»).

Эдуард Брук і Вячаслаў Кемераў прапануюць чытачам гумарыстычнае апавяданне «Сон у летні дзень».

«БЕЛАРУСЬ»

У часопісе змешчаны перадавы артыкул Ф. Канстанцінава «Ленінскі век», а таксама матэрыялы У. Навіцкага «Выпук-

Гомель, Гомельшчына, Палессе... Па тэрыторыі—гэта край большы, чым Сальвадор, Кіпр, Албанія. Па колькасці насельніцтва—Гомельшчына не ўступае Панаме, Ісландыі, Мангольскай Народнай Рэспубліцы.

Кажуць, што гарады набываюць уласнае аблічча толькі тады, калі ім ёсць што ўспомніць, прыгадаць, калі за іх плячыма вырастаюць крылы гісторыі. Заснаваны на пачатку XII стагоддзя (1142 г.), Гомель шмат чаго зведаў на сваім вяку, але не зміраў, не заняпаў. Яму пашчасціла: горад знаходзіцца «на раздарожжы ўсіх дарог».

Гомель—адзін з буйнейшых цэнтраў рэвалюцыйнага руху на Беларусі, баявы штаб Палескай арганізацыі РСДРП, дзейнасць якой вялікую ўвагу надаваў У. І. Ленін. Яшчэ ў канцы XIX стагоддзя Лібава-Роменская чыгунка звязала Гомель з Прыбалтыкай і Украінай, палескія магiстралі злучылі яго з Брэстам і Бранскам, а пазнейшая лінія Жлобін—Калінкавічы з'явілася часткай Пецярбургска-Адэскай чыгункі. Усё гэта спрыяла росту пралетарыята на Палессі. Падтрымліваючы цесныя сувязі з У. І. Леніным, Палескі камітэт РСДРП адным з першых выказаўся за скліканне III з'езда партыі. Гісторыя рэвалюцыйнага руху на Гомельшчыне вельмі багатая на цікавыя матэрыялы, які, на жаль, дагэтуль яшчэ мала даследаваны. Дастаткова прыгадаць, што па ўказанні У. І. Леніна на Гомельшчыну прыязджалі яго папалчнікі, рэвалюцыянеры-прафесіяналы—Кржыжановскі, Літвінаў, Лепяшынскі, Неўскі, Бабушкін, Гусеў, Залезскі і інш.

Нядаўна Гомельская студыя тэлебачання стварыла тэлевізійны дакументальны кінафільм «Вуліцы памятаюць» (аўтар сцэнарыя Э. Энцин, рэжысёр В. Гесь, апэратар В. Шапавалаў), прысвечаны дзейнасці на Гомельшчыне М. І. Калініна і А. В. Луначарскага ў адзін з самых напружаных момантаў барацьбы маладой Савецкай Рэспублікі з інтэрвентамі краін Антанты.

У другой палове 1919 года савецкая Гомельшчына апынулася паміж двума смертаноснымі агнямі. З поўдня на Гомель насоўваліся чорныя полчышчы Дзенікіна (яны ўжо захапілі Чарнігаў і знаходзіліся ў 100 кіламетрах ад Гомеля), з захаду наступалі белапалыкі (яны ўжо тапталіся каля Рагачова і Рэчыцы). Таму ў абароне Савецкай Рэспублікі Гомель набываў важнае стратэгічнае значэнне. Перад стваральнікамі фільма паўстала задача паказаць, як у гэты драматычны час гомельскі пралетарыят і працоўнае сялянства пад кіраўніцтвам бальшавікоў, Ваеннага Савета, вядных дзея-

чоў партыі—М. І. Калініна і А. В. Луначарскага, напружваючы ўсе сілы, мабілізаваўшы ўсе сродкі, спынілі шалены націск ворагаў.

Паўстагоддзя прайшло з тых незабыўных гадоў, але муры і старажытныя вежы горада дагэтуль носяць крываваыя меціны барацьбы, жывуць яшчэ сведкі і ўдзельнікі тых гераічных падзей, хаця і не дужа многа, але ўсё-такі захаваўся хваляючыя дакументы, фотаздымкі, якія адлюстроўваюць гераічнае змаганне гомельчан за Савецкую ўладу.

Фільм пачынаецца з кадраў пра сённяшні Гомель—горад шырокіх вуліц і зялёных бульвараў, адзін з прыгажэйшых гарадоў Беларусі. Лебядзіны палац на высокай паркавай кручцы Сожа, збудаваны па праекту вядомага архітэктара Растрэлі (некалі гэты палац належаў князю Паскевічу, цяпер тут Палац піянераў і абласны гісторыка-краязнаўчы музей); ажурныя пралёты пешаходнага моста праз раку Сож і вуліцы горада—Савецкая, Камсамольская, вуліца Перамогі, бясконцая плынь людзей на іх і раптам у кадры ўспыхае нягаснае полымя вечнага агню. Нібы жывая трапяткая ружа ўнікае ён на экране пад гукі жалобнай музыкі каля падножжа помніка воінам, што загінулі ў барацьбе з фашызмам. А вось і помнік гомельскім камунарам—ахвярам Стрэкапытскага мячэжу ў сакавіку 1919 года.

Выкарыстаўшы шматлікі дакументальны матэрыял, успаміны жывых удзельнікаў барацьбы—І. М. Касаткіна, С. С. Зенчанкі, якія сустракаліся з А. В. Луначарскім і М. І. Калініным у часе іх прыезду ў Гомель, аўтары фільма робяць як бы разрэз гісторыі горада «зверху ўніз», выяўляючы сродкамі дакументальнага кіно напружаную атмасферу таго блакнага часу.

Заняты ў Ваенным Савеце арганізацыяй адпору інтэрвентам, Анатолій Васільевіч Луначарскі знаходзіць час, каб наведаць палац князя Паскевіча і старажытны парк. Калі Анатолій Васільевіч убачыў, якія каштоўнасці сабраны ў палацы: старажытныя летапісы і кнігі, творы выяўленчага мастацтва, гістарычныя дакументы, ён вельмі ўсхваляваўся—ўспамінае І. М. Касаткін. «Усё гэта нам неабходна зберагчы,—звяртаючыся да прысутных сказаў А. В. Луначарскі.—Мінулага забываць нельга. Адмовіцца ад культуры мінулага—значыць абкрадаць пралетарыят». Вельмі хваляе і «жывы» голас А. В. Луначарскага, арганічна ўпісаны ў тканіну стужкі.

У фільме «Вуліцы памятаюць» няма знешніх яркіх сцэн і эфектаў, сама тэма вымагае ад стваральнікаў фільма ашчаднага абыходжання з матэрыялам. Гэты матэрыял, як кажуць, сам «вядзе» рэжысёра, галоўнае тут—«не патаюць» у мностве фактаў і падзей, адабраць з іх толькі самыя істотна-важныя, неабходныя. На жаль, аўтары фільма з гэтай задачай справіліся не поўнасцю. Многія пралікі можна выглумачыць недахопамі сцэнарыя, яго кампазіцыйнай недасканаласцю. Адчуваецца, што стваральнікі фільма імкнуліся ўціснуць у кінастужку хоць і фрагментарна, але ўсю гісторыю развіцця рэвалюцыйнага руху на Гомельшчыне—ад першых стыхійных стачак і забастовак і ўзнікнення Палескай арганізацыі РСДРП на чале з дэлегатам III з'езда партыі М. К. Уладзіміравым, да напружаных першых гадоў Савецкай улады на Гомельшчыне. Гэта ў нейкай меры зацімняе галоўную задачу: на аснове дакументальнага матэрыялу паказаць, якую ролю адыгралі А. В. Луначарскі і М. І. Калінін у крытычны момант барацьбы працоўных Гомельшчыны.

Вядома, з якой шчырасцю і радасцю сустралі чырвонаармейцы, усе працоўныя Гомеля прыезд М. І. Калініна агітпоездам «Кастрычніцкай рэвалюцыя». «ВЛЦВК на колах»—так называлі людзі гэты агітпоезд, што даносіў да народа вуснамі «ўсесаюзнага старасты» жывое слова партыі, што ва ўмовах ваеннага часу прапандаваў новае пралетарскае мастацтва, мастацтва, якое служыла народу. Вядома і тое, як святая ўшаноўваюць гомельчане памяць пра М. І. Калініна, яшчэ ў 1923 годзе абраўшы яго ганаровым членам Гомельскага гарадскога Савета. Не ўсё гэта знайшло належнае ўваабленне ў фільме.

Але, прагледзеўшы фільм, застаешся ўдзячны яго стваральнікам за тое, што яны ажыўлі на экране падзеі, ад якіх нас аддзяляе цэлае паўстагоддзе, але якія і сёння хваляюць нас высокім рэвалюцыйным пафасам і вялікім чалавечым зместам.

Фільм «Вуліцы памятаюць»—гэта другая работа кінарэжысёра Гомельскай студыі тэлебачання Вадзіма Гесья. Першая яго работа «Старонкі вялікага жыцця» (тэлевізійны дакументальны кінафільм пра П. М. Лепяшынскага) прынесла яму заслужаны поспех. Малады рэжысёр на пачатку свайго творчага шляху. І ёсць падставы спадзявацца, што ён, схільны да распрацоўкі гістарычнай тэматыкі сродкамі дакументальнага кіно, яшчэ не раз выкарыстае ў сваёй творчасці багатую і хваляючую гісторыю роднай Гомельшчыны.

А. ГРАЧАНІКАУ.

15 ГАДОЎ МУЖНАСЦІ

Гэты домік у Смілавічах ведаюць амаль усе жыхары мястэчка...

Невялікі ўтульны пакой. Тры акны з цюлевымі занавескамі. Шафа, канапа, тэлевізар, кіліжная паліца. На сценах—пейзажы. Усюды—газеты, часопісы. Каля акна на тахце пад пледам—малады хударлявы чалавек у акулярах з высокім ілбом. Справа—тэлефон, за спіной, на паліцы—радыёпрыёмнік. Не ўстаючы, можна ўзяць тэлефонную трубку або патрэбную кнігу, уключыць радыё або лямпу. Па ўсім відзе, што нехта пастараўся, каб чалавеку было зручна.

— Сёння нам з вамі не дадуць пагаварыць,—смейчыся, гаворыць гаспадар.

— Чаму?

— Пабачыце,—усміхнуўся ён.

І праўда, неўзабаве лягнула клямка. І ў пакой убегла кудка дзяўчат.

Шумныя прывітанні, смех...

— Знаёмцеся,—гаворыць мле гаспадар.—Гэта таксама мінчане.

Мае даўня сябры.

Дзяўчаты рассядзваліся. І пачынаюцца роспыты аб жыцці-быцці, аб вучобе, рабоце. Не паспелі пагаварыцца гэтыя госці, як зайшлі новыя—іжыкнер, настаўнік, бібліятэкарка. Неўзабаве прынеслі пошту, прыйшла медсястра, суседка.

— Эдзік, ты сьць?

Улучыўшы момант, гартаю альбом. З пажаўдзельных фатаграфій глядзіць цікаўныя вочы падлетка. добрыя, уважлівыя—юнака. Вось ён з таварышамі на лыжах, на лодцы, на вельсіпедзе, за шахматнай дошкай...

Тут жа, у альбоме, атэстат сталасці, выдадзены 29 чэрвеня 1954 года.

— Вось тым летам і зваліла мяне хвароба... Здаецца, зусім надаўна я разам з сябрамі бегаў па садах і парках, плаваў у Воляме, хадзіў на лыжах...

З таго часу прайшло 15 гадоў. Пятнаццаць доўгіх гадоў Эдуард Ярашэвіч прыкаваны да ложка. І ўсе гэтыя гады можна назваць гадамі выпрабавання сіл гадамі мужнасці.

Эдуард знайшоў сваё месца ў грамадстве, знайшоў сваю дарогу, сваё прызначэнне—ён стаў літаратарам. Першае яго гумарыстычнае апавяданне «Хто круціць той і мае» было апублікавана ў «Вожыку» ў 1956 годзе. Гэта ўзрадавала, акрыліла аўтара, надало яму сілы. З'яўляюцца яго гумарэскі і апавяданні ў «Чырвоным змене», у «Мінскай праўдзе», у часопісе «Беларусь», у раённай газеце «Уперад».

Два напружаныя гады працаваў ён над зборнікам гумарыстычных апавяданняў «Вішанька Восіла Міхеевіча», які летась выйшаў у бібліятэцы «Вожыка».

Расла ўпэўненасць, набываліся вопыт і майстэрства. У 1969 годзе ў часопісе «Маладосць» была надрукавана апавесць Э. Ярашэвіча «Сцены свайго дома», якая атрымала добры бодрук у чытачоў і ў пісьменніцкім асяроддзі. І яшчэ адна радасць—у выдавецтве «Беларусь» выйшаў яго зборнік «Прызначэнне», у які, апроч апавесці, увайшлі апавяданні «Дзімкаў вечар», «Спакойны чалавек» і «Прызначэнне».

Шырокі і разнастайны дыяпазон інтарэсаў Эдуарда. Ён іграе на баяне, гітары, захапляецца жывапісам, шахматамі. Але найбольшае яго захапленне—шпігі.

...Спаць мы леглі а першай гадзіне ночы, калі з дома пайшлі апошнія госці. Бадай, няма таго дня, калі ў гэты домік на ўскраінай смілавіцкай вуліцы не прыходзілі б яго сябры, суседзі.

— Так што сумаваць няма калі,—усміхаецца Эдзік.—Пастаянныя сустрэчы з людзьмі. Зараз працую над новай апавесцю. Назвы пакуль няма. Адно магу сказаць—гэта будзе апавесць аб студэнцкай моладзі. Ну, а ці ўдасца кніга—пакажа час.

І. СУЧКОУ.

Кнігі... кнігі... Колькі іх прайшло праз рукі гэтых дзяўчат—шпакі Ганны Дубіцкай і кантраляра аркушапаліграфічнай машыны Жанны Талейка. На Мінскім наліграфічным камбінаце яны вырабляюць і пудоўных спецыялістаў сваёй справы, у перадавікоў вытворчасці. Такімі іх зрабіла любоў да кнігі.

Фота К. ЯКЎБОВІЧА.

ляя паралелі, М. Ізмайлава «Самае дарагое», Ільі Гурскага «Навек у маім сэрцы», М. Гроднева «Зямныя зоркі», І. Кармалітавай «Звяраючы крок па Ільічу», Льва Хахаліна «Маршрут у будучыню», П. Кабзарэўскага і П. Юрэвіча «Ленінград—Леніну», Б. Усцінава «Індустрыяльны почыркі», нарыс Васіля Макарэвіча «Обілейная вясна», нататкі Міколы Ткачова «Дзед Ахрэм і яго сказ» і «Дзівосны ліхтар», падарожныя запісы М. Сушы «У Польшчы, дзе быў правадыр».

З мастацкіх рэчаў у нумары надрукаваны пачатак гістарычнай аповесці Івана Шамякіна «Браніпоезд «Таварыш Ленін», апавяданне Міхаіла Кочнева «Незабыўны дзень», паэма Антона Бялевіча «Заўсёды жывы», вершы Рыгора Барэдуліна, Эдзі Агняцвек, Аляксея Зарыцкага, нямецкага паэта Макса Цыммернга.

Чытачы пазнаёмяцца з рэвалюцыйнымі песнямі, якія любіў Ільіч. Іх пераклаў на беларускую мову Рыгор Барэдулін. Знайдучы чытачы на старонках часопіса і беларускія прыказкі і прымаўкі пра Ільіча.

«Н Е М А Н»

Красавіцкі нумар часопіса адкрываецца артыкулам Максіма Лужаніна «Ля вытокаў будучага». У нумары надрукаваны раман Івана Мяла «Раскол», дарожныя рэпартажы Генадзя Кляўко «Ад Оршы да Брэста», урывак з паэмы Сцяпана Гаўрусева «Профіль веку», вершы Алеся Бачылы, Антона Бялевіча, Васіля Зуёнка, таксама вершы паэтаў Усходу аб Леніне.

У раздзеле публіцыстыкі выступаюць з артыкуламі Ю. Шабанаў—«Тэлеграфіруе Крэмель» і Я. Сігарэў—«Самае важнае, самае галоўнае».

Пад рубрыкай «Па дарогах планеты» змешчаны артыкул Паўла Ткачова «З «Іскры»».

Раздзел—запіскі, успаміны, дакументы. Тут чытачам прапаноўваюцца «Старонкі фронтвога блакноту» Міхаіла Гур'ева і «Луга» выходзіць на сувязі» В. Анцыферава.

У раздзеле мастацтва змешчаны артыкулы Барыса Крэпка «Зямлю ўсю

абдымаючы разам» і Георгія Коласа «Пралетарская песня».

«Заўсёды з намі»—так называецца артыкул Уладзіміра Гніламедава, які надрукаваны ў раздзеле «Крытыка». У кніжным аглядзе чытачы пазнаёмяцца з артыкулам Барыса Усцінава «Жывы ўсіх жывых» і Міхася Калачынскага «Рысы вялікага вобразу».

З кароткімі рэцэнзіямі ў часопісе выступаюць Ул. Бойка (на кнігу С. Саламаха і У. Коршука «Ідзі Леніна перамагаюць»), А. Псікаў (на калектыўны зборнік вершаў «У нашых сэрцах Ільіч»), Л. Смілавіці (на кнігу М. І. Пахомова, М. І. Дарафеенка і М. В. Дарафеенкі «Віцебскае падполле»), С. Шушкевіч (на паэму Андрэя Александровіча «Шчаслівая дарога»). У нумары надрукаваны таксама артыкулы Пятра Шаўцова «У запаведнікавай пушчы», Л. Бальміна «Смерць камісара», М. Аляксеева «Сямёнаўская гісторыя», В. Скідзіна «У Беларусь за... песнямі», В. Сянько «Непрыдуманая гісторыя», М. Нікалаева «Дзівакі», В. Бягуна «Друг або вораг?».

ВЕЧАРЭЕ.
За шыронім, на ўсю сцяну, акном — шэрхлы бэзавы снег і бэзавая неба: улонне скрозь пад адзін колер зацягнула волкім туманам. Толькі далей, узбоч бетонкі, таксама бэзавай, цягнуець драўляныя хаты, ды і не хаты — адны трохкутнікі франтонаў узвышаюцца над пачочанымі адлігай сумётамі.

У маленькай рэстараннай зале аэрапорта бязлюдна і ціха. Ля стала, засланага белым накрухмаленым абрусам, яшчэ, здаецца, з навагодняга свята стаіць асыпаная хлапакамі ваты, як снегам, ёлка. Няўтомна хліпаюць на ёй чырвоныя, зялёныя, сінія лямпачкі і такія ж чырвоныя, зялёныя, сінія, амаль навагоднія, агеньчыкі скачуць у фужэры з халодным празрыстым «рыслінгам».

Іграе скрыпка. Задумліва і трошчкі сумна, нібы вяртаючыся ва ўчарашні дзень, калі на зямлю і людзей асыражыла клаўся мяккі пушысты снег, рыпелі на санным прасёлку палазы, фасфарычна ззяла аснежанае сонца... Становіцца цёпла і лёгка, і зусім не нудна ад таго, што «АН-2» не ляціць у Неглюбку.

— Я, Нінка, цяпер не вярнуся ў вёску. Хоць з гразі вырвалася. Аддышла.

— Тут хіба не вёска? Гомель ад ерадрома — гадзіну ехаць. Многа ты ў ім бываеш?

— Ну, усё ж! Тут не горад, дык горад пад бокам.

— І ўжо мне цікава паслухаць клопат дзяўчат, што даверліва гамоняць за тонкай дашчанай сцяною недзе на кухні, бо жыццё, адчуваецца, нека па-свойму кантуе іх, а яны яго кантуюць — таксама па-свойму.

— Мне, прызнацца, і тут у душу не свеціць. Ты нядаўна прыйшла. Табе шчэ не апастылела. А мне ўжо... Во настаўло Верку на сцюрдэсы і вазьму разлік. Мо ў Гомлі ўладкуюся. А то ў Вранску адрасок ё.

— Каторую Верку? А-а, сяструху... Колькі ж ёй?

— Семнаццаць.

— Не ахвормаць. Маладая.

— На сцюрдэс маладзенькіх бяруць. Перспектыўных. І каб прыгожаныкі былі. А Верка як намажацца, ды яшчэ хвост да галавы прышліць — аслепнеш.

— Як жа ты ёй пасобіш?

— Проста. Начальства за маім столікам абедае. І ў кадрах каторы. Я падкачуся. Ты толькі нікому не гавары...

— Ну, што ты!

— Такія планы, Нінка. Галоўнае, Верку на сцюрдэсы пусціць. Няхай палітае.

У залу ўвайшлі лётчыкі — іх сёння таксама нямаю нудзілася ў аэрапорце, чакаючы пагодлівага неба і вылету. Ля самых дзвярэй селі к сталу і там, за сцяной, размова адразу ачыхла, як залітае вадой вогнішча. Выйшла афіцыянтка ў чорнай сукенцы і белым фартушчу...

На ёлцы хліпалі каляровыя лямпачкі, за акном гусцеў змрок, іграла скрыпка і адчуванне было такое, быццам сядзіш не на адным месцы, а плывеш, ляціш — куды хочацца, у Неглюбку! І ўжо амаль фізічна адчуваеш, што вёска блізка, недзе зусім побач і ты вось-вось апынешся на яе вуліцах, у яе хатах, сярод яе жыхароў, не такіх, як гэтыя Нінкі ды Веркі. Якіх? Не ведаю. Адно прадчуваю — не такіх...

Скрыпка змаўкае. І адразу з душы спадае ўсё ўяўнае, прыходзіць цявораза думка, што пара здаваць у касу білет на «АН-2», які надоўга заснуў у аэрапорце пад снегам вечаровага туману, скінуць з сябе спакуслівы хуткім лётам авіяпалон, аўтобусам даехаць да Веткі, а там — і вёска. Ад райцэнтра, праўда, далёкавата, кіламетраў сорак, але па зямлі — не па небе: цішэй едзеш — далей будзеш.

Абапал вуліц стаяць стогадовыя дрэвы з буслянкамі. Здаля — быццам каржакаватыя казакі пад шыракаполымі шапкамі з чорнай аўчыны. Не ў навіну буслянікі на Гомельшчыне. Але каб столькі — у адной вёсцы!

А вёска не па багатай зямлі. Самі па сабе тут родзяць хіба сівец, свірэпа, змочыш сёмым потам — чакай коласу наліўнога. Ды ці ёсць больш трывалая людское гняздоўе, як пад гэтымі буслянінымі гнёздамі? Недарма ж, мабыць, кажучы, што бусел гняздо тэ і сабе, і людзям. Густавага ў Неглюбцы народу — у суседніх гаспадарках рук не хапае ў полі, на фермах, а тут як і занятак усім выкраць узімку?

Аднак ходзіць па вёсцы думка, што першымі ўсё ж зямлю гэтую адшукалі не буслы, а дзяржоўскія казакі.

Нібыта заехаў сюды на гарачым кані казак Неглюбка, спешыўся, упадабаў мясціну, атабарыўся, і пачалі мно-

жыцца тут казацкія сем'і. Не бянтэжыла, што зямля слабаватая. Хоць на працу, хоць на спокі пасяленцы былі ўпартыя. Вось і Матрона Апанасаўна кажа, хітравата міргаючы шырым разумным вокам:

— Пуста бывала ў жываце. А каб на гульбішча хто не пайшоў — не памятаю...

Яна сядзіць на куфры, рука — на руку, вочы глядзіць з тае глыбіні, дзе сталася колішняя маладосць, танцы, песні, уборы — ды якія!

— Бывала, збяруцца дзеўкі, наймуць на зіму хату, і калі ўжо гаспадар прадаўся — маўчыць усю зіму, маладыя не ўказвае. Церпіць. Хаты наймалі звонкія, крапчайшыя. Першымі, бывала, дзеўкі збіраюцца. З кудзелямі, самапрадкамі. Смыкаюць кудзелью, спяваюць. Раптам чуюць: гармонь зайграла — хлапаты ідуць. Самапрадкі ўбок, лаўкі ўбок — пайшла хадунном хата. Да раніцы гуляем, затым унясем саломы, спаць кладземся. А на масленку спаць пачыналі на клеях — дзеўкі з хлапатамі. Увесь пост гэтак. Да пасхі. Не, дурнога не дапусчалі... А там і вяселлі надыходзілі...

Матрона Апанасаўна Кароткая, або проста і мла — Моцечка, як завучь

адзіем. Па святах. Не ўсе, праўда, як раней, але ж...

— Яшчэ і панёмы ў куфрах ляжаць. І кароны са строчкі.

Адталыя пласты, ганкі, двары, вёсны пахнуць вясною. Як гудзіючы, мы ходзім з Пятром Суглобам ад хаты — да хаты: дзе ткуць або ткалі, насілі або носяць панёмы і строчкі, спяваюць і спявалі свае неглюбскія песні. З Пятром вёска шчыра і прстая, як ён сам — саўчасны камсамольскі важак, мясцовы жыхар. Побач з ім шчырасць людская сагравае і мяне, кожны вясковец сустракае як свой чалавек, кожная хата гасцінна прачынае дзверы насустрач.

— А за тымі вузкімі блакітнымі аканіцамі жыве Белка. Таксама не абыякая мадзістка. Зойдзем?..

Не па-сабачы мірнымі вачыма сустракае нас і праводзіць у хату аграмадных лахматы дварняк. У хаце ні гаспадары, ні гаспадыні. Мы сядзем ля круглага стала, аглядаем: пакой ад падлогі да столі сатканы з лугавых, лясных, садоных кветак, прамытых цёплым летнім дажджом і запаленым сонцам, таксама летнім — гэта нас акружаюць тэняы, вышываныя, расшытыя дываны і поцілкі, абрусы і

В. КАРАМАЗАЎ

Ручнікі і поцілкі, вытканыя на хатніх кроснах, галасістыя гармоні, аздобленыя перламутравымі карункамі, вырабы з лазы і каменя здаўна славілі таленавітых умельцаў Неглюбкі — вёскі, што раскінулася ў Веткаўскім раёне. Мастацтва жыло і жыве тут разам з цудоўнымі народнымі песнямі, якія ішлі з даўніх часоў у наш дзень, увасобілі лёс краю, яго бяду і радасць. Пра гэта — нарыс. І яшчэ пра тое, як народнае мастацтва мацуе душу чалавека-патрыёта.

па вулічнаму старыя і малыя, дастае з куфры тканьня поцілкі, ручнікі, абрусы — шматфарбнае, іскрамётнае, на ўсе колеры, якія, мабыць, існуюць у свеце, рукадзелле, за каторае яе, Моцечку, Неглюбка і прызнала аднойчы сваёй першай «мадзісткай».

— У нас мадзістак хапае, — не выхваляецца, праўда, Матрона Апанасаўна. — Зайдзіце да Насцюкі, да Просечкі, да Белкі, да Курноскі...

— Дурасці многа было. Гэтак старуюца баба, усю зіму тэч. Ангадачкі не разгагнецца. — устаўляе свой, ужо маладзейшы, роздум дачка Марыля.

— І праўда, — згаджаецца нібыта маці. — Многа было дурнога. У адной хаце і двое кроснаў стаяла.

А ў самой цана сваёй працы іншая. Ужо вочы яе не адарвуцца ад раскінутай на ложку поцілкі, тканай шмат гадоў назад і яшчэ як новай, ад прамыстай вясёлкі на ручніках, тканых і вышываных васьільоў і рамонкаў, арнамантаў неглюбскіх і суседскіх — украінскіх ды рускіх, — што змяшалася ў адным вясёлым суквецці.

— Во і панёва. З чатырох полак насілі. Поясам падпяраваліся. Пояс паўтара фунта быў. А як два — багаты. Яшчэ адзіваці хвартушок галубовы, рубашку вышываную, карсет з гарнымі пулілкамі. Аснова і чорная, і зялёная, і чырвоная.

Матрона Апанасаўна павязвае белую, вышываную дробнымі кветкамі хустку, павязвае адмыслова, як моцучь толькі ў Неглюбцы: пераклаўшы ў некалькі столік, падбіўшы з бакоў, а на ілбе — вузельчык, канцы хусткі настабуцьвае; што роў! Смясца:

— У Гомель прыедзеш, дык адразу пазнаюць, што з Неглюбкі. У нас тут свае моды. Як на гульбішча: іллі — кубак на голаў адзіваці. Ад кубка — строчкі шаўковыя.

— Чаго там — адзіваці. І цяпер

сурвэткі, парцьеры і ручнікі. А на квяцістым абрусе, якім засланы стол, перламутравымі карункамі блішчыць гармонь. Пеця бярэ яе ў рукі, адразу нека маладзее тварам, усміхаецца, ставіць гармонь на калені, закідае за плечы рамяні і, спрытна прабежныя пальцамі па перламутравых гузіках, кажа, не адрываючы вачэй ад гармоні:

— Белкі мужык гармоні робіць. І гэта яго рук. Фірма Ягора Іванавіча Кавалёва вядомая...

Ён расцягвае гармонь на ўсе мяхі — на ўвесь россып чырвоных кветак, якіх раней я не бачыў, бо схаваны яны паміж мяхамі, схаваны як быццам для сюрпрызу, пасля якога звонкім чыстым голасам з-пад Пецявых пальцаў выплывае «Нарэчанька». Пеця вядзе яе доўга, калена за каленам, быццам тут, у хаце з блакітнымі аканіцамі, пад гармонь Ягора Іванавіча танцуе любімая Неглюбка, і ён, гарманіст, не можа спыніць гэты чысты і зліхаткі, як сама хата, як мяхі гармоні, як маладая Пецева душа, танец. Толькі збаўляе тэмп, каб кінуць для яснасці:

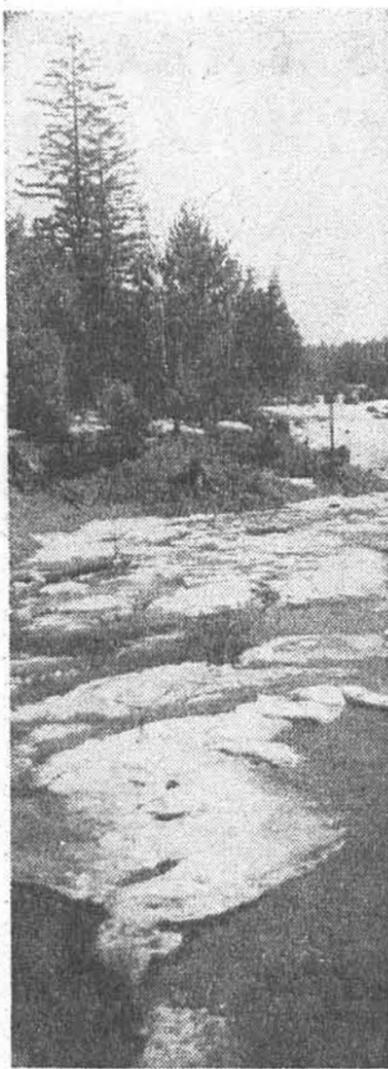
— Наша, вясковая. Яшчэ б сюды барабан...

І зноў іграе. Ужо не «Нарэчаньку» — новае, калісьці і для мяне сваё, а цяпер — забытае. Праўда, на зусім такое і з гадамі не забываецца, і я рады, што пазнаю «Сямёнаўну», «Падыспань», «Месяц», «Самалёты»... А гэтая?..

— Карапэт, — як падслухаўшы маё пытанне, кажа Пеця.

— Карапэт?..

Мы не чуем, як у парэдным пакой хлябаюць дзверы, не бачым, як у пакой заходзіць сам гаспадар, як ён, плечуком абапёршыся аб вушак, глядзіць на нечаканых гасцей, па свая гармонь, быццам першы раз яе бачыць, ціха слухае і «Карапэта», і ўсё-усё, што выбіваюць на «гузіках» Пе-

Ідзе-гудзе вясновы шум.
Фотаэцюд Ул. КРУКА.

Зноў Ліма

ГІСТОРЫЯ

3 «ВЯСНОВАЙ ПЕСЕНЬКАЙ»

У нядзелю, 29 сакавіка, «Сельская газета» надрукавала тры вясновыя вершы маладых паэтаў. Першы з іх называўся «Вясновая песенька». Прачытаў я гэты верш і сумненне мяне ўзяло: надта ж знаёмай падалася мне тая «Песенька». Дзе я мог яе чытаць ці чуць? Ці не здаецца мне тое, што ведаў гэты верш калісьці напамінаць?

Снег тепер уже не тот — потемнел он в гле.
На озерах треснул лед, будто раскололи.
Облака бегут быстрей, небо стало выше.
Зачиркала веробей веселей на урше.
Все чернее с каждым днем стезжи и дорожки.
И на вербах серебром светится сережки.

Ну, вядома ж, гэта Самуіл Якаўлевіч Маршак. Цюцелька, як кажучы, у цюцельку, разам са знакамі прыпынку. Толькі пад верхам стаяла іншае прозвішча: Аляксей Кантроўскі з вёскі Есіпава Аршанскага раёна.

Самае дзіўнае ў тым, што плагіяту не перашкодзіла нават тое, што верш С. Маршака даўно стаў хрэстаматычным: ён змешчаны ў падручніку для першакласнікаў «Родное слово» на 96-й старонцы.

І. КАТЛЯРОЎ.

АД РЕДАКЦЫІ: Рыхтуючы пісьмо тав. Катлярова да друку, мы вырашылі пацікавіцца, хто ж ён, той бессаромны плагіятар, які ўзвёў у зман рэдакцыю паважанай газеты і яе чытачоў. Хіба можна пакідаць без увагі такі факт? Аднак высветлілася, што прыцягваць Аляксея Кантроўскага да адказнасці яшчэ ранавата: нікуль што ён бегае ў пачатковую школу. Хлопчык «пажартаваў», хоць, вядома, так жартаваць непрыгожа. Але як гэтага ягонага жарту не маглі зайважыць дарослыя дзядзі з «Сельскай газеты»?

цёвы пальцы. Нарэшце, я заўважаю гаспадара, але словам перабіваць тачна не хочацца, бо даўно не чуў яго, такі просты, не пахінуты ў Неглюбцы ні «фокамі» і «рокамі», ні «Енькамі» і «Ладамі». Праўда, канец усёму прыходзіць. Гэтай радасці — таксама. Пеця сцінае мякі, хавае паміж іх чырвоныя кветнік, ставіць гармонь на стół і молада ўсміхаецца Ягоры Іванавічу:

— Душу адвёў...
— Мне на вёсцы казалі, што вы глядзіце па хатах нашы мастацтвы. Няўжо, думаю, да мае кабеты не завернуць? — разважае гаспадар.

— Завярнулі.
— А яе нямашака. Яшчэ ў школе. Там на кухні робіць. Кі вечару прыйдзе. Глядзіце. Што кругом паткана — усё ле рукамі.

— Ужо ж...
— З Мінска як прыежджалі выбіраць для выстаўкі работы нашых мастацтваў, дык таксама стаялі васьм гэтак сярод хаты, дабіліся. Потым прыслалі спецыяльна да маёй кабеты мастацкую. З фарбамі, пэндзлямі. Яна маю кабету з усіх бакоў малявала. Вось і гэты партрэт, на сцяне, работа тая мастачкі. Ва ўсёй краме бабу маю выпісала. Са строчкамі...

Размова зноў вейца вакол неглюбскіх майстрых, быццам далей і далей бяжыць ігрыны шыўковы шнурочак, пачаты пачэ ў Моцечкай хаце. Узняў бы Ягор Іванавіч, ды і расказаў пра сваё мастацтва, пра сваю гармонію, як шліфуе ім галасы, даводзіць да тонкіх расшыпстых перабораў. Дык жа не. Усё — пра мастацтва гаспадыні, якая, між іншым, і кросны ўжо сабрала, пачала ткаць («Што? Не кажа. Яны ўсе так: што выйдзе. А сачэ, тады ўсёй вёсцы пакажа...»), толькі пачала набіраць аснову («...з работы прыйдзе, тады адкрые вам планы свае. Падбяжыце вечарком. У яе такая карта з планамі, што ў маршала»). Зрэдку, праўда, размова саб ецца і на гармонію, бо як жа іначай: мастацтва гаспадыні жыве разам з мастацтвам гаспадара («...як бралі яе работы ў Мінск на выстаўку, дык і маю гармонь узнялі») не дзесяці, а тут, у гэтым вытаным кветніку, адтачваюцца, падганяюцца на любімы лад галасы адной гармонію, затым другой, трэцяй.

Пра кожную гармонію Ягор Іванавіч гаворыць так, як бацька — пра дзяцей. Яго можна зразумець: не адзін месяц выношаецца ім кожнае такое дзіцё, не адзін месяц праразаецца яго дыханне, голас. І пра страты ў любімай справе Кавалёў расказвае як пра страту нечага жывога.

— Адзін толькі гармонны строй мне сустрэўся, якога я не перазніў, — з сумам прызнаецца ён. — Гармонь тая была з Бранска. На ремонт мне яе прывозілі. Перазніў бы, ды ўсё падганялі, каб хутчэй рабіў. Пакуль басавую палавіну рамантаваў, так і не змог зазірнуць у галасавую. А шкада. Строй быў маляваны...

Падвечар мы зноў пастукаліся да Кавалёвых. Пры кроснах на покупе сядзела ўжо сама гаспадыня. Парышвалі пад стовамі панажы, новай няўлоўна для вока адматваў чорныя ніці асновы, паляскавалі наблікі, прыцінаючы ўток, адзін перад адным скакалі ніты і чаўнок, быццам караблік, плаваў злева ўправа і справа ўлева, ганяючы на сабе шпульку з сінімі, што васількі на жыцце, ніцямі. Можна васількі па жыцце і ткаліся...

— Ці паказвала ж вам Моцечка свой залаты медаль? Ну, не дужа залаты, пад золата... — смеецца Ефрасіня Якаўлеўна.

— Яны ў Маскве на выстаўцы і вышэйшыя дыпламы забралі, і медаль, — ганарыцца за жонку муж.

— Не адны мы з Моцечкай. І Гагна Суглоб. І Маруся Харцяноук...

— Ты ж хочь пакажы людзям. За поцілкі па восемдзсят рублёў прыслалі. Павезлі некуды далей паказваць.

— А што можа быць далей, як Масква? — задумваецца гаспадыня.

— Ці ты газет не чытаеш? У Японію. На сусветную выстаўку.

Ефрасіня Якаўлеўна падымасца з-за кроснаў, дастае з шафы стосы свайго рукадзелля.

— Вось гэтую поцілку ткала ў чатыры ніты... Гэтую — у восем... Абрэс с шашачкамі — у дванаццаць... А тут я рэкорд паставіла — у дваццаць пяць нітоў. Бачыце, колькі розных каруначкаў, пералічыцца... Сама выдумала...

Пастукаюць наблікі — Ефрасіня Якаўлеўна тэч. Гаспадар прыносіць у хату бярэмак сухіх дроў, сцідае іх з рук ля грубікі, просіць Пецю сыграць яшчэ раз «Нарэчаньку», ды нам трэба ісці да Марыі Прыходзькі, Ганны Суглоб... І мы развітаемся, адклаўшы «Нарэчаньку» да паступнай сустрэчы.

— Да гэтых жанчын схадзіце, — пагаджаецца з намі гаспадыня. — Кэфры ў іх ад ткання лопаюць.

— Днямі з Чачэрска наведлася нейкая пачальніца, — падідаючы ў грубку палена за паленам, кажа Ягор Іванавіч. — Казала бабам, каб у Неглюбцы ткаці цэх адкрыць.

— А чаму б не? Колькі нашых баб без работы зімой. Ткалі б. Няхай толькі ніці прывязуць, бёрды...

— Гэта ж ад фабрыкі. Па-фабрычнаму і трэба.

— А то мы з фабрыкай не пацягаемс'я?..

Па адлізе бярэцца мароз. Вуліцу падушчыла. Храбусціць пад нагамі скаваная дарога. Званчэе наветра. Недзе грае гармонію. Заліваецца далекавата, мо на другім канцы вёскі.

— А то нават не ў вёсцы, а ў пасёлку. За тры кіламетры, — разважае Пеця. — Нашы гармонію і адтуль чуваць, калі ветру няма. Па цышыні мелодыя шліфуецца...

Мы спускаемся з горкі. Вёска запалывала агні ў хатах і ў гэтым густым расшыпстым святле здавалася вялікай, што горад. На электрычным росшыне агніў мы кіравалі да хаты Марыі Аляксандраўны Прыходзькі...

«Фантамас» прыйшоў і ў Неглюбку. Зараз ён дэманструецца на шырокім экране саўгаснага клуба і сюды, у гасцініцу, да мяне раз за разам пакатваюцца хваля за хваляй рогату. Гэтыя хвалі, разгайданыя «Фантамасам», падймаюцца да дзевятага вала... І я не сплю. Я чакаю, калі апошні вал, апошняя хваля выкінуць на мой бераг Рыгора Андрыйўна. Следам за мной, ён, малады супрацоўнік Веткаўскай раённай газеты, прыехаў у саўгас «Дружба», і яшчэ мы не бачыліся.

З ложка ў акне відаць асветленае поўным месяцам сінне неба і па ім — грады падсіненых воблакаў Яны пльвучы густа, сіняга акіяну ў разводах мала і здаецца, што ўсё там, наверху, пльыве, акрамя месяца — нябеснага рэгуліроўшчыка.

А за глухой сцяной гудуць праводы. Хто з нас не чуў іх песні на зімовых дарогах?..

Пад адным дахам з гасцявым пакоем, за сцяной, — саўгасная АТС. Напэўна там, сабраныя ў апаратуры, праводы і гудуць хорам. Можна нават не так ад марозу за вокнамі, як пад наплывам начных тэлефонных размоў...

У вушах усё яшчэ гучыць голас Марыі Аляксандраўны Прыходзькі — разважлівы, летуценны. Быццам з гэтых п'явучых праводоў здымаю яе роздум: «Наткала горы. Каб усё сабраць разам ды паслаць дзе за вёскай. Кветкам канца краю, здаецца, не было б. Ад матэрыі ж і аслепла. Бывала, сядзеш ля агня, шыеш або тчэш, сонца на ніці кладзецца, ад іх — у вочы. Тчэш кветкі і тут жа слепнеш ад іх красы...»

Словы — як знятая з тых праводоў тэлефонаграма. Да людзей, якія гадуючы новыя кветнікі, не павінны забываць і тыя, што ад веку ўсыпалі вёску, давалі ёй радасць і мару, а пер пльылі ажно за мора, у Японію, каб паказаць мастацтва неглюбскіх «мадзістан» усяму свету, паказаць прыгажосць, ад якой не хітра і аслепнуць, і якой, нават слепнучы, ніколі нельга здрадзіць.

Рыпачь дзверы...
Рыгор?..

Ён стаіць на парозе. Што здань. У белым квадраце белай ночы. У вялікай заечай шапцы. Рагоча:

— Мароз бярэцца. Каб яшчэ і снег...

У гэтых словах аб марозе і снезе, у белай заечай шапцы Рыгора мне бачыцца заўтрашняя дарога па Неглюбцы і суседніх з ёю населішчах — прадг сённяшняй дарогі ў пошуках адвечнай песні...

Боль перасіліў немагу і яркіх фарбаў

мне не шкода,
Бо і сама я, як прырода,
то ападаю,
то цвіту.

Яшчэ зямлі мяне вучыць
Любві,
што будзіць нас штодзённа.

І верх
цячэ
па
цэле

сонным
І новай музыкай гучыць!
Святлом і цішаю сагрэта,
Перабіраю валасы.

Ва мне вясны,
зімы
і лета

І лістападаў галасы
Гудуць,
звіняць наперабой

І нараджаюцца нанова.
...Я прачынаюся вяснова,
Нібы загон перад сяўбой.

Я дзяліць не перастану
З цішынёю сум і боль.
Падзялю з сяброўкай тайну,
З падарожнікам — хлеб-соль.

Падзялю бяду з суседам,
З рэчкай — росы чыстых слёз.
Навіну — з пылівым дзёдам,
З вёскай — буйны сенакос.

Падзялю з матуляй ласку,
З лютым ворагам — абрыў,
З дзецьмі — музыку і казку,
З навальніцаю — разрыў.

Я дзяліцца не пакіну.
Ды адно, відаць, не скрыць —
Дайце тую палавіну,
Што не ў сілах падзяліць!

— Пра балота напомяніць
прасіла?.. —

Голас дзеда цячэ ў цемнаце.
Маладую даўно пакасілі
А старая...

няхай пацвіце!
Не спяшаюцца дужа з атавай...
Добры сёлета быў сенакос...

Крочым лугам. Высокія травы
Пад цяжарам нахлынуўшых рос.

Злева — рэчка. І домік направа
Пакідаем. Глядзіцца з вакна
Цётка Клава,
Клава-атава,

На чатыры пакоі адна.

Можна, успомніць пра нашу
размову,
Па гадах, як па снах, прабяжыць.

І прывычна пагоніць карову
На атаву, што буйна шуміць.

Мне ж успомніцца досвіткам
сінім

Голас дзеда глухі ў цемнаце:
«Маладую даўно пакасілі.
А старая...
няхай пацвіце...»

Прыедзь у край мой ціхі
Праз доўгія гады.
Тут белыя буслікі
І мудрыя дзяды.

Хапае на Палессі
І сонца, і вады.
І што ні хата — песня,
І што ні двор — сады.

Па травах ў росах шызык
Мы пойдзем да ракі,
Дзе мыючы бялізну,
Вядуць сваё жанкі.

І будзе песня спета
Пра шчасце, пра бяду.
І будзе падаць лета
У празрыстую ваду.

ПАСЛЯ НАВЕДАННЯ БАЯНСКАГА САБОРА

Табе ў вяках наканава
Узвысіць слаўную зямлю.
Люблю багоў тваіх, Баяна,
І грэшнікаў тваіх люблю.
З бародамі і без барод,
Жанатыя і халастыя
На гулкіх вуліцах Сафіі
Яны жывуць каторы год!
Нібы вясноваму святанню,
Гасцям далёкім кожны рад.
І я ў адказ на запытанне
Кажу балгарам «хубаў град».
Букетам з руж і васількоў
Яснеюць

словы
блізкіх моў.
Сафія летняя ў гуморы,
Увіты лозамі парог.
І галава яе сабора
Над лабірынтамі дарог.
Багі не хочуць знаць тугі —
Багі завуць на пірагі.
І сёння у начной Сафіі
Яны з гасцямі заадно
Запаліць свечкі несвятая
І вып'юць даўняе віно.

Сафія, верасень 1969 г.

Мал. В. ТАРАСАВА.

ГЕРАІЧНАЯ гісторыя нашай партыі, магутная хада Кастрычніка, станаўленне сацыялістычнай явы ўзнаўляюцца саветнімі пісьменнікамі, калі яны імкнуча расказаць пра Леніна. У паэтычных жапрах, з-за іх спецыфікі, шырэй выяўляецца эмацыянальна-настраёвы свет падзей, аб'ектыўны іх змест можа набываць сапраўдны эпічны размах і драматычнае напружанне. Цесная сувязь лірыкі, драмы і эпосу ажывае ў нашай паэзіі перш за ўсё тады, калі ўздымаецца грандыёзная тэма Кастрычніка, калі ставіцца такая кардынальная праблема, як праблема ўзаемаадносін асобы і масы.

Класічны прыклад — паэма У. Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін». Тут агульначалавечы, агульнанародны асабістае, прыватнае выступаюць у адзіным маналічным слове. Лёс адной чалавечай асобы перарастае ў гісторыю краіны і народа, а таму вобраз Леніна становіцца надзвычай шматгранным, манументальным.

У беларускай паэзіі рабіліся спробы з такім вострым, як у Маякоўскага, строгім гістарызмам і лірычнай пранікнёнасцю, не гаворачы ўжо аб філасофскай глыбіні і драматычным нака-

СТАРЫНКИ БЕЛАРУСКАЯ
ПАЭТЫЧНАЯ ЛЕНИНІЯНЫ

ЛЕНИНСКИ ПОСТУП У ШЧАСЦЕ

М. ЯРОШ

ле, вырашаць ленінскую тэму. Гэтыя спробы рабіліся, пачынаючы з 1924 года, калі па ўзрушанасці сэрца, па закліку «Маладняка» паэты звярнуліся да вобраза правадыра. З таго часу ленінская тэма актыўна жыве ў нашай літаратуры.

З беларускіх паэтаў часцей за іншых адпраўляўся ў мастацкія пошукі Пятро Глебкі. Яго творчы вопыт шмат у чым павучальны.

Сёння ўжо ніяк нельга застацца аб'якавым да рытарычнасці асобных мясцін паэмы «Мужнасць» (1934), да ілюстрацыйнасці ў паказе гісторыі ў некаторых раздзелах паэмы «У тых дні» (1937), да неглыбокай псіхалагічнай «запоўненасці» дыялогаў і маналогаў у драматычнай паэме «Святло з Усходу» (1957). Але і пры такіх сур'ёзных выдатках паэмы П. Глебкі не могуць не прыцягнуць увагі сваім пафасам сцвярджэння ленінскай праўды, мастацкімі знаходкамі ва ўвасабленні вобраза Ільіча, у паказе адносін працоўных людзей да правадыра.

У 1926 годзе П. Глебкі, тады яшчэ зусім малады паэт, напісаў верш «Паміж У. І. Леніна». Верш, за выключэннем уступу і апошняй строфы, напісаны ў аповядальнай манеры — дзядуля расказвае ўнукам пра свой плялёгкі лёс. Кастрычнік, Ленін перайначылі жыццё дзядулі, і ён не можа не сказаць пра гэта дзецям, не можа не ўспомніць:

Я помню ён, вялікі Ленін,
Прыжмурыў вока, як трыбун,
І так сказаў: «У наступленне,
Пакуль не дойдзем да камун».

Верш «Песні жалобы» (1928) уяўляе сабой маналог лірычнага героя. Аповядальны элемент саступае тут месца лірычнай споведзі. Успаміны

незабытай страты нававаюць паэту горкія думы, журбу. Слова самі прасліцца на вусны — словы простыя, але поўныя неўтаймананай скрухі, эмацыянальнай узрушанасці:

У снежных карунах застэлі враты,
Слуны пры дарозе застэлі.
Слязімі асыпаецца іней.
І раптам прыгожа гудуць правады,
Бароза над хатай сцянула галай.
Заплакала ў снезе каліна.
Прамачлася вяска вяснін над зямлёй:
— Вялікая сцірата ў краіне.

Але матыў трагізму не заглушае пафасу жыццесцвярджэння. Роспач пераадоўваецца мужнасцю сэрца, глыбокім усведамленнем таго, што сывава Леніна жыве, што пад сцягам Леніна ідуць да перамогі і здабываюць яго мільённыя масы.

Есць у вершы «Песні жалобы» радкі:

Усё, што настане, і ўсё, што было,
Агорнута лёнскіяй думай...

Гэтыя словы нібы прадвызначалі далейшы кірунак працы П. Глебкі над ленінскай тэмай. Гэта — свосасаблівы эпіграф да ўжо згаданых паэм.

Дзелічычы ў аўтабіяграфіі сваімі творчымі задумамі, Пятро Глебкі гаварыў аб сваім жаданні завяршыць дзве трылогіі — лірыка-эпічную — аб перамоце сацыялізма ў СССР («У тых дні», «Мужнасць») і драматычную — аб усталяванні Савецкай улады ў Беларусі («Святло з Усходу» і «Над Вярозай-ракой»). Гэтым задумам не суджана было здзейсніцца — паэт памёр. Але ўсё ж вобраз Леніна знайшоў пэўнае выяўленне ў яго паэмах.

Больш за ўсё, аднак, Пятру Глебкі ўдалося паказаць у паэмах, як ленінская праўда авалоўвае сэрцамі і розумам людзей і тым самым становіцца матэрыяльнай сілай, здольнай рухаць уперад масы. І зусім правамерна метафара, ужытая паэтам пры апісанні сустрэчы правадыра на Фінляндскім ваззале ў паэме «У тых дні»:

Не сляно рух,
А пачуццямі сэрца
Узнілі яго на круты бранінік.

Зусім правамерны і вобраз, ужо хрэстаматыйна замацаваны ў паэме «Мужнасць»:

І сэрца бізмейнай краіны
Замоўкла на пяць хвілін.

У паэме «Мужнасць» увогуле няма радкоў вобразна яркіх, прачульных, узрушальных. Яны падкупляюць шчырасцю, глыбінёй пачуцця. А гэта і ёсць выяўленне пачуццяў людзей, што развіваюцца з самым дарагім чалавекам.

А цяпер палямі
Цераз гэту ж глуху,
Дзе сухіх дрэваў
Снежку сцярагуць,
Дзе рыдае скрука,
Дзе галосіць сум,
— Ленінны маўлява
Леніна тэсунь.

Ані слоў
Ні песен,
Толькі стогне крок...
Ад вялікай крыўды
Ледзянее кроў.

І іншым, публіцыстычна-завострашным, становіцца голае паэта, калі ён гаворыць аб мужнасці народа, той мужнасці, якая прывіла да перамогі Кастрычніка, дапамагла зжыць голад і пераадоўваючы самыя суровыя выпрабаванні, ісці да наканаваанай правадыром мэты. Гэтую, загартаваную ў працы і барацьбе мужнасць паэт, натуральна, адчуў перш за ўсё ў Леніне. Успомнім хача б, як перадае ён ленінскую рапучасць, цяжломую волю ў час аднаго з пасяджэнняў першага з'езда Саветаў, калі меншавік Цяргэлі дзудушына крычаў аб няздольнасці піводнай партыі ў Расіі ўзяць уладу ў свае рукі:

Над крыкамі палмаю
Трагікаў і эпікаў
Выбухае бомбаю
Ленінская рэвалюка:
— Есць, закая партыя!..
І крутой завінаю
Цыніна упартаю
У праходы хлынула.

А ён, вялікі і магутны,
І радасны, як светлы дзень,
Паходкай лёгкай і нячутнай
Ужо ў прэзідэнтум ідзе.

Такім цяжломым, мужным паўстае Ленін не толькі ў гэтай сцэне. Творчас уяўленне паэта заўсёды малавала велічы, гераічны вобраз Леніна, калі Пятро Глебкі імкнучыся па-мастацку асэнсаваць пройдзены народам шлях, вылучыць у ім найбольш істотнае, што звязана з жыццём і дзейнасцю правадыра, з гістарычным лёсам таго, што ён зрабіў.

Паэт добра ўлавіў гістарычную перспектыву, сцвердзіўшы ў апошніх строфах «Мужнасці», што «мы ніколі не прыстанем — ні ў цяжкай працы, ні ў хадзе», бо «вялікі і магутны Ленін сярод жывых ідзе жывым».

БУДЗЕМ ЗНАЁМЫ:

Адольф ВАРАНОВІЧ

Аднойчы сярод рэдакцыйнай пошты паказаўся ліст з Оршы. Падпісанні ён быў невядомым для нас прозвішчам — Адольф Варановіч. А ў лісце — апавяданне. Твор быў сывавы, даволі рыхлы па кампазіцыі. Аднак многія сваімі якасцямі апавяданне маладога аўтара прывабіла. Адувалася, што А. Варановіч умее пэ-свойму бацьчы і чучы, ніяк пра тое, што добра ведае. Радавала і тое, што аўтар надзвычай чуйны да роднага слова, да яго сэнсавата і эмацыянальнага наваўнення...

Пасля ў рэдакцыю не аднойчы прыходзілі з Оршы лісты з новымі творамі пачынаючага празаіка. І вось сёння мы пранануем чытачам два апавяданні Адольфа Варановіча — «Новая хата» і «Апошні дзень». Гэта — яго першае выступленне ў рэспубліканскім друку. А. Варановічу — 30 гадоў. Нарадзіўся ён на Мядзельшчыне. Пасля заканчэння сярэдняй школы вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы. Потым, пачынаючы з дзесяці гадоў, працуе ў мастацкай майстэрні Аршанскага ільнякомбіната.

НОВАЯ ХАТА

Жоўтымі пакарамі збажыны шугала паўкол блакітнае лета. Ветры прапахлі цвечам ліпы, і калі вечарамі на траву ападалі празрыстыя росы, пах мёду разліваўся па ўсёй зямлі. А раніцай сонца сунула росы, і лістова арэнішкі і бароз рабілася бліскучай і салодкай.

Андрэй міжволі заўважаў мілія і знаёмыя з дзяцінства драбніцы вясковага жыцця, ад якіх упершыню быў адарваны. І цяпер, прыехаўшы на калінулы, ён асабліва востра, пачоваму ўспрымаў іх.

Летам у вёсцы — гарачая пара. Андрэй зноў невядома рады быў адчуць цяжар селянскай працы. Аднавясковыя дані малі жартамі:

— Не развучыўся на касу палітаць? Гэта цяжэй, чым на лыжку! І ты, Цімох, таксама харош: адпучыў хлонца ў горад. А ці ж нам падмены не трэба? Гадоў праз колькі яшчэ як запросім!

— Вернецца, Выўчыцца, панімаеш, і вернецца, — апраўдваўся бацька, а сам паглядаў на сына, нібы пытаў: праўду я кажу?

Андрэй адмоўчыўся, але яму было вельмі прыемна, што ён тут не чужы, не гошць.

А тут прыслала пісьмо сястра, што выйшла замуж і Заброддзе, і ў пісьме вельмі прасіла бацьку з Андрэем паехаць дзянькі на два ў талдуку — ставіць зруб.

— Трэба ехаць, — сказаў бацька, — не часта гэта бывае — новая хата.

Да мястэчка яны даехалі, а там да Заброддзя рукою падаць. На ратнінім халадку, калі ў паветры яшчэ не плавае пыл, калі лён, прагнуўшыся, адкрывае блакітныя вочы — не хада, а радасць.

Утрамбаваная сцекка вілася між кустоў алейніку, разганялася і крута лезла на пагорак. Андрэй ішоў лёгка, вясела, бацька шоргаў кірзавымі ботамі, ледзь наспяваючы за ім. Пакуль узабраліся — задыхаліся. Перад вачыма адкрыўся такі даягляд, што яны на хвіліну спыніліся.

Недзе ўнізе хавалася над купамі бароз і лін Заброддзе. А наўкол палі. Ад пагорка і да самай вёскі стаялі яны. Вецер пільў па іх светла-зялёныя хвалі, і на грабянях хваляў ярка ўспыхвалі блакітныя агеньчыкі кветак. У нізінне хвалі былі цяжэйшыя — лён там ого як выцягнуўся, і вецер губляў у ім сваю сілу. Далей, за вёскай, бялелі абшары збажыны.

Каля самай вёскі яны выбліліся на песьніроку дарогу, парэзаную калёсамі, зацярушаную сенам. Дарога пра-скавала праз гулі гарбаты масток,

і адразу яе абступалі платы, а з-за іх паглядалі цёмнымі вокнамі хаціны. Толькі першая хата справа была нібы з завязанымі вачыма: вокны забіты пасівельным ад дажджоў дошкамі, на дзвярах влізны, набіты іржой замк. Каля хаты раскінула голле яблыня, многія сукі абламаны; і толькі зверху вісела з дзесятка відаць, ранніх яблыкаў.

— Ай-ай-ай, як накалечылі дрэва, — узруныўся бацька. — Гэта ж трэба так нішчыць дабро!

Хат праз дзесяць павярнулі ў пра-сторны двор — тут і жыла сястра. Каля зруба корпаліся мужчыны: было пакладзена ўжо вяноў з пяць. Андрэй з бацькам і ў хату заходзіць не сталі: так звонка цёхкалі тапары, так паспешна румзала піла, што яны адразу пакіраваліся туды. Пахла смалістым дрэвам і мохам.

— Памагай бог, мужчыны! — вы-гуніў бацька.

— Казаў бог, каб сам памог, — азваўся чорны, як жуц, чалавек.

Не спяшаючыся, да бацькі падышоў састрып муж Віктар. «Ну, качка, ды і ўсё», — міжволі падумаў Андрэй, гледзячы, як Віктар валюхаецца з боку на бок.

Прывіталіся.

— Добра, што прыехалі. Пэўна, не снедалі яшчэ? — спытаў Віктар.

— Не, нічога. Перакусілі, панімаеш, на дарогу.

Мужчыны прыселі пакурць. Бацька спрактыкавана аглядаў дрэва, і з камля, і з вершаліны, доўга калупаў яго чорным патрэскалым ногцем.

— Відаць, нічога мацярыя. Сасна добрая. Панімаеш, смаляк, стрыжань.

— Мокна было яловага лесу купіць, — азваўся Віктар. — Але дарага запрацілі.

— Ёлка і горай. Сасна зверху спархнее, а ў сярэдзіне крэнкая. А ў ёлкі, панімаеш, стрыжня няма. Зверху як бы і нічога, а ўнутры адзін пыл.

— Ой, не кажы, браце, — умянаўся, не ўтрываў чарнавалосы. — І сасна сасне розня, калі яе без павяна даць штогод, калі смалу збіраць без перадыху, то адкуль жа ў ёй, чалавеча, стрыжань той будзе?

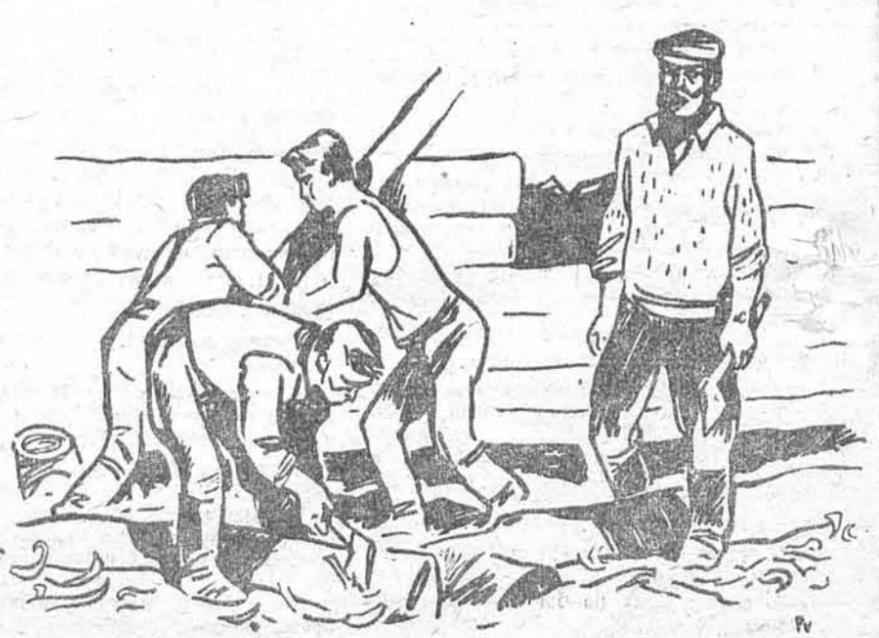
— Ну, не ўсюды, панімаеш, з паянца робіцца...

— То-то і яно. Тут, як пападзе.

— Ат, дзядзька Іван, на наш век хопіць, — махнуў рукою Віктар.

— На твой век, панімаеш, і гэтай хапіла б, — кінуў у бок староў хаціны бацька.

— Але ж, відаць, не толькі пра свой век думаеш, калі будавацца па-чаў.

— Кожны з нас думае не толькі пра сябе. Каб было не так, то не было б парадку на зямлі, — дзядзька Іван моцна зацягнуўся цыгаркай, якая ледзь не ўспыхнула агнём. — Кожны з нас думае, як лепш, але не заўсёды атрымліваецца. Вунь і Алена перада будавалася, думала, што парадок будзе. А як прышлося, дык і жыць няма каму. Стаіць хата, гніе без дагляду.

Мужчыны дакурылі, падняліся з бярвяна.

— Не спянайцеся, перадыхніце. — спрабаваў затрымаць Іх Віктар.

Задзынкалі пілы, уразаючыся ў дрэва, застукалі тапары. Дзядзька быў за кіраўніка. Ён паспяваў усюды: нешта замаляваў, нешта падмаляваў, а то і сам браўся за тапор, калі на словах было цяжэй растлумачыць чым на дзеле. І быў узрушаны і ўрачыста вясёлы.

— Талент у чалавека, — гаварыў Віктар бацьку. — Бач, які ён цяпер. Як на парадзе. А то і слова лішняга не ўчуеш, ходзіць вечна галаву павесцішы. А хату людзям ставіць — нацава чалавек параджаецца. Адным словам — талент.

Віктар цмокаў языком, па-мядзведжы пераступаў вялізнымі ботамі, і тапор у яго руках здаваўся дзіцячай цацкай.

Сонца падымалася вышэй і вышэй. Стаяла спакойная цішыня — ветрык шапацеў надзе ў вяршальных ліп. Разпораз над вухам гулі пчолы.

Дзядзька Іван загнаў Андрэя на зруб:

— Лезь, лезь наверх. Ты маладзёйшы. Стары, калі бразнецца адтуль, дык і косці рассыпле. А ў цябе галава крапчай. Я калісьці на зрубена бацьцы хадзіў — і хоць бы хны. Цяпер не магу.

Бацька акуратна разматаў са свайго тапара анучку, і стаў вастрыць аловак, які ўзяў у дзядзькі Івана.

— Панімаеш, учора даводзіў-даводзіў, а відаць, слабавата. Вечарам, у цемнаце...

— Нічога сабе слабавата, — засмяяўся Віктар, на момант адарваўшыся ад работы. — Карандаш вострыць, а ножык.

— А ну, дай паспрабаваць. Даўно не рабіў гэтай работы. — бацька пацягнуў Віктара, пераступіў цераз бярвяно, на якім быў адзначаны паз, і папываў на рукі. Віктар настаяў побач, прыглядаючыся, як спрытна і хутка, нібы гуляючы тапаром, працуе бацька, а потым здагадаўся, што той і не думае ўступаць яму месца, палез на зруб, дзе Андрэй з дзядзькам Іванам зашлі ўвагі вугал. Бацька глянуў яму ўслед, усміхнуўся і зноў схіліўся над бярвяном. Сухашчавал, нават пчула пастаць яго рухалася рытмічна, зладжана: падзюбае, падзюбае, прыўзіме галаву, пакрытую зашмалдаванай кепкай з пакамячаным брылём, адступіць на крок. Зноў падзюбае і зноў адступіць. І так аж да канца бярвяна.

— Гатова, панімаеш! — задорна крычыць пасля, збіваючы кенку на патыліцу.

Падыходзяць мужчыны, дзядзька Іван прыдзірліва глядзіць паз, нібы работу прымае.

З крыкамі «давай-давай» падыходзяць бярвяно на сцяну. Яно лажыцца на месца, як улітае.

— Хе, — кажа дзядзька Іван, паглядаючы на бацьку. — Відаць, не новая для цябе работа.

— Сам падумаў, дзве вайны на нашым вяку. Прыходзілася, панімаеш...

Андрэй адчувае, што ўходаўся. Узмакрэла спіна, выноць рукі. Яго стараюцца выгарадзіць, не дапусціць да цяжкай працы. Але ён не слухаецца, цягае разам з усімі бярвенне, тужыцца з апошніх сіл.

Нават кароткі перапынак не асвятляў Андрэй распрануўся да пояса. Загарэлы, з вымазанымі ў смале рукамі, стомлены, ён, відаць, вельмі падбаецца бацьку.

— Нічога-нічога, — падбадзёрвае Цімох сына. — Няхай лішняя вада выходзіць. Дужэйшы будзеш. Толькі дарма распрануўся, панімаеш. Горай упарышыся.

Мужчыны таксама прытамліліся, разпораз выціраюць узмакрэлыя ілбы. Адзін Віктар працуе, як і раней: ні асаблівага задору, ні стомы. Валюхаецца сабе з боку на бок, ды яшчэ паспявае, дзе цяжэй.

І вечаару чуць не здарылася бяда. Мужчыны падымалі бярвяно на сцяну, і дзядзька Іван спатыкнуўся на трэсках. Андрэй з бацькам ледзь трымалі камель, баючыся прыціснуць Ім дзядзьку Івана.

Як здалася ўсім, Віктар падта ж няспешна падышоў — бацька аж завохаў ад пекарлівасці. А Віктар падняў камель, узваліў яго на плячо, разагнуўся. Бярвяно павісла над мужчынамі — ростам Віктар вышэй за ўсіх. Падхапіўшыся, дзядзька Іван закамандаваў, як ні ў чым не бывала:

— Андрэй, лезь наверх, пераймаць дапаможна. А ты, Цімох, прытрымлівай канец, што на сцяне. Ды хутчэй, спаўзе а то!

Потым Віктар зноў узяўся за тапор і моўчкі дзюбаў Ім, выбіраючы паз.

Вечар быў залацісты, як сланечнік. У хаце ўжо чакала мужчыш добрая чарка і закусь, ад якой, як кажуць, аж стол гнуўся.

— Годзе, мужчынікі. На сёння хопіць, — клікала сястра вчэраць.

Але мужчыны не спяшаліся ў хату. Чарадой накіраваліся яны да ракі, што непадалёку вырвалася з алейніку на дугавіну. За ракой чырвоныя каровы ў воблаку залатога пилу, не таропка гойдаючыся, моўчкі ішлі да дому. Толькі адна з Іх раз-пораз спынялася, паднімала галаву ўгару і працяжва рыкала, а недзе на аселіцы за агародамі адзівалася ёй цяля.

Вада ў рацэ была, як паранае малако. Нават лёгкая пара кружылася над ракой — нагрэтая вада аддавала цяпло надыходзячай ночы.

Старэйшыя мужчыны адышліся туды, дзе беражок больш пакаты, і пачалі мыцца. Андрэй жа рашыў пакупацца — падта ж напарыўся за дзень. Спакусіўся і Віктар. Ён таксама пацухаў да крутога берагу, але, не дайшоўшы да краю, раптам імхотна плюнуўся ў ваду.

— Го-го-го! Га-га-га! — смяяўся мужчыны, і рэха неслася па наваколлю. — Во, мядзведзь уваліўся. Адрэзу вада ў рацэ на мотру паднялася...

Ветлівае, шумнае застолле пачалося важна і няспешна. Сястра ўзішча хадзіла ля стала і толькі зрэдку садзілася на край лаўкі. Запрашала:

— Вячэрайце, мужчынікі, вячэрайце.

— Не турбуйся. Хлеб на сталае, рукі свае, з голаду не памром, — жартаваў дзядзька Іван.

— Так то яно так, — казаў Віктар, наліваючы гарэлку, — але лепш за ўсё, як і да хлеба ёсць што-небудзь. Адзін хлеб цяпер ужо не яда. Во, ладмайце чарку, каб цяплей было. Та-та, мужчыны, давайце!

— Мала ты за дзень напарыўся. Холадна яму, — бурчэў бацька, а сам адной рукой асцярожна паглядываў вусы, другой падймаў шклянку.

Некаторы час размоў не было. Андрэй адчуў, як гарэлка пеканула ўнутры, і таксама налёг на закусь. А яе хапала.

Пасярэдзіне стала ў місцы дымілася рассыпчатая бульба, прыпарушаная лапкамі кропу, а побач аддалалі халадком склепу пузырыстыя маласольныя гуркі з прыліплым вшнівым лістом. Тут жа ляжаў расчырканы качанчык квашанай капусты. Былі яшчэ гуркі свежыя, і стаялі яны каля ладнай талеркі празрыстага ліповага мёду. А паміж імі ў талерках ружавела вандліна, прывабныя колцы кілабасы. І тварог са смятанай, і сыр бялелі, як рамонтні на лузе, дражнілі сваімі пахамі і ўняталіся ў цялае мора другіх не менш прыемных пахаў.

— Ну, што, мужчыны, трэба паўтарыць, — ні то пытаўся, ні то абвясняў Віктар.

Сястра падказвала:

— Ты не пытайся, а налівай.

— Ды пры такім сталае можна і па другой, — пагаджаўся дзядзька Іван, выціраючы загарэлы лоб рукавом.

Сястра адкрыла вакно, лёгкі вецярок адразу надзьмуў фіранку, потым супакоіўся. Пацягнула халадком. Чуваць было, як недзе воддаль грае гармонік.

— Сымонка дзёўчат кліча. Амаль адзін застаўся. Як псень сярод іх... — і ўздыхнула, нешта ўспомніўшы, сястра.

— Не трымаюцца маладыя за зямлю, — пасур'эзней дзядзька Іван. — Не, не трымаюцца. А яна, зямелька, ох, як маладыя рукі любіць. І клубы будуюць, і артысты розныя весяліць іх прыязджаюць, а не тое. Не любіць

зямлю. А ад яе ўсё: і пачатак і канец наш. Эх, ды што гаварыць! Давай, Віктар, вып'ем за тое, каб у тваёй новай хаце век-векам людзей было поўна, каб дзверы-вокны ў ёй ніхто ніколі не закалочваў.

Мужчыны выпілі, але прысмакі не вабілі ўжо так, як спачатку. Сёй-той хрумстаў гурок, другія цягнуліся да мёду, а бацька зусім адсунуўся ад стала, выцёр вусы, непрыкметна паслабіў на вочка папругу, каб лягчэй дыхалася, і пачаў разважаць:

— Гэта ж, браце, як цяпер атрымліваецца. Паедзе малады хлопец у горад на вучобу, ажэніцца там, і назад у вёску ходу няма: жонка, панімаеш, не едзе!

— Э, дзела не ў жонках. Аленіны сыны во на сваёй, на вясковай ажэніўся, а ў вёску лыч не паказвае. «Цемната-а-а», кажа, — перадражніў дзядзька Іван. — А калі разабрацца папраўдзе, што ён і ў тым горадзе, акрамя піўной, бацьчы? А тут хата гніе, сад прападае. Твой во таксама хутка на свой хлеб выйдзе, — ківае дзядзька Іван на Андрэя. — Можка, і ён скажа, што жонка ў вёску не пускае...

— Пакуль яму, панімаеш, жаніцца, можа другая мода будзе. Можка з горада ў вёску бегчы будучы.

— Можка і будзе... Ну, а наконт таго, калі жаніцца, цяпер не падта ў бацькоў пытаюцца. У наш час крыху інакш было, — дзядзька Іван крыху памаўчаў. Потым усміхнуўшыся, крутануў галавой: — Памятай, з доўгай кашулі вырае, порткі пашылі, стаў я на вечарыні хадзіць. Падабалася мне адна краля: заўсёды ў новых

лапціках, вясёлая такая. Узяў аднойчы яе за руку, кажу, пойдзем да бацькі-блашавення прасіць. Пайшлі. А бацька мой якраз у гумне вярнуў вёў. Кажу яму: так і так, жаніцца хачу. Той вочы вылупіў: ах, ты, кажа, блашавок, я ж цябе зараз ажэні! А сам хваць лейцы з крука. Лейцы ўсе ў вузлах. І давай ён мяне гэтымі лейцамі ўздоўж і ўпоперак блашавляць. Я, мусіць, пасля і на вечарыні не стаў хадзіць.

Мужчыны ўсміхаліся.

— Во, ажэніў, — круціў галавой Віктар, не перастаючы разбіраць па лісточку акраічык качана.

— А як жа краля? — не вытрываў, спытаў Андрэй. За гэтай, пібы вясёлай гісторыяй, ён адчуў у дзядзькі Івана даўні патаемны сум.

Дзядзька махнуў рукой, сказаў толькі:

— Краляў, сыноч, на свеце многа...

Загарэлай рукой з пабухлымі венамі ён узяў гурок, разглядзеў яго з усіх бакоў і з'ядла, сакавіта адкусіў палавіну.

Андрэй вылез з-за стала, выйшаў на вуліцу. Як стомлены, натруджаны чалавек, дыхала зямля. Было ціха. Толькі дзесяці далёка граў гармонік, і ні песні, ні дзівочага смеху. Вышла раса: яна буйнымі кроплямі, нібы слёзы малечы, пасыпалася з куста бэзу, які зачэпіў плячом Андрэя, праходзячы да лаўкі ў гародчыку.

АПОШНІ ДЗЕНЬ

У пядзелю раніцай стары Мікалай выйшаў з вёдрам на ганак і спыніўся, прыжмурывшы вочы. Быў канец лютага, калі сонца пачынае набіраць сілу і ўсё часцей і хлапатлівей пазірае на заснежаныя прасторы, нібы прыкідваючы, на колькі дзён тут работы. Бярозы каля плоту аблеплены снегам — учора вечарам гуляла мяцельца, ды так гуляла, што за два крокі нічога не было відаць. А сёння мароз, цішыня, сонца. Скрыпяць на шашы палазы — людзі едуць на кірмаш. У нос б'е марозным паветрам, пахам аўчыны, махоркі і падгарэлага сала — напэўна нейкая гаспадыня выскачыла да суседзі за чым-небудзь, а тая цікавых навін сабрала, ды так многа, што за хвіліну і не раскажаш — вось і падгарэла сала на паталіні.

Мікалай усміхнуўся, паволі сышоў з ганку і па вузенькай глыбокай сцежцы паплёўся да студні. Больш паўвеку пражыў ён у гэтай вёсцы. Як гэта многа і як мала? Зусім мала. Адна хвіліна — і ўсё жыццё перад вачыма пройдзе. Слабець стаў Мікалай. Сам заўважае. Але не любіць скардзіцца на свае хваробы. Каму гэта трэба? Родным ці суседзям? Ім і так клопатаў хапае. Сабе? Лягчэй не стане. Старасць, як-нікак, нічога не пацішае.

Па вуліцы, цяжка апыраючыся на кій і падцягваючы правую нагу, кульгае Сымон.

— Дзень добры, Мікалай.

— Добры, добры. Ты куды гэта сабраўся, сусед? Ці не ў сваты? — Мікалай кінуў на новыя валінікі, якімі Сымон са скрынам падмінаў пушысты снег.

— Дзе там у сваты! Нага, бадай яе, накою не дае. Што ні дзень, усё больш баліць. Паеду да доктара.

Мікалай паглядзеў услед Сымону, і раптам прыпомнілася яму Іх партызанскае жыццё і той начы бой, калі быў паранены Сымон, і тое, як цягнуў ён суседа на сабе, а немцы насядалі, хацелі ўзяць іх жывымі...

Мікалай адагнаў успаміны, пацягнуў вочап. Журавель заскрыпеў працяжна і нейк трывожна. Паставіўшы вядро з вадой на снег, Мікалай разгнуўся і... хапіўся за грудзі: здавалася, нехта вострым шылам праколкаў сэрца. Раз, другі, трэці... Цяжка ўдыхаючы, даплёўся ён да плоту, абалёрся на яго, але ногі не трымалі старога, і ён пацху стаў апаўзаць на снег. Па вуліцы ішла каваліха, убачыла Мікалая, падбегла да яго:

— Мікалай, Мікалай, што з табой?

— Паміраю. Данілаўна...

І ён адкусіў руку з плоту, які вясной сам ставіў замест струхлелата.

уздрыгнуў і пахінуўся на бок. Шапка з'ехала на ўзапрэлы лоб, на твар. Данілаўна замітусілася, прыгаворваючы:

— Як жа так, як жа так...

З хаты выбегла вестка Мікалая, а праз хвіліну жаночы лямант нібы нажом, паласнуў ранішняю цішыню.

Па вёсцы ад хаты да хаты пайшла вестка, і кожны чалавек успрымаў яе па-рознаму.

— Гавораць, Мікалай памёр. Пешта не верыцца. Не хварэў жа ніколі...

— Адпрацаваўся, — парэшце. Усё, бывала, хвіліны не пасядзіць...

— Нічога не зробіш. Час падышоў...

— Эх, Мікалай, Мікалай...

На шашы скрыпелі сані, гаманілі людзі. Задуменна, нібы помнікі, стаялі аблепленыя снегам бярозы — Іх пасадзіў Мікалай яшчэ маладым хлопцам. Новы дзень ніе новыя клопаты.

Мал. У. Пашчасцева.

У КНІГАРНЮ ПРЫЙШЛІ МАСТАКІ

ВЫСТАВКА-ПРОДАЖ
БЕЛАРУСКАГА ЭСТАМПА

Першае слова ўзлў Сямён Герус.
Фота Ул. КРУКА.

У Мінскай цэнтральнай кнігарні адбылася выстаўка-продаж беларускага эстампа. У магазіне сабралася многа пакупнікоў.

— У кожным горадзе і пасёлку, — сказаў мастак С. Герус, — цяпер шмат навасёлаў. Многіх хвалюе, як зрабіць сваю кватэру больш утульнай і прыгожай. Эстамп у гэтым памагае. Ён і недарогі і арыгінальны твор мастацтва.

С. Герус раскажаў, як «нараджаецца» эстамп, паказаў пласціну, з якой друкуюцца адбіткі.

Загадчыца аддзела выяўленчага мастацтва магазіна А. Сямяненка прапануе пакупнікам якасны выбар эстампаў беларускіх графікаў. Першай набыла эстамп мастака В. Ткачука «Красавіцкі снег» школьніца Лёда Віткевіч. Яна прыехала ў Мінск з Валожына.

Да мастакоў падыходзяць пакупнікі, задаюць пытанні, просяць аўтограф. На гэты раз у продажы няма эстампаў Анатоля Волкава, і ён ставіць аўтограф на кнізе Дайра Слаўковіча «Каласавічок», якую афармяў.

Інжынер-будаўнік, член савета сяброў кнігі магазіна А. Стрэльчыс любіць кніжную графіку беларускіх мастакоў. Яго калекцыя аўтографу нашых майстроў кнігі папоўнілася на гэтай сустрэчы подпісам А. Волкава.

А мастак С. Герус нечакана сустрэўся ў магазіне з даўнім сваім знаёмым. Таму было прыемна набыць эстамп з аўтографам мастака-земляка.

Шкада, што Мастацкі фонд «не паспеў» да гэтай сустрэчы дастаткова забяспечыць магазін графічнымі лістамі беларускіх мастакоў, попыт на якія звычайна немалы.

Калектыў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніку рэдакцыі І. А. Сучкову ў сувязі з нанаткаўшым яго горам — смерцю БАЦЬКІ.

З РЭСПУБЛІКАНСКАЙ МАСТАЦКАЙ

НАІВОЛЬШ антымістычны прагнозы развіцця нашага выяўленчага мастацтва ў апошнія гады часцей за ўсё звязваліся з графікай. Даўжэўна перагледзець артыкулы аб выстаўках і падаўніх гадоў, каб пераканацца, што графіка адводзілася ў іх калі не першае, то, прынамсі, відавас месца. І, трэба сказаць, былі падставы.

Апошнія дзесяцігоддзе ў развіцці нашай станковай і кніжнай графікі — дзесяцігоддзе яскравых пераменаў, якія аднолькава выразна выявіліся як у змесце, так і ў форме. Гэтыя перамены шмат у чым звязаны з творчасцю такіх таленавітых мінскіх мастакоў, як А. Паслядовіч, А. Кашкурэвіч, Н. і Г. Паплаўскія, І. Немагай, Б. Забораў, Я. Раманоўскі, Л. Асецкі, Ю. Тышкевіч, В. і М. Басалыгі, В. Шаранговіч і інш. Актыўна заявіла пра сябе і наша «графічная праўдзіца» — В. Ральцэвіч, Ф. Гумен, Г. Шутаў (Віцебск), Я. Пакаташкін (Гомель), Г. Захараў (Гродна), У. Садзін (Слуцк) і г. д.

Зразумела, развіццё нашай графікі абумоўлена не толькі прыходам новых мастакоў. Нельга не прымаць пад увагу эвалюцыю разнастайных відаў і жанраў графікі, пашырэння яе стыльных магчымасцей.

Таму лёгка зразумець цікавасць, з якой мы чакалі выступлення графікаў-станкавістаў на сёлётай вельмі адказнай выстаўцы, прысвечанай Ленінскаму юбілею.

НОВЫЯ графічныя творы паказалі 55 мастакоў. Побач з майстрамі старэйшага пакалення — М. Тычынам, Б. Малкіным, А. Волкавым, С. Раманавым, М. Гуніевым, П. Дурчым і іншымі ў выстаўцы прымаюць удзел яшчэ зусім «не абстраляныя» мастаі Ю. Зайцаў, У. Папшасцеў, У. Самачорнаў, І. Каплянян.

Значнае месца ў экспазіцыі займаюць творы, прысвечаныя У. І. Леніну — лісты І. Немагай і К. Касмачо-ва, П. Калініна і П. Герасімовіча, М. Моўчана, М. Бельскага і іншых, творы аб працоўных буднях рабочых і калгаснікаў рэспублікі, аб гераічнай гісторыі нашага народа.

Разнастайныя і формы нашай графікі: ёй падуладны лінагравюра і літаграфія, афорт і акацінта, акварэль і сепія. Прыемна, што эстамп многіх нашых графікаў дасягае «ўсесаюзнага ўзроўню».

Вось перад намі каларовыя літаграфіі А. Паслядовіч — «Зімовыя вечары», «Лета ўраджайнае», «Раніца», «Суровы час». Яе лісты ўражваюць і захапляюць. У мастацкі — тонкае, паэтычнае светаадчуванне, глыбокае разуменне нацыянальнага тыпажу і каларыту, своеасаблівы графічны «почырк». Якой мудрай мастакоўскай задумлівасцю, светлай унутранай засяроджанасцю, чалавечнасцю абвешылі творы гэтыя літаграфіі «Суровы час». Непадзольныя рысы індывідуальнага ўспрыняцця яшчэ больш ярка выяўляюцца ў яе працах на тэмы сучаснасці, беларускага фальклору. Тут ужо лірыка-паэтычнае дараванне А. Паслядовіч раскрываецца ў поўную сілу. Вудзённая сцэна збору садавіны («Лета ўраджайнае») набыла ўзнёсла паэтычны сэнс і выкаропнасць. А колькі таямнічай загадкавасці, прадчування чагосяці вельмі важнага (можна, першага каханія?) у літаграфіі «Зімовыя вечары», колькі шычрасці, светлай чалавечай цеплыні ў чыстых дзявочых тварах, у ва-

чах, у постацях. У мяккіх акругленых лініях, у казачным мігненні цёплых каларовых плоскасцей. Бадай, гэта лепшая праца А. Паслядовіч на выстаўцы.

Чыстае ад дробязей і ўсяго выпадковага, мастацтва А. Паслядовіч глыбока нацыянальнае як па сваім духу, светавыяўленні, так і па форме.

Важкі літаграфічны камень у мастацкі не аморфны, не бяспасрасны, не востры і не рэжучы, у яе камень амаль не адчуваецца. Яна здабывае з яго эфекты, якія па лёгкасці і празрыстасці не саступаюць акварэлі.

Цікавыя работы паказаў і А. Каш-

спрачаванымі рукамі рыхтуюць... зброю!..

Афорт і добра задуманы, і выкананы высока прафесійна. Кожны вобраз — яркі запамінальны тып, з характэрнымі індывідуальнымі асаблівасцямі. Запамінаецца вобраз маці — пажылой беларускай сялянкі з кулямётным дыскам у руках. Кампазіцыйна яна размяшчана ў лісце так, што галава аказалася на цёмным фоне піраміды вінтовак. Гэтае нечаканае кампазіцыйнае супаставленне ўзмацняе сілу ўздзеяння вобраза.

Наогул, А. Кашкурэвіч вельмі ўважлівы да дэталю. Ён тонка прадумавае суладдзе кампанентаў, іх узме-

БЕЛАРУСКАЯ ГРАФІКА. 1970

В. ШМАТАЎ

курэвіч. Серыя афортаў «Партызаны» — не толькі новы крок у творчасці таленавітага мастака, але і бяспасраснае дасягненне ўсёй нашай графікі.

Лісты ўражваюць майстэрствам тэхнікі і малюнка, адметным кампазіцыйным дарам мастака, вобразным багаццем, трапятлівым пачуццём. Калі ў А. Паслядовіч пераважаюць спакойныя, плаўныя контуры, дык у А. Кашкурэвіча лініі — складанае арнаментальнае пляценне. Прывабнасць твораў А. Кашкурэвіча можна па-сапраўднаму зразумець, разглядаючы кожную іх дэталю. У яго афортах няма «агульных месцаў»: як руплівы гаспадар, ён дбаўна працоўнае кожны кавалачак друкарскай дошкі.

Сіла літаграфіі А. Паслядовіч у спакойнай паэтычнай раўнавазе, аб'ектыўнасці і суладдзі ўсіх кампанентаў. Стыхія А. Кашкурэвіча — дынаміка, рух, экспрэсія ліній і танальных плоскасцей, нейкі трыжывы ўнутраны пэсакіот. Такі лад дыктаваўся самай тэмай: А. Кашкурэвіч паказвае вясёлкае, поўнае цяжкіх выпрабаванняў жыццё беларускіх партызан.

Экспрэсіўнасць графічнага почырку — адметная рыса даравання А. Кашкурэвіча. Прыгадаем яго серыю «Шклозавод «Нёман» (1966), ілюстрацыі да куналаўскага «Кургана» (1967), да рамана У. Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім» (1968). Фармальныя, тэхнічныя і стылявыя знаходкі А. Кашкурэвіча, якія ў пэўнай ступені акрэслілі ў гэтых працах, у серыі «Партызаны» прагучалі больш выразна. Вось, напрыклад, афорт «Партызанскія маці» — лепшы ліст серыі. Тры кабаты, седзячы на зямлі, набіваюць патронамі кулямётныя суржкі. Набіваюць спакойна, упэўнена, быццам робяць сваю спрадвечную сялянскую працу.

У гэтым лісце шчаслівая знаходка — ужо ў самой задуме: жанчыны, якім бы толькі карміць дзяцей, даглядаць і абшываць іх, тварыць дзівосы на дыванах і ручніках, сваімі

мадзельніце. Так, у лісце «На шчасце і на гора» рукі партызан-маладажонаў, што трымаюцца разам, змешчаны за спіной побач з наганам. Такое збліжэнне — вельмі трапна і дакладны акцэнт у творы.

Як і літаграфіі А. Паслядовіч, лепшыя афарты А. Кашкурэвіча (у прыватнасці, ліст «Партызанскія маці») — на ўзроўні дасягненняў савецкага эстампа ўвогуле.

КАЛІ два першыя месцы на выстаўцы паўрад ці могуць выклікаць сумненне, дык на трэцяе можа прэтэндаваць кожны з астатніх удзельнікаў. Мы можам з роўным правам разглядаць далей і афарты Я. Раманоўскага ці Л. Асецкага, літаграфіі С. Раманава, І. Немагай, Т. Дучыца, лінагравюры В. Ткачука і У. Садзіна, акацінты Л. Лейтмана і А. Волкава і г. д.

Пра што гэта гаворыць? Пра тое, што наша станковая графіка дасягнула пэўнага тэхнічнага ўзроўню, наблізілася да нейкага сярэдняга выставачнага стандарту, што, як трапна падмеціў адзін з гледачоў, нашы графікі навучыліся «правільна» ўсё маляваць і без усялякіх цяжкасцей выконваць свае малюнкi ў любым матэрыяле».

«Прыстойна, звычайная графіка... Гэтая характарыстыка падыходзіць да многіх серыяў, паказаных на выстаўцы».

Я зусім не лічу, што акрамя А. Паслядовіч і А. Кашкурэвіча, нашы графікі — нейкія безаблічныя, пасрэдныя, падобныя, як адбіткі з аднаго кавадка лінолеуму. Наадварот, такія высокакваліфікаваныя мастаі, як Г. Паплаўскі, Ю. Тышкевіч, І. Немагай, Я. Раманоўскі, Л. Асецкі і іншыя, здольныя на вельмі многае — вярта ўспомніць іх рапейшыя творы. Але на гэты раз яны выступілі яўна ніжэй «свайх магчымасцей».

Спынімся, напрыклад, на працах І. Немагай. Яго ілюстрацыі да апоўсці З. Бядулі «Салавей» (1960), ліна-

У ГІСТОРЫІ сусветнага мастацтва не так многа імёнаў, якія можна паставіць побач з імем вялікага італьянскага жывапісца эпохі Адраджэння — Рафаэля. Творчасць гэтага майстра з Урбіна здзівіла і пакарала сучаснікаў. Яна вос ужо больш як чатыры з паловай стагоддзі працягвае ўздзейнічаць на ўвядзенне чалавечтва, з кожным стагоддзем, з кожным годам — па меры аддалення — становіцца ўсё больш грандыёзнай і загадкавай. Здаецца, невярагодным, што мастак, які пражыў усяго 37 гадоў, мог пакінуць столькі твораў! Кожны з іх назаўсёды стаў прадметам паважання мастакоў і гледачоў.

Рафаэль Санці нарадзіўся ў 1483 годзе ў сям'і сціплага правінцыяльнага мастака Джавані Санці, які і быў першым настаўнікам будучага вялікага жывапісца. Пасля смерці бацькоў адзінаццацігадоваму Рафаэлю працягвае займацца жывапісам пад кіраўніцтвам урбінскага майстра Цімацеа дэла Віта, а пазней завяршае мастакоўскае адукацыю ў майстэрні выдатнага жывапісца П'етра Ванучы (Перуджына) у горадзе Перуджы. Тут жа Рафаэль стварае свае першыя паюгры — «Сын рыцара», «Мадона Канестабіле» і інш. Яны падымаюць натуральнасцю і прастотай, зграбнасцю ліній і палатычнай чысцінай. Працуючы ў Перуджы і стаўшы ўжо сталым майстрам, Рафаэль марыць аб Фларэнцыі гэтай бліскавай сталіцы мастацтваў, дзе ўжо акрэсліваліся высокія жыццесвардзальныя ідэалы

ПЯСНЯР ЧАЛАВЕЧНАСЦІ

ДА 450-ГОДДЗЯ З ДНЯ СМЕРЦІ РАФАЭЛЯ

прыгажосці і гармоніі, характэрныя для эпохі італьянскага Адраджэння. Эканамічнае становішча Італіі XIII—XVI стагоддзю дазваляла Фларэнцыі заняць адно з самых перадавых месцаў сусветна-еўрапейскай дзяржавы. Яна першая з іх ажыццяўляе пераход ад феадалізму да пачатковай стадыі капіталізму. Паспехі навукі, у прыватнасці анатоміі, выклікалі неабавалую цікавасць да чалавека, яго асобы, прыгажосці яго цела, гармоніі форм. Мастаі дыходзілі ад умоўных вобразаў сярэднявечнага і звыртаюцца да рэальнага свету, да чалавека. Імяна тут, у Італіі XIII—XVI стагоддзю, лаякладваюцца асновы рэалізму ў мастацтве Заходняй Еўропы. Гэтым спрымаюць і знойдзе-

ння пры раскопках помнікі антычнасці, якія звыраюць на сябе увагу мастакоў. У выдатных узорах старажытнасці людзі знаходзяць свае ідэалы. Мастаі лічыць сябе спадкаемцамі вялікага антычнага мастацтва і над яго ўплывам ствараюць грамадства будынкi, карціны і скульптуры, якія адпавядаюць новым эстэтычным імкненням. З імёнамі вялікіх майстроў Адраджэння Леанарда да Вінчы і Меланджэла звязаны росквіт мастацтва Італіі XV—XVI стагоддзю — Высокага Адраджэння. І тут, на рубяжы двух стагоддзю, з'яўляецца імя Рафаэля... Рафаэль пераехаў у Фларэнцыю. Тут ён працягвае вучыцца ў вялікіх майстроў. Усё лепшае са створаючага мастацтвам ён гені-

яльна пераўвасабляе ў сваёй творчасці. Некалькі гадоў, праведзеных у Фларэнцыі, прынеслі яму славу «несіара мадонны» — побраза надзвычайнай унутранай чысціні і прыгажосці. Тут былі створаны Рафаэлем «Мадона Тэмні», «Мадона Калона», «Мадона Грандука», «Мадона са шчыглінем» — серыя твораў, якіх ужо было б дастаткова, каб імя Рафаэля стала вядомым усюму свету. І тым не менш, галоўнае, што зрабіла імя Рафаэля бессмяротным, яшчэ чакала яго наперадзе. Поўны сіл і энергіі, дваццаціпятигадоваму Рафаэлю пераехалі ў Рым. Тут яму трэба было выканаць фрэскі для сабора святога П'етра, які будаваў ягоны славетны зямляк архітэктар Брамане. Рафаэль з захапленнем узяўся за работу. Фрэскі павінны былі ўслаўляць рэлігію, філосафію, пазію і праваздзе. Гэты выбар мастака быў прадуманым і вельмі прынамсі рымскіх гуманістаў, якія праслаўлялі свабоду чалавечага розуму, натхнення і творчасці. Рафаэль смела разбурае старую схему, згодна з якой філасофія або пазію адлюстроўваліся ў выглядзе алегарычных фігур з апаветанымі атрыбутамі. І разгортвае вялікі шматфигурны кампазіцый — «Дыспут», «Афіскай школа», «Парнас» і «Юрыспрудэнцыя». Самым выдатным тварэннем Рафаэля стала фрэска «Афіскай школа». Тут паказаны сход антычных філосафаў, матэматыкаў, астраномаў. У цэнтры мастак змясціў фігуры Платона і Арыстотеля. Паказваючы вялікі вучоны і філосаф, Рафаэль сярважжае сьліу чалавечага розуму, непадзладнага тыраніі і дэспатызму. Мастак, такім чынам, выступіў выразным імкненнем перадаваць часткі італьянскага грамадства для якой дарэгі былі ідэі гуманізму і чалавечнага асветлення. Чалавек як вясце тварэння, чк самы высокі

гравюры «Дарога па нафтабазу» (1961) і іншыя ў свой час былі з'явай у нашай графіцы. Тэма, з якой І. Немагай прыйшоў да юбілейнай выстаўкі, таксама вельмі цікавая: графік прысвяціў свае працы сустрэчам У. І. Леніна з нашым земляком, ураджэнцам Магілёўшчыны П. Лепашынскага. Наш слаўны земляк шмат разоў маляваў Ільіча. У 1904—1905 гг. у Іжэ-неве П. Лепашынскі, карыстаючыся парадзімі У. І. Леніна, стварыў серыю на меншавікоў і апаргуністаў у рабочым руху. Гэтыя малюнкi, якія вельмі падабаліся У. І. Леніну, шырока разыходзіліся ў партыйным асяродкі.

На жаль, гэтыя і шмат якія іншыя вельмі цікавыя факты адносіні П. Лепашынскага з Ільічом не асэнсаваны ў серыі І. Немагай. Графік абмежаваўся толькі стварэннем партрэта Ільіча і П. Лепашынскага.

Добра ведаючы, здольнасці Л. Асецкага, мы таксама маем падставы чакаць ад яго большага. У цікавай серыі афортаў «Будні Ваенна-Марскога Флоту» — відавочныя адзнакі рэпартажнасці, недастаткова пэўнае скарыстанне багатых магчымасцей афорта. У выніку афорта Л. Асецкага пры ўсіх іх станоўчых якасцях фактычна імгнунец малюнак пярком. А гэтага для эстампа — яўна мала.

Таленавіты графік-станкавіст І. Раманоўскі прадеманстраваў даволі багатыя магчымасці афортнай тэхнікі ў спадучэнні з акавінтай. Але многія тэхнічныя знаходкі І. Раманоўскага не глядзяцца ў кампазіцыйна аднастайных лістах, дзе мастак вялікім планам дае адны галовы.

Аўтар усім добра вядомай лінагравюры «Красавік. Сонечны дзень» (1960) Ю. Тышкевіч у новай серыі пайшоў па шляху неўласцівай яму плакатнасці, а працавіты і тэмпераментны М. Чэпик у лістах, прысвечаных Мінску, празмерна саладжавы. Чырвона-жоўта-ялізныя малюніцасць яго лістоў здаецца занадта лёгкаважкая.

Лінагравюры У. Садзіна рэпартажыя на задуме і мала самастойныя з тэхнічнага боку. Тое ж можна сказаць пра літаграфіі Ю. Заіцава, У. Папачева, І. Капаліяна і інш. Гэтыя мастакі сумленна дэманструюць добра вядомыя прыёмы стандартнай тэхнікі і ў той жа час уражваюць здзіўляючай аднастайнасцю.

ЦЯЖКА, вядома, з усёй паўпатоў адказаць на пытанне, чаму на гэтай выстаўцы нашы графікі выступілі ніжэй сваіх магчымасцей. Часткова гэта тлумачыцца тым, што побач са станкавістамі не паказалі сваіх прац ілюстратары, афарміцелі кніг. Мы не ўбачылі апошніх таленавітых твораў Г. І. Н. Папалаўскіх, А. Лось, братоў Васальгаў, П. Драчова, Я. Куліка і іншых.

Але, на мой погляд, асноўны недахоп у рабоце нашых графікаў-станкавістаў — замкнёнасць у коле абмежаваных, вузкіх інтарэсаў, недастаткова глыбокае даследаванне жыцця, нашай гісторыі, традыцый. Сусветна вядомыя гравюры выданняў Ф. Скарыны, працы П. Мендэлявіча, Максіма і Васіля Вапчанкаў усё яшчэ не вядомыя многім нашым графікам.

Экспазіцыя графікі на гэтай выстаўцы красамоўна паказала здабыткі нашых майстроў эстампа і ў пэўным сэнсе акрэсліла пралікі ў іх творчасці.

Наперадзе — новыя пошукі.

Ідэал гуманістычнай культуры — такая ідэя «Афінскай школы», галоўнага тварэння вялікага мастака.

Работа над фрэскамі не была адзінай у Рафаэля ў гэты час. Ён пісаў таксама выдатныя партрэты і карціны па заказах рымскай эліты. Але на-ранейшаму застаецца і «незвычайна мадонна». У Рыме Рафаэль стварае «Сікстынскую мадонну». Гэта ўжо не зямная жанчына, якая сядзіць на лузе або ў краме, як у ранніх творах, а чароўная дзіўчына, якая ўвасабляе ў сабе самую высокую дабрачыннасць, самае светлае і ўзышанае пачуццё маірыства, вечнай прыгажосці, любові і чалавечнасці. Такой яна была для сучаснікаў. Такой яна засталася для наступных пакаленняў. Такой мы бачым яе сёння.

У апошнія гады жыцця Рафаэль працуе ў галіне манументальнага роспісу. Палітычнае і эканамічнае аслабленне Італіі ў канцы XV і пачатку XVI стагоддзяў, выкліканае раздробленасцю краіны, з аднаго боку, і адкрыццё новых марскіх шляхоў, якія перамясцілі галоўныя цэнтры ў іншыя краіны Заходняй Еўропы, — з другога, сталі прычынамі заняпаду некалькі багатых і моцных краінаў. Да сярэдзіны XVI стагоддзя Італія трапіла не толькі ў стане магутнасці, але і амаль цалкам незалежнасці. Водгулле гэтых зрухаў знаходзіць адлюстраванне і ў мастацтве, якое перажывае глыбокі крызіс. У розных формах ён працягваецца даволі доўга. Праўда, гэта амаль не крахулася творчасці Рафаэля які памёр у 1520 годзе ў росквіце свайго таленту.

Усё, што стварыў Рафаэль, вянчае сабой самую чароўную пару ў гісторыі сусветнага мастацтва — эпоху Адраджэння.

Э. ПЕТЭРСОН.

ПАВАЖАНАЕ радыё.
Я ўважліва, са слязьмі на вачах слухала пастаноўку «Адзін з сямі». Лёс аднаго з герояў пастаноўкі такі самы, як майго сына. Ён загінуў на вайне, у сорак першым, і я нават не ведаю, у якой зямлі пахаваны мой сыночак. За вашу разумную работу пажадаю вам добрага здароўя і многа шчасця ў жыцці.

Булка Ф.»

Гэта адно з 3292 пісем, атрыманых літаратурна-драматычнай рэдакцыяй Беларускага радыё за мінулы год.

Будзем шчырыя, не ўсё, што «выдае» ў эфір літаратурна-драматычная рэдакцыя заслугоўвае самай высокай ацэнкі. Есць і слабыя, шэрыя, невыразныя перадачы. Але перачытаў некалькі пісьмаў з пошты рэдакцыі і пазайздросціў калегам. Пахарахаму пазайздросціў. Як пясца ў песні — «белай зайздросцю».

Здорава, калі твой чытач, а ў дэдзеным выпадку — слухач расчулены, усхваляваны да слёз тваім словам. Значыць, дайшло да сэрца! Ці не гэта лепша ўзнагарода нашаму брату — журналісту...

Гэта замест уступу. А цяпер запрашаю нашых чытачоў, а яны ўсе і радыёслухачы (сёння радыё ў кожным доме), у маленькае падарожжа па Доме радыё. А калі больш дакладна, па другім паверсе Дома — менавіта там размешчана літаратурна-драматычная рэдакцыя.

Паспрабуем зазірнуць па гэты бок «куліс», даведацца, чым жыве рэдакцыя, што мае, пра што дбае? Галоўны рэдактар Анатоль Залёўскі паказвае так званую «сетку» літаратурна-драматычнага вяшчання. 6 гадзін на тыдзень. Мала? Але і ў гэтыя, здаецца, кароткія гадзіны радыёжурналістам удаецца «ўціснуць» безліч тэм. Гэта і радыёчасопіс «Паззія» са старонкамі «Мой любімы пэст», «3 пазычкі спадчыны», «Новыя пераклады», «Гумар», гэта творчыя партрэты беларускіх пісьменнікаў, гэта перадачы пра мастацтва, гэта вершы і апавяданні пісьменнікаў, гэта «Наша радыёбібліятэка» з аглядамі часопісаў, рэпартажамі з канферэнцый слухачоў, гэта агляды пісьмаў, гэта, нарэшце, «Тэатр перад мікрафонам», радыётэатр і яшчэ, і яшчэ, і яшчэ...

А. Залёўскі называе даволі цікавыя лічбы. Скажам, за мінулы год у эфіры прагучала больш 400 пісьменніцкіх выступленняў.

«Тэмпы» не знікаюцца і сёлетэ. Не так даўно выступіў Іван Шамякін (чыталіся ўрыўкі з яго апавесці «Асветлены лёс»). Аляксей Кулакоўскі пазнаёміў слухачоў з раздзеламі свайго новага рамана «Сцежкі зведаныя і нязведаныя».

У той дзень, калі я завітаў у рэдакцыю, тут чакалі з хвіліны на хвіліну Кастуся

Хутка ў эфіры прагучаць вершы Міколы Хведаровіча. Супрацоўнікі літаратурнай рэдакцыі лаві Юрась Свірка (справа) і апертар Таццяна Абалоўская сустраляся з Міколам Федлавічам перад запісам перадачы ў радыёстудыі.

«ПАЧЫНАЕМ ЛІТАРАТУРНУЮ ПЕРАДАЧУ...»

Кірэенку, які абацяў прынесці свае амерыканскія нататкі.

Зараз на падыходзе літаратурная перадача, прысвечаная кнігам Пятруся Броўкі «Заўсёды з Леніным» і «Між чырвоных рабін», якія атрымалі Дзяржаўную прэмію БССР імя Янкі Купалы за 1969 год.

Я быў на запісе гэтай перадачы. Складаная справа, яна вымагае шмат нерваў і цяжарна. Чытаў вершы заслужаны артыст рэспублікі Барыс Барысенак. Чытальнік ён спрактыкаваны, на радыё не навічок. Але бачу праз шкло студыі, дзе ідзе запіс, як хвалюецца актёр. А былі ж да гэтага рэпетыцыі, на якіх адточвалася чытанне кожнага радка.

«Я адтуль, дзе з хлебам
Кожны можа быць,
Я адтуль, дзе неба
У чырвані гарыць».

Рэжысёр Соф'я Гурыч спыняе:

— Борачка, дакладней па думцы. І больш натуральна. Зноў гучыць сфага і зноў нешта не тое. На гэты раз з накладкай музыкі. І вось так радок за радком, верх за верхам дубліруюцца, не ведаю колькі разоў, пакуль, па думцы рэжысёра, усё не прыходзіць да ладу.

Мы прывыклі вызначаць каштоўнасць любога верша, любога пісьменніцкага слова — багаццем думак і вобразаў, выразнасцю пазычкі мовы.

Слухаю запіс і думаю, што гэта, мабыць, не ўсё. Калі ласка — толькі актёрскі голас і музыка, — а верш раптам зайграў новымі фарбамі і ўсхваляваў па-новаму. (Скажу больш, па радыё часам добра гучаць нават слабыя вершы).

Прашу калег пазнаёміць з планамі. Дамінуе ленынская тэма. Толькі за апошні час прагучалі вершы Пятруся Броўкі, Пятра Прыходзькі, Міколы Хведаровіча. Мяркуючы па пісьмах слухачоў,

поспех мелі, прачытаныя па радыё раздзелы шамякінскай апавесці «Асветлены лёс» — гэты твор таксама прысвечаны ленынскай тэме.

Рыхтуюцца інсцэніроўкі драматызаванай паэмы Пятра Глебкі «Святло з Усходу» і апавядання І. Шамякіна «Хлеб». Будзе зроблены перазапіс паэмы Ул. Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін» у перакладзе Пятруся Броўкі.

Я заўважаю, што даўно не чуў арыгінальных радыёп'ес. Мне адказваюць, што гэта сапраўды «вузкае» месца. Але зараз яно «пашыраецца». Прайшла радыёп'еса Р. Бакіевіча «Каб узышло сонца» — пра маладых падпольшчыкаў у геды Айчынай вайны. У партфелі рэдакцыі п'еса А. Шлега, прысвечаная рэвалюцыйным падзеям на Беларусі.

Мы шмат інсцэніруем, — гаворыць старшы рэдактар Інга Алфімава. — Летась, скажам, у нас прайшло каля 30 арыгінальных інсцэніровак апавяданняў, апавесцей, нават раманаў.

Вялікую работу рэдакцыя завяршае зараз. Гэта радыёспектакль у шасці частках па рамана Міхася Лынькова «Векапомныя дні». Пяць частак прагучалі ўжо ў эфіры, апошняя — пройдзе ў першай палове красавіка.

Не перабольшу, калі скажу, што такія рэчы нараджаюцца ў сапраўды творчых ды і ці толькі творчых пакутах.

Насгул, п'еса па радыё — гэта з'ява асабліва. Я ведаў аднаго маскоўскага драматурга, які з вялікім імгэнтам даказаў, што сапраўднае асалоду адчувае толькі тады, калі слухае свае п'есы па радыё. Таму, маўляў, ён не аддае іх тэатрам. Я падазраваў, што яго п'есы не ідуць на тэатральнай сцэне па іншых прычынах. Але, думаю, нейкую рацыю ён меў.

Помню адзін спектакль,

які я ледзь даседзеў да канца — усё ў ім раздражняла: і беганіца па сцэне, і рэплікі, і нейкія застылыя маскі на актёрскіх тварах.

Неўзабаве я пачуў той самы спектакль, амаль з тымі ж выканаўцамі па радыё і, дальбог, — спадабалася. Нібы спектакль прапусцілі праз фільтр, пакінуўшы самае лепшае...

Мабыць, гэтае «фільтраванне» — цяжкая і складаная праца. Я быў толькі на «счыты» апошняй часткі «Векапомных дзён» і ўбачыў, як гэта цяжка. Уся нагрузка на голас, голас, голас. Тут не дапаможаш сабе жэстам, мімікай, як на сцэне...

Зноў і зноў паўтараюць свае рэплікі, маналогі Э. Стома, І. Шаціла, Г. Гарбук, В. Белавосцік, І. Дашкоўская, М. Захарэвіч і іншыя купалаўцы, занятыя ў спектаклі. Зноў і зноў дае заўвагі рэжысёр Соф'я Гурыч: «Іначка, трохі сухавата. Ты павінна перадаць гэтымі словамі сваё пачуццё да каханга». «Ванечка, больш цеплыні, яна ж ваша пляменніца» і г. д. і г. д.

— Гэта першы этап работы — самы лёгкі, — расказвае Соф'я Якаўлеўна. — Пасля пойдучы рэпетыцыі, запісы асобных сцэн, масовак, з музыкай, шумамі. І ўсё трэба рабіць дакладна, бо ў тэатры, калі не ўдалося ў адным спектаклі, можна выправіць у другім. Тут, амаль як у кіно — намертва. Як зрабілі, запісалі, так ужо і будзе.

Работнікі рэдакцыі пахваліліся, і слухна пахваліліся, сваёй фанатэкай. Сапраўды, ёй няма цаны, бо менавіта тут захаваны для нашчадкаў галасы Янкі Купалы, Якуба Коласа, актёраў Г. Глебава, Б. Плянонова, А. Кістава і многіх іншых выдатных майстроў сцэны, якіх ужо няма з намі, запісаны многія спектаклі беларускай сцэны.

Пакідаю Дом радыё ў самы разгар рабочага дня. З-за дзвярэй даносіцца музыка, нечы барытон чытае вершы... Мо гэта рыхтуецца чарговая перадача? Адна з тых, што так усхвалявала тую пажылую жанчыну, з пісьма якой мы пачалі гэты расказ.

М. ЗАМСКІ.

ПАМ'ЯЦІ СЯБРА

Сымон Блатун...

Не верыцца, што яго ўжо няма сярод нас, што мы не пачуем яго задумлена-разважлівага голасу, не пацінем яго доверлівай, таварыскай рукі.

Тым больш крыўдна, што жыццё Сымона абарвалася на 33-й вясне.

Пры жыцці судзіліна яму было ўбачыць толькі першы свой зборнік паэзіі «Раўнавага», бо занадта строгім рэдактарам быў ён сваіх вершаў. Карэктур другога зборніка, нядаўна падпісанага да друку, яму так і не давялося прачытаць.

Сымон думаў пра новыя вершы, марыў напісаць апавесць... Марыў пра новыя пазедкі на новабудуолі, у калгасы, пра новую радасць сустрэчы з людзьмі працы — нашымі сучаснікамі, якіх ён любіў і пра якіх умеў так пранікнёна і паэтычна пісаць у сваіх нарысах, артыкулах, што часта друкаваліся на старонках газет і часопі-

саў. А яшчэ хацелася Сымону сказаць шчырае слова пра зямлю, дзе ён нарадзіўся і вырас — пра дарогую яму Брагіншчыну.

На стала асталіся незакончаныя вершы, артыкулы, рэцэнзіі...

Смерць абарвала шчырую песню.

Не стала чалавека, жыццалюба па ўсёй сваёй сутнасці, які па сапраўдному ўмеў нарадавацца, параць, памагчы... Працуючы літаратурным кансультантам у «Чырвонай змене», ён вельмі прыязна сустракаў кожнае новае імя, даючы дарогу пачаткоўцам у паэзію.

Тое, што зрабіў Сымон Блатун, астанецца ў роднай паэзіі, будзе жыць і хваляваць людскія сэрцы.

Рыгор БАРАДУЛІН, Геннадзь БУРАЎКІН, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Янка СІПАКОУ.

МЕЦЬ І НЕ МЕЦЬ

Было яшчэ недзе калі апоўначы, таму я прапанаваў паехаць да мяне і выпіць бутэлекку шампанскага.

— Не магу, — сказаў ён. — Я ж табе гаварыў, што ніколі не гуляю, калі працую. Я раблю новую кніжку. Мне трэба паспаць.

— О'кэй, — адказаў я. — Тады я падкіну цябе дахаты. Дзе ты жывеш?

— На Манпарнасе, — сказаў Эрнест.

— А што за кніга? — пацікавілася рыжаныя.

— Зборнік апавяданняў, — адказаў ён.

Я перамагнуў праз мост і звярнуў на бульвар Распай. Значыць, цяпер ён праводзіць серыю кароткіх баёў. Цікава, ці ўключыў ён у зборнік тую рэч, якую я чытаў у бары? «Забойцы» ці як ім там? Спадзяюся, хоць астатняе чытво крыху лепшае.

— А што за апавяданні? — спытаў я.

— Я ніколі не гавару пра свае апавяданні, пакуль іх не напісаў, — адказаў ён. — Варта сказаць пра яго, і апавяданні не атрымаецца. Бяда твая ў тым, што ты ў сваім кабакі расказваеш розныя гісторыі, але ніколі іх не запісваеш.

— Точна, — пагадзіўся я.

— Го, а няўжо ж, — працягваў Хэмінгуэй. — Ты ўжо адразу вырашы, кім хочаш быць, пісьменнікам альбо кабатчыкам. Хочаш быць кабатчыкам — малаці языком, хочаш быць пісьменнікам — малаці на пішучай машыне.

— А ты матай на вус, — сказаў я.

— Навошта? — здзіўліўся ён. — Я ж табе не плачу за тое, што ты гаворыш. Сам выкладай гэта на перу.

Вы толькі яго паслухайце! Можна падумаць, ён Скот Фітцджеральд альбо нешта нахшталт! У Парыжы толькі і размоў, што аб маёй пісаніне ў «Бульвардзе», а ён вучыць мяне, як трэба пісаць. Смехата! Сам, напэўна, апошні выш без солі дадае, а вучыць мяне жыць, седзячы ў маім жа «кадзілаку».

— А як называецца ваша новая кніга, містэр Хэмінгуэй? — спыталі спадарожніцы.

— «Мужчыны без жанчын», — адказаў ён.

— Як, як? — перапытаў я.

— «Мужчыны без жанчын».

Зноў ні белена, ні солена! Жыць у Парыжы і пісаць кнігу з такой назвай! Спачатку «І ўзыходзіць сонца», а цяпер — «Мужчыны без жанчын». Напэўна, і гэтую назву яму падкінула Гертруда Стайн, падумаў я. А ўслых вымавіў:

— Паслухай, Эрнест. Скажы мне праўду, ты бачыў у Парыжы мужчыну без жанчыны? Ты ж у Францыі, а не ў штаце Ілінойс. Тут ты не сустрэнеш ні мужчыны без жанчыны, ні жанчыны без мужчыны. Не лічачы, вядома, лэдзі Брэт.

— Ля могілак павярні налева, — сказаў ён.

— О'кэй, — сказаў я. — А пакуль мы едзем міма могілак, добраўка паглядзі на іх. Калі ты хоць тут знойдзеш мужчына без жанчын — з мяне абед. У тэатрых мясцінах іх хаваюць поруч, адно ля аднаго. І ў сцюжу, і ў гарачыню мужчыны ў Парыжы побач з жанчынамі.

— Трэці дом ад скрыжавання, — сказаў ён.

Я спыніўся ля яго дома. Гэта была старая цагляная будыніна часоў Другой імперыі. У акне вісела таблічка: «Здаюцца пакой». Па другі бок вуліцы былі могілкі. Свята ў вокнах не было, але час ад часу дом асяяўляўся. На суседнім будынку ўспыхвала і зноў гасла электрычная рэклама. Яна наведвалася: «Пахавальнае бюро». Разумны чалавек гэты магільшчык, падумаў я. Агні, якія то ўспыхвалі, то гаслі, быццам нагадвалі, што сёння мы жывём, а заўтра нас няма. Перад домам, які стаў насупраць, быў мармуровы сад. Гэта была майстэрня скульптара-манументальшчыка. Каменныя анёлы і іншыя скульптуры ўсе разам кідаліся на вас, калі вывеска ўспыхвала. Вясельнекае месца, падумаў я. Эрнест выскачыў з машыны так, быццам спяшаўся ў Луўрскі палац.

— Мой пакой на пятым паверсе, мілачкі, — сказаў ён. — Заходзьце.

— Спі спакойна, — сказаў я.

Недарэмна ён піша аб тым, як забіваюць людзей, падумаў я. Цалючкімі днямі ён бачыць перад сабой магільні. Ды вы ведаеце, што? Трэба аддаць яму належае — ён заўсёды застаецца самім сабой. У ім няма ніякай знарочыстасці. Уззяць хоць бы гэты выпадак. Іншы на яго месцы, каб пусціць пыл у вочы, вылез бы каля гэсініцы «Рытц», а далей пайшоў бы пешшу. Ён не такі. Дазволіў падвесці сябе да самай сваёй нары. Што гэта ў ім? Сумленчасць, саманадзейнасць ці яшчэ што? Мусіць, упэўненасць у сваіх сілах. Рэдактар адной з херстаўскіх газет расказаў мне, што аднойчы ён падняўся да Хэмінгуэя на яго гарышча і прапанаваў яму рэпарцёрскую работу. Гэта дало б Эрнесту сотні дзве ў тыдзень. Але ён катэгарычна адмовіўся, хаця ў той час нярэдка галадаў. Заявіў, што не хоча, каб нехта укаваў яму, пра што трэба пісаць. Хоча, маўляў, жыць жыццём сваіх герояў. Есць у ім, бадай, нешта, хоць і не адразу зразумееш, што іменна.

Працяг. Пачатак у № 27.

Праўда, адно можна сказаць пэўна. Ён страшэнна працавіты. Я нейкі вырашыў наведваць Эрнеста ў яго бярлозе ля могілак. Кансержэка сказала, што ён дома. Я падняўся на пяты паверх і пастукаўся, але ён мяне не ўпусціў. Памочнік магільшчыка, сусед Эрнеста, сказаў, што ён сядзіць запёршыся цэлы тыдзень, правярае карэктуру. І не пуская да сябе нікога. Каву і круасаны пакідаюць для яго ля дзвярэй. Адзінае, што ён сабе дазваляе — гэта прайсці да ваннай у другім канцы калідора Калі, сапраўды, геніяльнасць — гэта здольнасць цягнуць любыя нягоды і нястачы, дык ён і праўда геніяльны, падумаў я.

Але ці працаваў ён, ці не, Эрнест не прапускаў ніводных саборніцтваў па боксу. Відаць, лічыў гэта не забаўкай, а састаўным элементам трэніроўкі. Мы з ім ішлі ў заклад на дзесяць франкаў, і ён амаль кожны раз выйграваў. Больш мы з ім не гаварылі пра яго кнігі. Якая карысць? Яму ўсёроўна нічога не скажаш, а ён табе нічога не адкажа. Я не злаваяўся, калі ён выйграваў. Яму грошы больш патрэбны, вырашыў я.

Калі яго няма на саборніцтвах, значыць, ён дзесяць далёка. Але дзе, даўмецца немагчыма. Ці то сярод зялёных пагоркаў Афрыкі, ці то на залітых кроўю арэнах Іспаніі, ці то недзе ў Італіі. Напісаць ці хоць проста кінуць у скрынку паштоўку — не ў яго звычак.

Мінула, мусіць, два гады, пакуль я ўбачыў яго зноў.

У лістападзе 1929 года крызіс, адрыкашэціўшы ад сцен Уол-стрыта, з размаху лупцануў па Парыжы. Для амерыканскай калоніі гэта быў тэхнічны накаўт.

касцюм быў яму не да твару: рабіў яго падобным на пакарніка, які зняў уніформу. Я разлічваў, што ён пачне віншаваць мяне. Але ён не зрабіў гэтага, толькі сумна ківаў галавой. Я вырашыў, што крызіс зачэпаў і яго. Бедалага, з агню ды ў полімя.

— Хэлоў, — сказаў я.

— Хэлоў, — адклікнуўся Эрнест.

— Кепскія навіны! — спытаў я.

— Але, — кінуў ён.

— Што-небудзь з кнігай? — пацікавіўся я.

— Не, — сказаў ён. — З табой. Гэта — праўда?

— Што — праўда? — здзіўліўся я.

— Што табе даюць усяго пяць соценных? — сказаў ён.

Зноў корчыць з сябе дурня, вырашыў я. «Усяго пяць соценных!» Можна падумаць, што пяць соценных — гэта кот наплакаў. Вырашыўшы, што ён вось-вось і сам расплачэцца, я хуценька наліў яму віскі — па дванаццаць долараў бутэлька. Я ведаў, што ён не захоча разбаўляць гэтую вадкасць слязамі. Іду ў заклад, што такога віскі ён у Нью-Йорку і не нюхаў.

— Я палучаю столькі кожны тыдзень, — растлумачыў я.

— Парві свой кантракт, — сказаў ён.

— Навошта? — спытаў я.

— Для мелкай рыбікі Галівуд — могілкі.

У цябе толькі і ў галаве, што могілкі. Я ведаў, што справа тут не ў выпітым віскі. Такі ўжо склад розуму. Яму сапраўды было шкада мяне.

— А сам ты бываў там? — спытаў я.

— Не.

— Ну вось, — сказаў я.

— На мінулым тыдні я адмовіўся ад кантракту, хсць мне прапанаваў і чатыры разы болей, — працягваў Эрнест.

— Для спартсмена-аматара там неблагі ўлоў, — сказаў я. — Ну, а што, калі б я змог уладкаваць для цябе выгядную справу. Колькі б ты запрасіў?

— Дзесяць тысяч, — сказаў ён.

— У год? — спытаў я.

— У тыдзень.

— Ого! — сказаў я.

Ну што ты з ім зробіш? Ды ці чуў гэта хто, каб

Джэд Кайлі

ЖЭМІНГУЭЙ

УСПАМІНЫ СТАРОГА ТАВАРЫША

калі-небудзь пісьменнік палучаў дзесяць каалкаў у тыдзень? Гэта ж паўмільёна ў год! Напэўна, жартуе. Калі ўдасца, абавязкова падшукваю яму ў Галівудзе кантракт.

— Што, крызіс здорава лупіць па табе? — спытаў я.

— Які крызіс? — здзіўліўся ён.

— Я адкуль ведаю, — сказаў я. — Я чуў, многім тут деводзіцца туга.

— Штосьці не заўважыў. Мой апошні матч прынёс мне кругленькую суму. Бестселер. Купіў яхту і дом у Кі-Уэст. У наступным матчы заваёўваю званне чэмпіёна штата Нью-Йорк.

Я аддаў распараджэнне наконт ільду і закусі. Пасильны, убачыўшы Эрнеста, увесць расплыўся ва ўсмішчы і, падаючы яму аловак, папрасіў у яго аўтограф. Я хацеў было ўзяць аловак, падумаўшы, што хлопец памыліўся. Бо прыезджай славатасцю быў я. Але пасильны не выпуская алоўка з рук і аддаў мне ўзамен вядзерца з ільдом.

— Мне патрэбен аўтограф містэра Хэмінгуэя, — сказаў ён. — За яго я раз плюнуць палучу дзесяць манет.

Здорава гэта ён, падумаў я. Хочучь паздзеквацца з мяне па-сапраўднаму.

— Гэта твой сын, Эрнест? — спытаў я.

— А што — мог бы ім быць, — адказаў ён.

— Я чытаў вашу кніжку «Бывай, зброя!» — прамовіў хлопец. — Здорава!

— Чуў, яе хваляць, — сказаў Эрнест.

— Трэба будзе прачытаць, — сказаў я.

— Не прачытаеш, — сказаў Эрнест.

На другі дзень я сказаў: «Бывай, Нью-Йорк!» На вакзале ў Галівудзе мяне сустрэлі з духавым аркестрам і ўрачыста праводзілі на студыю. А пасля на мяне забыліся. Я амаль развучыўся гаварыць. Мяне толькі і пыталі, колькі я зарабляю. І калі чулі суму, на гэтым гаворка канчалася. Нейкі я сустрэў свайго даўняга чыкагскага прыяцеля, рэпарцёра Чарлі Мак-Артура. Ён сказаў, што палучае два кавалі ў тыдзень. Я не павярэў, пакуль не ўбачыў на свае вочы

БЫВАЙ, ЗБРОЯ!

Я знайшоў Эрнеста ў Нью-Йорку. Дакладней, ён мяне знайшоў. Я якраз ехаў у Галівуд. У Штатах я не быў дванаццаць гадоў, і вакол майго прыезду газеты паднялі сапраўдны гвалт, друкавалі фатаграфіі і ўсё такое. Эрнест даведаўся аб маім прыездзе і заехаў сам.

Ён падаўся мне чымсьці засмучаным. Але з-за гэтага праклятага крызісу і сухога закона можна было быць засмучаным. Праўда, ён быў паголены і нават падстрыжаны. Больш таго, на ім быў гальштук. Але

гэтых выданняў толькі ў ФРГ перавысіў мільён экзэмпляраў.

Высокія чыны бонскай паліцыі і юстыцыі канстатуюць, што хоць у краіне законы фармальна забараняюць усю гэту агітасць, але практычна змагацца з ёю ўжо «немагчыма».

«Трыуго» б'е ўжо і другі друкаваны орган ФРГ — шпрынгерскае «Ды Вельт». Адзін з апошніх выданняў дадаткаў гэтай газеты, які называецца «Духовны свет», адкрываецца артыкулам аб тым, што падняў «трыумф сексу»:

«Голая пара стаіць ужо на парозе і стукае ў дзверы сямідзесятых гадоў... Такае аніццё абмежаванняў у сексуальнай сферы, ліквідацыя «табу» ва ўсё раней забароненых і тайных галінах чалавечых адносін разбурылі ўсе ўявілішні аб сорама і маралі, якія раней і-

СЕКС × СЕКС = БІЗНЕС У КВАДРАЦЕ

хаднегерманскі часопіс «Штайгэль». Адзін з яго апошніх нумароў амаль цалкам прысвечаны гэтай праблеме.

«Гэтае зло, — піша часопіс, — прыйшло да нас з Даніі пасля таго, як там былі афіцыйна адменены ўсе законы, якія абмяжоўваюць распаўсюджванне парнаграфіі. Людзі, якія захапілі сумленне і сорама, пабудавалі помнік з надпісам «Тут пахаваны сорама дачка, забіты ў чэрвені 1969 года». А цяпер і ў ФРГ больш за 23 тысяч чалавек з'яўляюцца пастаяннымі заказчыкамі і спажывачамі гэтай прадукцыі».

Апроч паніжана вельмі фрывольнага зместу, з'явілася многа рэпрадукцый кароткаметражных фільмаў, грамплацінак ілававага напрамку. Па ўсім «спадобным» свеце расцякаюцца шпёр бруццаны патакі кніг, брашур, часопісаў аратычнага характару. Агульны тыраж

навалі. Гэтым жа заражана ўжо ўсё мастацтва! Чалавечыя цела, як тэма, як аб'ект агляду перайшло з выяўленчага мастацтва на экраны і падмосткі нашых тэатраў і грывала там істэталізацыя».

Газета ўспамінае, што, калі яшчэ ў пачатку п'яцідзсятых гадоў у адным з берлінскіх тэатраў пры інсцэніроўцы «Ночы Вальдургі» на зацемненнай сцэне з'яўлялася голая дзіўчына, гэта здавалася вяршыняй смеласці. «А цяпер, — працягвае газета, — нікога ўжо нельга здзіўляць трыко цялеснага колеру, і таму ўжо ўсё часцей пагарджаюць нават і гэтым «фігавым лістком».

Другі дадатак гэтай газеты, «Свет літаратуры» падводзіць некаторыя вынікі ў літаратурным жыцці Захаду за мінулы год. У карэспандэнцыі з Нью-Йорка пад загалоўкам «Секс і мафія» расказваецца пра пошты на кітэ «Машына каханні» Жаклін Сузан. Кнігу са шматлікімі адарыцыямі і паарэацыямі з самай інтымнай галіны чалавечых адносін.

Другая заходнегерманская буржуазная газе

контракт. Калі ён даведаўся, колькі палучаю я, ён пачаў цёпла развітацца.

— Будзь здароў, стары,—прамовіў ён.—Рад быў пабачыць цябе.

І пайшоў прэч. Гэты Хэмінгвэй, пэўна, прарок. Калі я ўбачыў адну з карцін, зробленых на маім сцэнарыі, дык не вытрываў—рануў у Гарыж.

Я паспрабаваў было сустрэцца ў Нью-Йорку з Эрнэстам, але ён у гэты час рыбачыў у Кі-Уэст. Пражыўшы ў Парыжы тры тры, я атрымаў новую прапанову з Галівуда. Студыя Фокс хацела, каб я напісаў сцэнарыі пра Парыж. Там нават не ведалі, што я быў у Галівудзе. На гэты раз мне падкінулі крыху болей, але ўсё-такі недастаткова. Я зноў наведваўся да Эрнэста. Але ён усё яшчэ рыбачыў.

На гэты раз, вярнуўшыся ў Галівуд, я атрымаў магчымасць аддзячы Эрнэста за паслугу, якую ён зрабіў мне на Зімовым велатраку ў Парыжы. Я працаваў якраз у Метро-Голдвін-Мейер. Гэта было праз год. Пра Эрнэста я нічога не ведаў. Бо ў Галівудзе чытаеш і гаворыш толькі пра самога сябе.

Але, відаць, у МГМ нехта здрадзіў гэтаму правілу, прачытаўшы ў артыкуле О. О. Мак-Інтайра пра Хэмінгвэя і пра мяне. Я быў пад рукой, таму паслаў па мяне. Мне з вялікай пашанай правялі ў кабінет Льюіса Б. Мейера. «Ці ведаю я Хэмінгвэя? А як жа! Ці не магу я запрасіць яго ў Галівуд? Вядома. Але за вялікія грошы. Колькі ж ён захоча? Прочыму».

Само сабой, я разумеў, што смешна патрабаваць дзесяць тысяч у тыдзень. Акрамя гэтага, ведаў, што Фрэнсіс Марыё, у той час найбольш высока аплочваемы аўтар, палучаў у тыдзень 2750 долараў. Таму я запрасіў пяць тысяч. Ат, быццё не было, вырашыў я.

Містэр Мейер, як кажуць, і вокам не міргнуў. Быццам гаворка ішла пра нейкія там пяць цэнтаў. Ледзь выйшаўшы з яго кабінета, я адразу ж паслаў Эрнэсту тэлеграму. Вось яна: Эрнэсту Хэмінгвэю Кі-Уэст Фларыда здабыў табе кантракт пяць тысяч у тыдзень студыя МГМ кантракт на тры месяцы тэлеграфу ў згоду вішуду Джэд.

Цудоўна будзе сустрэцца са старым прыцелем, думаў я. Пяць кавалкаў у тыдзень! Сума прыстойная. Я ведаў, што ён не з тых, хто перастае знацца са старым сябрам, як толькі дарвецца да вялікай кармушкі. Прыемна, калі такі хлопец побач. І сябра не пакрыўдзіць, і свайго не ўпусціць. І ўвогуле, дапамагчы старому таварышу—справа добрая. Я адчуваў сябе гэткай добрай феяй і не мог дачакацца адказу. Мы маглі б з ім на дваіх купіць домік у Біверлі Хілз, думаў я. З вялікім басейнам для плавання і ўсім эстэтам. Я прыкідаў, колькі яму спатрэбіцца часу, каб прыехаць, і тут ад Эрнэста прыйшла тэлеграма: Джэду Кайлі студыя МГМ Кларвер-Сіці Каліфорнія не корчы дурня Эрнэст.

Так і было напісана. Чорным па белым. Я захаваў тэлеграму на той выпадак, калі якому-небудзь псіхіятру ў Кі-Уэст спатрэбіцца зірнуць на яе. Чаго яму яшчэ трэба? Пяць кавалкаў у тыдзень—гэта ў два разы больш, чым аклад прэзідэнта Злучаных Штатаў! А ён гаворыць, не корчы дурня! Сам Скот Фітцджеральд па такім кантракце палучае толькі тысячы. Я расказаў пра ўсё Скоту. Ён сумна паківаў галаву.

— Магчыма, ён мае рацыю,—прамовіў ён.—Я чуў, ён толькі што адхіліў прапанову прадаць аўтарскія правы на раман «Бывай, зброя!». Яму прапаноўвалі пяцьдзесят тысяч. А ён сказаў, што прадаць за сотню ці наогул не прадаць.

— Наўжо?—здзівіўся я.

— Іменна,—працягваў Скот.—Падумаць толькі, калі мне нейкі прапанавалі дзесяць тысяч, я вырашыў, што яны пералючваюць.

— Гэта не пісьменнік,—сказаў я.—Гэта—дзяло.

— Не,—прамовіў Скот.—Гэта вялікі пісьменнік. Калі б я так не думаў, я не паспрабаваў бы забіць яго ў той раз.

— Забіць?

— Вось іменна,—сказаў Скот.—Да гэтага чэмпіёнам быў я. Але калі я прачытаў яго рэчы, я зразумеў, што ў ім нешта ёсць. І тады, у час адной вечарыні, я ўдарыў яго па галаве аконнай рамай. Але гэтага хлопца забіць немагчыма. Гэта не чалавек.

— Здрава яму дасталося?

— Не вельмі,—адказаў Скот.—Усяго дваццаць швоў наклалі.

— Пастараўся,—сказаў я.

Але пасля гэтай тэлеграмы я сам гатовы быў стукнуць яго. Страхой дома. Я разлічваў атрымаць свае дзесяць працэнтаў камісійных. І потым, мне было шкада бедлага Скота. Галівуд і сапраўды абярнуўся для яго могілкамі. Неўзабаве пасля таго ён памёр.

З Галівуда я паехаў у 1934 годзе. Вельмі ж ужо адзінока мне было там. Аднойчы ў Нью-Йорку я гортаў нумар «Вэраіеты». У вочы кінуўся буйны загаловак: «Хэмінгвэй палучае сто тысяч за «Бывай, зброя!» Ну што ты скажаш? Дабіўся ўсё-такі свайго!

Цікава, як ён паставіцца да гэтага, падумаў я. Багацце дзейнічае на людзей горш, чым беднасць. Няма прыйстойных людзей сапсавалася, калі яны пачыналі купацца ў грашах. Узяць, к прыкладу, Скота Фітцджеральда. Ён быў вялікім пісьменнікам да таго часу, пакуль не пачаў заграбаць лапатай. Ён так ні-

чога больш і не напісаў. Раскоша і бяздзейнасць за- губілі яго.

Цікава, ці будзе Эрнэст і надалей малаціць на машыцы, як ён гаварыў, ці таксама згубіць форму? А можа, нават звар'яецца? Я не мог сабе ўявіць Эрнэста такім. Гадоў дзесяць ён быў зусім прыстойным чалавекам, пакуль у кішані было пуста. Цяпер у яго грошай—куры не клююць. Ці не склююць яны і яго самога?

Вясной трыццаць шостага мне ўсё стала ясна.

ПЕРАМОЖЦА НЕ АТРЫМЛІВАЕ НИЧОГА

Вясной трыццаць шостага мы з Флойдам Гібсанам жылі ў Фларыдзе. Гіб, у мінулым таксама чыгаскі рэпарцёр, выбіўся ў людзі. Ён заграбаў тры кавалкі ў тыдзень за тое, што здорава мянцашы ўзрост перад мікрафонам. У яго была шыкоўная матарная яхта «Авантурыст». Аднойчы мы з ім выправіліся з Майямі ў Кі-Уэст.

Шашы, якая злучае астравы ля ўзбярэжжа Фларыды, тады яшчэ не было. Так што ў Кі-Уэст можна было трапіць толькі па вадзе. У Эрнэста сапраўды быў дом на востраве і яхта, як ён і гаварыў. Праўда, нічога не скажаш. Мне не цяпелася зірнуць на яго яхту. Прыгажуня, напэўна, думаў я. Ён жа цяпер пры грашах.

Мы прышвартаваліся ў рыбацкай гавані на Заліве. Стары «Авантурыст», які ззяў начышчанай меддзю і беллю бартоў, сярод мясцовых рыбацкіх лодак выглядаў нібы лайнер «Куін Мэры». Перш-наперш мы спыталі, дзе знайсці Хэмінгвэя.

— А бог яго ведае,—адказаў вартаўнік.— У горадзе ў нас шмат кабакоў. Яго судна называецца «Пілар», але на борце яго няма.

Мы накіраваліся ў гатэль «Ла Конча». Там быў небагі бар. Але бармэн выглядаў заклапочаным. Ён азірнуўся і, панізюшы голас, паведаміў:

— Містэр Хэмінгвэй тут ніколі не быў.

Дзіўна, падумаў я. Здаецца, што тут самае прыстойнае месца.

— А дзе яго можна адшукаць?—спытаў Гіб.

— Не ведаю, адказаў бармэн.— Але любы шафёр таксі адвядзе вас да яго дому.

Мы звалілі таксі. Шафёр сапраўды ведаў, дзе жыў Эрнэст. Ён раз-пораз пазіраў на нас ў люстэрка, пакуль мы круціліся па вузкіх вулачках. Нарэшце, калі васьміфутавай каменнай сцяны з панурымі жалезнымі вяртамі; машына спынілася. Дом нагадваў сярэдневаковую крэпасць. Не хапала толькі ірва.

Участак займаў цэлы квартал у найбольш густа заселенай частцы горада. З усіх чатырох бакоў яго акружала сцяна, у грэбень якой былі паўтыканы разбітыя бутэлькі. Я здагадаўся, хто быў іх пастаўшчыком.

Праз жалезныя вароты віда была толькі шыль- ная сцяна пальмаў, за якой ледзь угадваўся старадаўні асабняк. Стаяў яркі, сонечны дзень, але ўнутры панавалі змрок.

Калі Гіб тузануў за матузок каля варот, у далечыні пачуўся самотны гул. Ён нагадаваў гул царкоўнага званна, якім у Іспаніі праводзяць у апошнюю дарогу памёршых. Мы пачакалі. Ні гуку. Пазванілі яшчэ раз. Але нічога не выйшаў. Дакладней, з гэтага дому нічога не выйшаў. А ў дамах праз дарогу адчыніліся ўсе дзверы. Адтуль высіпаў цэлы натоўп жанчын і дзяцей. Яны моўчы глядзелі на нас. Калі гаварыць праўду, гэты былі не дамы, а змрочныя халупы, прымацаваныя да зямлі дрогам, каб іх не здэмуў вецер.

Дом Хэмінгвэя нагадаў мне старажытны замак, якія надараюцца ў Еўропе. Вакol замка мансеньёра, нібы шукаючы яго абароны, цесна збіліся халупы сялян. Суседзі Эрнэста, здавалася, толькі што сышлі з якогасць старадаўняга палатна. Дзеці былі амаль усе голыя, на галовах жанчын — стракатыя шалікі. Такія носяць у вёсках паўднёвай Іспаніі і, бадай, на Кубе. Гіб склаў рупарам далоні і гучна, быццам знаходзячыся ў радыёстудыі, пракрычаў:

— Усім прывет! Ці ў горадзе містэр Хэмінгвэй?

Ніхто не адказаў. Нават не крануўся. Шафёр сказаў нешта па-іспанску. Некалькі чалавек кінулі галовамі. Але ніхто нічога не сказаў. Здрава вымуштраваў іх гаспадар, падумаў я. А сам, напэўна, пазірае са сваёй цытадэлі праз якое-небудзь патаемнае акно. Хаваецца, як у той раз, калі жыў каля могілак. У Парыжы жыў на могілках, а ў Кі-Уэст — у кле- пе. Шафёр, праўда, сказаў, што ўнутры ўсё шыкоўна і дом лічыцца ўпрыгожаннем горада. Але паспра- буй, зазірні ў яго. Мы яшчэ раз заванілі ў паха- вальны зvon, але пачулі толькі сумнае рэх.

Затое цяпер мы ведалі, што Эрнэст у горадзе. Мы казалі шафёру адвезці нас туды, дзе мог быць Хэмінгвэй. Але мы не разумелі, што хацелі вельмі многага. За гадзіну мы, пэўна, наведвалі дзесяткі два бараў і кабакоў. Пачалі з акіянскага канца Дзюваль- стріт. Гэта кі-уэсці Брадвей. Ён праходзіць ад узбярэжжа акіяна да заліва, і даўжыня яго з мілю. Але на гэтай наймавернай мілі бараў больш, чым на двухмільным Брадвей. Заходзілі мы толькі ў тыя, дзе падлога пасыпана пілавіннем.

— Сеньёр Хэмінгвэй вельмі прасты, — глумачыў шафёр.— У бары ён прыходзіць баз чаравікаў. На-

пэўна, любіць хадзіць па пілавінні босым.

Босы, падумаў я. Што ж будзе дэлой «Кончы» (так зывуць тутэйшых жыхароў вострава) таксама ходзяць босымі. Куды б мы ні зайшлі, усюды адбы- валася адна і тая ж гісторыя. Як толькі мы пыталі сеньёра Хэмінгвэя, усе змаўкалі, як вады ў рот на- браўшы. Відаць было, што яны ведаюць, дзе ён, але не хочучь гаварыць.

— Яны думаюць, што вы з паліцыі, — растлума- чыў шафёр.

— А што здарылася? — спытаў Гіб.

— Адкуль я ведаю? — паціснуў плячыма шафёр. Але, падалося нам, ён штосьці ведаў.

Нарэшце мы дабраліся да апошняга кабака. На гэты раз шафёр адмовіўся зайсці з намі. І яго нель- га было асуджаць. Будынак выглядаў даволі страшна. Ён быў абнесены высокім плотам. Фасад аблеплены афішамі з напэўнымі кубінскімі танцоўшчыцамі.

Мы накіраваліся было да дзвярэй, але падзронага тыпу чалавек у брудным фартуху, з вусамі, якія на- гадвалі веласіпедны руль, загарадзіў нам шлях:

— Зачынена. Прыходзьце вечарам.

Але калі мы задалі сваё звычайнае пытанне пра Хэмінгвэя, адбылося нечаканае. Замест таго, каб за- чыніць перад нашым носам дзверы, ён пакланіўся і прапусціў нас.

Пабачылі б вы, што там было. Быццам ураган пра- нёсся. Падлога ўся ўсыпана бітым шклом і рэшткамі крэслаў. Наш гаспадар з незвычайным для яго цела спрытам перамагнуў цераз стойку і неўзабаве вяр- нуўся з бутэлькай цудоўнага віскі. Такага ў Кі-Уэсце мы яшчэ не каштавалі. Гаспадар ліліва ўсміхнуўся і сказаў, што частуе на свой кошт.

— Што, сеньёр Хэмінгвэй ваш сябра? — спытаў ён.

Я насцяржожыўся. Мне не спадабаліся яго лілівыя манеры. Ці не лепш сказаць, што мы ўвогуле не ве- даем Эрнэста? Магчыма, наш басяк тут штосьці наварыў? Але перш, чым я паспеў папырдзіць Гіба, ён прызнаўся, што сеньёр — наш вялікі сябра. Тое, што мы пачулі пасля гэтага, прымусіла нас аслупя- нець.

— Вельмі, вельмі вас прашу, — вымавіў гаспа- дар, умольна склаўшы рукі. — Скажыце вашаму добраму другу, каб ён больш сюды не хадзіў. Па- глядзіце, што ён учора нарабіў тут. Я баюся.

Я стаў замест Гіба ля мікрафона. Я ж сам калісь- ці быў гаспадаром начнога клуба і ведаў, як пады- сці да гаспадара.

— Не хвалюцца за сеньёра Хэмінгвэя, — ска- заў я.— Ён зможа сам за сябе пастаяць.

— Я не за яго баюся, — адказаў бармэн.— Я за сябе баюся. Каб ён у мяне каго-небудзь не пакале- чыў.

Вось дык штука! Хаваці гаспадар самага хвацкага ў горадзе кабака байца, што Эрнэст пакалечыць каго-небудзь з яго кліентаў! Я загадаў яшчэ порцыю віскі. Трэба паслухаць, што ж адбылося тут учора.

— Што, сеньёру папала? — спытаў я.

— Не, не, — адказаў бармэн.— Сеньёра ніхто ніколі не чапае.

— Сам ўсчаў бойку?

— Не, не, — працягваў кабатчык.— Ён бойкі не ўсчыняў. Ён толькі кончыў. Узяў верх.

Пераможца нічога не атрымлівае, падумаў я. Так называецца адна з яго кніг. Але гісторыя, якую я пачуў у той дзень у «Крывавай лазні», была, мне здаецца, куды цікавейшая, чым тая кніга. Мы пачулі яе ад гаспадара бара. А бармэн ніколі не хлусяць.

Сеньёр Х., відаць, паявіўся ў бары ў чатыры рани- цы. Ён толькі што скончыў кніжку і з гэтага святочна- га выпадку прыйшоў босым і ў «ліцейных» (як ён іх называе) шортах. Гэта была ўся яго вопратка. Ён любіць знацца з рыбакамі-кончамі, якія лічаць, што сарочкі і чаравікі — лішняя раскоша. Яны ведаюць яго і паважаюць.

Але здарылася, што сярод гасцей было трое пля- чыстых гуляк з Насау, якія яго не ведалі. Выгляд яго ім не спадаваўся. Яны былі ўжо на добрым пад- літку і кідалі крыўдныя жарцікі адносна яго босых ног і няголенай фізіяноміі. Слухаючы іх, сеньёр толь- кі пасміхваўся.

Але Цудоўная Канчыта, якая выконвала танец жы- вата, міжвольна стала абурманам раздору: яна кінула ружу сеньёру. Гулякі абыліся. Адзін з іх адбў ад шлянкі верх і кінуў аскялепак пад ногі сеньёру.

І тут заварылася каша: сеньёр наступіў на шкло.

— Я ў жыцці не бачыў, — працягваў кабатчык, — каб такі мажны мужчына так хутка насіўся. Бутэль- кі, крэслы, сталы сыпаліся на яго градам. Толькі мзбля пралятала міма. А кулак сеньёра трапіў у цэль.

Бойка скончылася гэтак жа хутка, як і ўсчалася. Трое гуляк вылецелі праз дзверы, якія, мяркуючы па іх выглядзе, былі ў той час зачынены. Сеньёр вый- граў трыма накаўтамі. Але яму давалося за ўсё за- плаціць. Пераможца не атрымлівае нічога.

Мы выйшлі з кабака. Шафёр узрадаваўся, згледзеў- шы нас. Ён відаць, ведаў усе падрабязнасці гэтай гісторыі. Толькі маўчаў. Гіб вырашыў, што нам вар- та прагуляцца на яхце, каб ачысціць лёгкія ад ка- бацкага духу. І мы накіраваліся ў гавань.

«Авантурыст» ззяў чысцінёй і вабіў да сябе. Ці ўдасца нам яшчэ убачыць Эрнэста? — думаў я. Я ве- даў, што спаць ён не лёг. Пасля такога ўзбуджэння ніхто б не заснуў. Акрамя таго, сон для яго не меў вялікага значэння. Працуючы ці адпачываючы, ён, бывала, не спаў па некалькі дзён. Мне было шкада, што мы з ім так і не пабачыліся. Гібу таксама.

Мы падняліся на борт яхты і ўжо зусім сабраліся адпываць, як на пасту берагавой аховы паднялі штармавое папярэджанне для малых суднаў. Мы памагалі капітану мацаваць па-штармавому розныя прадметы, заводзілі дадатковыя швартовыя канцы, як раптам заўважылі маторку, што праходзіла міма. Гэта быў звычайны рыбацкі бот, якія сустракаеш ў тутэйшых мясцінах на кожным кроку. Але замест таго, каб ісці ў гавань, бот накіроўваўся ў акіян. За штурвалам стаў рослы мужчына, а побач з ім — хлопчык-кубінец з падносам. У руцэ ў мужчыны бы- ла шклянка. Хлопчык напэўнаў яе, нахільваючы бу- тэльку. Бот паволі пралываў міма носа нашай яхты. Мы паглядзелі на рулявога.

та «Франкфуртэр рундшаў» прызнае, «што значную частку наведвальнікаў выстаўні «Секс-69», якая праводзілася ў Каленгаген, складалі вельмі грунтоўныя «матары мастан- ва» з ФРГ. За шэсць дзён работы выстаўкі не наведвала 40 тысяч чалавек. Яна дала прыбытку ў 500 тысяч дацхскіх крон. Гэта ўжо быў «бі- знес у квадраце».

Чаму ж урадзавыя органы рады краін прыя- ляюць такую бездапаможнасць у барацьбе з гэтым злом, а больш дакладна проста заплю- шчаюць на гэта вочы?

Святло на гэта пралівае хоць бы дзейнасць такога дзяка, як Локіс Дрысен. Колішні міні- стр, ён з'яўляецца штурмвалам гамбург- скага часопіса для публічных жанчын. У апош- ні час Дрысен развіў дзейнасць на стварэнні новай налігнчай партыі, якая будзе называць- ся... «Германская сексуальная партыя». Аб'я- лена, што не дэві: «Нікай палітыкі». Яе мэта: «Усвежэнне сацыялістычна-наступленню эры калі ўсёякая агрэсіўнасць знікне ў шлюбіных і чужых паселлях».

Вось палітычнае аблічча і жанчынае вярда гэтых людзей. Адзігнунь шырыць масы ад налігнчы. Любым чынам, любой цаной!

Б. НИКОЛЬСКИ.

Вось яна, хваля сексу.

(«Ды Вольт», Гамбург).

У СВЕЦЕ МУЗ

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Міхась СКРЫПКА

— А зараз я спяю вам песеньку аб тым, як гэхніка нішчыць таленты...

ЖАНРАВЫЯ ПАКУТЫ

Яшчэ ў юнацкія гады
Задаўся хлопец мэтай:
«Пакуль яшчэ я малады,
Чаму б не стаць паэтам!»

Ды не здзівіў наш хлопец свет,
Дарма віў вершы-пугі:
Ён не радзіўся як паэт,
Хоць і былі патугі.

І сам сабе сказаў ён: «Не,
Пара ўжо стаць цвярозым!
Ці не падацца лепей мне
З паэзіі ў прозу!»

Але і ў цёткі-прозы
Нічога, апроч прозы.

У драматургі ён палез,
Але і тут — то ж сама:
Што ні напіша — цёмны лес.
Спасцігла хлопца драма.

Усе жанры ён пакаштаваў,
Патроху насярбаўся,
Урэшце-рэшт — чаго ж чакаць! —
У крытыкі падаўся.

Браты БАРОЎКІ

Даір СЛАЎКОВІЧ

У ПАТРАНТАШ ЛІТАРАТАРА

Аўтар пакратаў у выдавецтвае свой
схуднелы рукапіс і горка вымавіў:
— І тут абважылі.

Крытык ставіўся да маладога аўтара,
як дырэктар школы да першакласніка.
З той розніцай, што атэстата сталасці ён
не збіраўся выдаваць яму нават і праз
дваццаць гадоў.

Рэдактар патрабаваў невялікай праўкі,
перапрацаваў пачатак і канец твора,
выкінуў сярэдзіну і змяніў прозвішча
аўтара.

Рэцэнзент не проста чытаў рукапіс, а
старанна шукаў блыху. І яна яму проі-
лася ўсюды, дзе хоць трохі свярбела
і парушалася прывычны адчуванні.

Язеп ТАЎШЧЭЗНЫ

НЕОНАВАЯ ТУГА

Я — дэзерцір твой, вёска,
Падміргвалі мне рэкламы,
Як вочы дзіўчачат-
спанусніц,
І падарунак для мамы
З рук вырываў сакупаць,
Казімір КАМЕЙША.

Калі на дзевятым паверсе
Я бульбіну ў рот адпраўляю,
Сябры дарагія, паверце —
Я горка сябе дакараю.

Навошта я бег у той горад —
У вёсцы ж еш бульбу кашамі!
Я еў і не ведаў бы гора
Не лез у кішэнь за грашамі.

А тут, у рэстаране шыкоўным
[Ашчадны мяне зразумее]
За порцыю так рызыкюна
Плаціць адзінаццаць капеек!

Я мару пра вёску, паверце,
Я рвуся да роднае хаты,
Не пройдуць пакуль па праспекце
У міні-спадніцах дзяўчаты.

Судзі мяне роднае поле,
[Здалёку судзі, а не зблізку]:
Не жораў у небе я болей,
А птах з гарадскою прапяскай!..

Прастора ў верхах для болю —
Пішу я і плачу пакрышку
Па вёсцы, па роднаму полю...
Пакуль не збярэцца на кніжку.

Як вядома, разумны
крытык Салавей сказаў
удзельнікам квартэта на-
ступнае:

«А вас, сябры, як
ні садзіць,
Дык вам музыкамі
не быць».

— Як гэта не быць? —
абурывіўся штукарка жва-
вая Мартышка, Асёл,
Казёл ды касалапы Міш-
ка. — Мы не згодны з за-
ключэннем Салаўя! Яно
памылковае, прынята з
парушэннем калегіяль-
насці, аднаасобнае, суб-
ектывісцкае і валявое!
Мы напішам, куды след...

Напісалі. На лузе пад
ліпкамі пабывала ў роз-
ны час шаснаццаць камі-
сій. Завялі папку: «Спра-
ва аб квартэце МАКМІШ»
(Мартышка — Асёл —
Казёл — Мішка). Пера-
суджвалі ўдзельнікаў
квартэта і так і сяк.
Слухалі, як чацвёра гар-
лапаняць. Урэшце было
зроблена аўтарытэтнае
заклучэнне: так, штукар-
ка Мартышка, Асёл, Ка-
зёл і касалапы Мішка

Вольны працяг
байкі Крылова.

музыкантамі быць не мо-
гуць.

— А куды ж нам? —
хорам спыталі яны.
— А каму куды. Міш-
ка, напрыклад, пры яго
сіле — на лесараспре-
цоўкі. Аслу — у транспар-
тную кантору...
— Э, не! Мы — твор-
чая інтэлігенцыя. Калі не
можам быць музыканта-
мі, пададзімся ў мастакі
альбо пісьменнікі...
Агульным намаганнем і
зляпілі раман. Выдавецт-
ва яго забракавала.

Квартэт разаслаў шас-
наццаць скаргаў, загру-
зіў працай шаснаццаць
камісій. Зноў меркавалі-
раіліся. Зрабілі вывад:
выдавецтва мае рацыю.

Хтосьці прапанаваў:
«А што, калі гэты квар-
тэт расфарміраваць?»
Што тут пачалося! Паля-
целі скаргі ва ўсе інстан-
цыі: нельга бюракратыч-
ным узмахам пярэ лікві-
даваць дружны і згурта-
ваны творчы калектыў.

— З гэтым МАКМІШАМ
проста бяда! Што ра-
біць? — думае начальст-
ва. — Квартэт сапраўды
такі згуртаваны, што не
падступіцца. Казёл бад-
лівы, Асёл упарты,
Мядзведзь дужы, Мар-
тышка хітра... І потым:
у іх знаёмыя ўсюды: у
Мядзведзя — у лясной
гаспадарцы, у Казла —
у жывёлагадоўлі, у Мар-
тышкі — у цырку, а ў
Асла — усюды, дзе Аслы
водзяцца... Хіба такі
квартэт расфарміруеш?

Пераклад з рускай мовы.

КАЛІВА СМЕХУ — З ПОЎНАГА МЕХУ

Даўнейшыя беларускія жарты.

Адвакат:
— Ці сапраўды вы казалі мне ўбэ-
так, як было на самой справе?
Селянін:
— Усё, паночку! Чыстую праўду! А
вы ўжо можаце махляваць ад сябе.

— Ці б'юць цябе бацькі?
— Ой, б'юць!
— А хто болей: бацька ці маці?
— А хто час мае.

Нейкі пан у трамвай уважлі-
ва разглядае карту Кітая. Другі
пасажыр доўга глядзіць на яго
і ўрэшце пытае:
— Прабачце, вы ўпэўнены,
што селі ў той трамвай, які
вам патрэбны?

— Маці — даччы: Ідзі пагля-
даць, ці спяць пірог. Утні ў яго
нож і калі ён чыста будзе чы-
сты — пірог гатовы.
— Матуля, я арабла ўсё, як
ты казалі. Нож стаў такі чыс-
ціоткі, што я паўтыкала ў пі-
рог усе астатнія брудныя пакы.

— Дарагая, ты сапраўды не
пакрыдзілася, калі я не пабду
з табой у тое?
— Не, дарагі! Табе было б ўсё
роўна пайшла, бо там будуць
яны мужчыны.

— Ці праўда, браце, што бог забраў
у цябе другую жонку?
— Праўда. А я ўзяў сабе трэцюю. Бя-
рэ бог, бяры і я.

— Ты што, з раззяўленым ротам спіш?
— Праўду кажучы, шчырэ бачыў, як
я сплю, але гэтай ноччу буду прыгля-
дацца.

Сабраў Г. КАХАНУСКИ.

ІТАЛЬЯНЦЫ СМЯЮЦА

— Не варта жаніцца на пры-
гожай жанчыне: усе ад ёй бу-
дуць уванца і калі-небудзь яна
збяжыць ад цябе.
— Нібы так не бывае з не-
прыгожымі...
— Бывае, але ты тады нічога
не траціш!

Аўдаведа маладая жанчына.
Яна галосіць, рве валасы.
— Сукакобіцца, ельміне сябе
ў рукі, — спаталіва гаворыць
урч.
— Даруйце, доктар, такі ўжо
ў мяне характар. З-за кожнай
дробязі я вельмі хвалюся!

Гурмана запрацілі на абед.
— Ну і як? — пацікавіліся ў
яго потым сябры.
— Калі б суп быў такі ж цёп-
лы, як віно, а віно — такое ж ста-
рое, як курані, а курані — та-
кое тлуствае, як гаспадыня, тады
было б усё добра, — адказаў
гурман.

На лаўцы сядзяць двое. Ён
чытае кніжку. Кніга раптам па-
дае. Жанчына падімае яе і па-
дае суседу.
— Вось ваша кніжка...
— Ах, дзякую, я так зачытаў-
ся, што не забываў.

Прафесар да саслужыцца:

— Як спралы? Як жонка?
— Вы памыліся, я не жапа-
ты.

— Так, так, прыпамінаю. І ва-
ша жонка, зяцічыць, таксама
незамужняя?

— Я, капітан!

— Карабель ідзе на дно. Капі-
тан збірае ўсіх пасажыраў і вы-
таешца!

— Есць сирод вас хоць бы
адзін чалавек, які верыць у вы-
ратавальную сілу малітваў?

— Ну, дзякуй богу! — уздымае
той задаловена. — У нас вкраз
аднаго выратавальнага понса
не хапае.

Пераклад Э. ЮФЕ.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

ЛТ 22101.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмны рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнакага
сакрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04,
аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела
выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай
эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі —
33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва —
32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ,
А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І.
БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л.
ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН,
А. С. КАЗЛЮСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ
[адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САН-
КОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫР-
МА.